

HİM Yaaim Me Krais Luk Kewisim Mau Tiwei **Menmen mekre tiwei ik**

HİM me nıkerek Jon ketike Jisas 1:5-2:52
 Jon Baptais katip mit him me God 3:1-20
 Jon kikir Jisas keriuwe tipar 3:21-38
 Seten kakri han ke Jisas 4:1-13
 Jisas katip him yaaim keit Galili 4:14-9:50
 Jisas ken Jerusalem katip him yaaim 9:51-21:38
 Mit newenkek Jisas kaa 22:1-23:56
 Jisas pi ke kekrit mit nirek 24:1-49
 Jisas pi ke ken wit Heven 24:50-53

Luk kewis him im men mitik Tiofilas

¹ *Kai yinak Tiofilas. Mit yapirwe hir nepei newis menmen kerek epei man metin ke nimin ke haiu mit, kerek haiu misesim. ² *Hir newis menmen kerek mit nipaan ninin epei nir menmen im newepyapirem hir netpaiyem. ³ Mitik iuwe, hi Luk hi hertei werek menmen yapirwe epei mekrit man ere in. Te hi han kitet hiram yaaim hi hewisut tiwei ik ek hetput menmen werek werek epei man. ⁴ Hi hirakem te ti ertei menmen werek werek kerek nipaan hir mit epei netpiyem.

Ensel ke God katip Sekaraia hirak kakine nikan niuk mirak Jon

⁵ *Nipaan me wi mitik King Herot hirak kire mitik iuwe naanmipre mit ne provins Judia,

* **1:1** Ap 1:1 * **1:2** Jo 15:27 * **1:5** 1Kro 24:10

mítik pris niuk mırak Sekaraia kepu. Hırank ke weiwık me pris niuk mır Abaisa. Hırank mite pırank niuk mire Ilisabet, hıre pe weiwık ham me pris han. Hır nepenyerer ne maam nıpu kiutıp Eron. ⁶ Hırank ketikerek nau werek werek nises God. Hır nises him me Mıtık Iuwe God werek werek nıpaa hırank kewet Moses em. ⁷ Hır ap nine nıkerek nei au nentar Ilisabet hıre enu tenmın (o rumaa). Hıre wetike Sekaraia epe enun ne mit. ⁸ Wı ham Sekaraia wen kırıak menmen kıre mítik pris keit wınak ke God. Hırank weiwık mırak hıram wı mır te hır nanwensi kuri nanwet God em. ⁹*Hırank kırıakem kentar hır nises menmen nıpaa mit pris netpim hır neretiıt satu God kehimitanek hırank kakno kakıkre wınak iuwe ke God hırank kaktenen si keiyım kakısı kuri tıwei mamıntar kınaan newenipi God neriuwerem. Hırank ken en kesi kuri tıwei. ¹⁰ Hırank kesi kuri tıwei, mit yapırwe ne Isrel nererik nau wit eik nitehi God menmen. ¹¹ Hırank keit nımin en, mítik ensel keke wit ke Mıtık Iuwe God kan kerp kenke ken his yaaim me kınaan kerek Sekaraia kewis menmen mının mire kuri tıwei hıram mıwaai menterim. Hırank kewepyapır hırekes te Sekaraia kırek. ¹² Mıtık Sekaraia kırek, hırank han kepırpır hırank kınaain, ¹³ te mítik ensel ketpiwek kar ik: "Sekaraia, ti ap hınapen au emıt! God kemtau menmen ti epe hitıwekhiyem, te mite pit Ilisabet tewen wawine nıkan hırank kei. Yi yaiwisıwek niuk mırak Jon. ¹⁴Ti etike mite pit han yaaik eiyu. Mıt yapırwe nanırek hır han yaaik nanıntar miye hıre winaak. ¹⁵*Hırank maain God han

* **1:9** Eks 30:7 * **1:15** Nam 6:3

kitet hı̄rak kakre mıtık iuwe kakinin mıt han nisesik. Hı̄rak ap te kakım tı̄par wain o tı̄par si enum au emīt! Me wī miye winaak wen au, God Hı̄min Yaaik kaku kakı̄kre han kı̄rak kakneisesik. ¹⁶ Hı̄rak te kakı̄kaap mıt yapırwe ne Isrel nanweikin sip nanwet menmen enum hı̄r pı̄ke nanises him me God kır. ¹⁷ *Hı̄rak kakinin mıtık iuwe kakno kakrer wit wit kaktıp him me God kakriuwe menmen iuwe kakri han ke mıt kakır nı̄paa mıtık Ilaija ketpim. Hı̄rak kakı̄kaap haairer nantike nı̄kerek nır nanu han kiutıp. Hı̄rak kakweikin mıt enun nises menmen enum te hı̄r pı̄ke nanises menmen mıt yaain nisesim. Hı̄rak kakı̄kaap mıt nanises mıtık iuwe, hı̄r nanu naanmeriyı̄wek hı̄rak kaknen kaktorhis.”

¹⁸ *Mıtık ensel katıp epei au, mıtık Sekaraia kitı̄wekhi kar ik: “Harkeik te hi ertei menmen im ti hetpewem hı̄ram werek? Hi epei enuk he mıtık te mite pai hı̄re epei enu we mite.” ¹⁹ *Hı̄rak ensel kewenhi ketpı̄wek, “Hi ensel Gebriel hi herp ninaan me God hı̄rı̄ak menmen mırak. Hı̄rak keriuweta hi han hetput him yaaim im e. ²⁰ *In ek ti ap atıp him mei taau ere wī menmen mamnen hi epei hetputem hentar ti ap han kitet him mai. Ti ap atıp him mei ere wī me menmen im God kehimitanem hı̄ram mamnen.”

²¹ Ensel ketpı̄wek menmen, mıt wen nemerır Sekaraia keit nı̄mın en hı̄r nanırtei kenmak te hı̄rak kepeit wīnak iuwe ke God. ²² Sekaraia ketpaan kan, hı̄rak ap ketpor, te hı̄r nertei hı̄rak epei kepu kı̄tyak kır menmen keit wīnak nı̄mın

* **1:17** Mt 17:11-13; Mal 3:1, 4:5-6 * **1:18** Jen 18:11 * **1:19**
Dan 8:16, 9:21; Hi 1:14 * **1:20** Lu 1:45

en. H̄irak ap kaktip h̄im mei miutip te h̄irak kewir his ketpor keriuwerem. ²³ W̄i h̄irak kiriak menmen kekre w̄inak ke God epei au, m̄itik Sekaraia pīke ken w̄inak k̄irak.

²⁴ Maain w̄i ham m̄ite pīrak Ilisabet wetu, te h̄ire ap w̄inaaiwir w̄inak wenke hispinak (5) ere h̄ire tu iuwe miyapir nertei h̄ire wetu. H̄ire watip, ²⁵ *“In ek M̄itik Iuwe God kekepa mar im. H̄irak epei kep̄ir menmen kenipa ȳink enuk me ninaan me m̄it miyapir hentar n̄ipaa hi hine n̄ikerek au.”

Ensel ke God katip m̄ite Maria maain h̄ire wawine Jisas

²⁶ Me wenke kar hispinak kiutip (6) m̄ite Ilisabet wepītu, God keriuwet ensel Gebriel ken wit niuk m̄irak Nasaret keit provins Galili. ²⁷ *H̄irak kaktip m̄ite n̄ihan niuk m̄ire Maria. Haai k̄ire kehimitenep wautike m̄itik niuk m̄irak Josep, h̄irak nepenyek ke maam n̄ipu k̄ir Devit. ²⁸ Ensel ke God kan k̄irep ketpīwe kar ik: “Ti han yaaik ehu. Han yaaik ke God kau ketikewit. H̄irak God ketikewit kakrekyut yaaim.” ²⁹ M̄ite Maria wemtau h̄im im kerek ensel ketpim te h̄ire han kekrit han kitet war ik: “Kenmak h̄irak ketpo kar ik?” ³⁰ Te ensel ketpīwe, “Ti ap enapen Maria. God han yaaik keriuwit kakrekyut yaaim im e. ³¹ *Maain ti eh̄itu te ti eine n̄ikan, ti ewis niuk m̄irak Jisas.

* **1:25** Jen 30:23 * **1:27** Mt 1:16, 18; Lu 2:5 * **1:31** Ais 7:14;
Mt 1:21-23

32 *“Hırank kakre Mıtık Iuwe mit naninnewek Nikan ke God hırank Mıtık Iuwe. God kakriakek kakre Mıtık Iuwe naanmamre mit kakre nipaas maam kırak Devit.

33 Hırank naanmamre mit ne Isrel kerek hırepenerer ne mitik Jekop kerek nipaas enum eik hırank kepu. Hırank naanmamre mit hırank kaku kakit tipmain tipmain enum eik. Menmen mırak ap te mamesi taau.”

34 Mite Maria watıp ensel ke God war ik: “Hi ap hıwaai hetike mitik hak au. Mamırkeik te hi ahıtu?”

35 *Ensel ke God kewenep ketpiwe, “God Hımin Yaaik kaknen kaku kakinterit kakriuwe menmen iuwe me God. Mit nankinaak hırank Nikan yaaik ke God nanıntar God Hımin Yaaik kewis nikan yaaik ik kekre tu kit maain ti einaak.

36 “Ti han kitet menmen God kırıak wekeni pit Ilisabet em. Mit nipaas natıp hıre enu tenmin (o rumaa) ap te wawine nıkerek au. Te hıre hırehes weriuwet wenke hispinak kiutıp (6) hıre nikan kewiye. Te hıre epei we mite. 37 *Ap te menmen mei miutıp te God ap kakriakem taau.”

38 Maria watıp, “Hi hıre mite hanhan hises menmen God hanhan kakriakem, te menmen mamnen mamır ke ti epei hetpim.” Hıre watıp epei au, Ensel ke God kınaiwırep ken.

Maria wen wir Ilisabet wetikerep nau en

* **1:32** Ais 9:7; 2Sml 7:12, 13, 16; Dan 7:14; Mai 4:7 * **1:35** Mt 1:20 * **1:37** Jen 18:14

39 Ensel ke God kınaiwırep, wı ham kike Maria wemani menmen wekrit waswas wen wit menep mıniu (o neiyıp) yapırwe me provins Judia. **40** Hıre wen wınak ke mıtık Sekaraia, hıre watıp Ilisabet, “Ti yaaip.” **41** *Ilisabet wemtau Maria watıp hıre yaaip te nıkan kekre tu kehın kekrerep. God Hımın Yaaik kau kekre han ke Ilisabet keneisesye, **42** *te hıre watıp weriuwe him iuwe, “God kakrekyut ti han yaaik ehinin miyapır han. God kakrıak yaaim ke nıkan ti ehinaak. **43** Hi mite weiniye te hi han yaaik menmen iuwe im man hi, te Mıtık Iuwe God miye pırap wan wıra. **44** Hi hemtau him mit epeı au, te nıkan kekre tu kai han yaaik kehın. **45** *Ti han yaaik iuwe hentar ti hises him kerek God ketpim. Maain God kakrıak menmen hırap nıpaa ketputem.”

Maria wine henye wentar hıre han yaaik weriuwe God

46 *Maria watıp,
“Hi han kai yaaik ewenıpi niuk me Mıtık Iuwe God. **47** Hi han yaaik hentar maain God kakıkepa kaktauhis. Hi mite hırap menmen mırak hi enu weiniye, **48** *te hırap hanhan keriuwa. Te in ek ere maain mit yapırwe nantıp God kerekya hi han yaaik iuwe, **49** hentar menmen iuwe hırap kerekywem. Niuk mırak yaaim iuwe. **50** *Hırap hanhan keriuwe mit kerek hırap nisesik newenıpiyek, me mit nıpaa ein

* **1:41** Lu 1:15 * **1:42** Diu 28:4 * **1:45** Lu 1:20 * **1:46**
1Sml 2:1-10 * **1:48** Lu 1:25, 11:27 * **1:50** Sam 103:13, 17

nepu ere in. ⁵¹*Hıراك kırıak menmen keri-
uve menmen mırak iuwe, hıراك keiyım
kepır mit kerek enun hanhan hıras nıriak
menmen mır enum hır nen. ⁵²*Hıراك
kepır mit iuwe naanmıpre mit, hıراك
kewisi hır nau weinim, te hıراك kewis mit
weinin hır nıre iuwe. ⁵³*Hıراك epei kewet
mit enun nau weinim nınpı maan kewetir
menmen wişenum ere tu iuwe, te hıراك
keriuwet mit netenen menmen yapırwे
ne his nen. ⁵⁴*Hıراك kises him kerek
nıpaa katıp maamrer naiu yem. Hıراك kan
kakıkaap mit nırak ne wit Isrel. ⁵⁵*Hıراك
han kitet keriuve Ebrahim nıpaa kau ti
ketike nepenyerer in ek nepu ti. Hıراك
kerekyor yaaim tipmain tipmain enum eik,
kar ke nıpaa hıراك ketpim.”

⁵⁶Hıre watıp menmen im epei au, mite Maria
wau wetike Ilisabet ere wenke wıkak. Maain
wenke wıkak epei man men, hıre pike wen wit
kire eik.

Ilisabet wine nıkan Jon

⁵⁷Wı epei man te mite Ilisabet weteiknen, hıre
wine nıkan. ⁵⁸Mit nıre nau menep netikerep
hıre netike paaprer nıre nemtau God kerekyiwe
yaaim hıre wine nıkan te hır nan nırep han yaail
netikerep. ⁵⁹*Maain nıkan kire kepu wi hispinak
wıkak (8), hır nerekir yınk kırak, hır nanwis

* **1:51** 2Sml 22:28 * **1:52** Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * **1:53**
1Sml 2:5; Sam 34:10, 107:9 * **1:54** Ais 41:8; Sam 98:3 * **1:55**
Mai 7:20; Jen 17:7, 18:18, 22:17 * **1:59** Jen 17:12; Lev 12:3; Lu
2:21

niuk mîrak Sekaraia kakrerir haai kîrak. ⁶⁰*Te miye pîrak watip, “Au, hi ewis niuk mîrak Jon.” ⁶¹ Te hîr netpiwe, “Ap te paap o tete o keimîn niuk mîrak mar em te ti ewisik kakrerim taau!” ⁶² Te hîr natip nitehi haai kîrak neriuwe his main main, “Ti ewis niuk me nîkan ik ek kakrar keimîn?” ⁶³ Hîrak Sekaraia kitorhi nanwetiwek tiwei te kakwis niuk mamwik. Hîr newetiwekem te hîrak kewis menmen im mewim: “Niuk mîrak Jon.” ⁶⁴ Hîr wen han kekrit natip me menmen im, Sekaraia han kewep katip kewenipi niuk me God. ⁶⁵ Te mit netikerek nau menep hîr nepîrpîr te hîm me menmen im men merer wit wit meit mîniu (o neiyip) me Judia. ⁶⁶ Te neimin kerek nemtewem hîr han kitetim nitehiyan, “Te nîkan ik e maain kakriak mekam?” Mit nertei God kau ketikerek kewetiwek menmen mîrak iuwe.

Hîm Sekaraia katip ke menmen maain mammen

⁶⁷ Jon haai kîrak Sekaraia God kewis Hîmin kîrak yaaik kekre han kîrak te hîrak katip menmen maain mammen. ⁶⁸*Hîrak katip kar ik: “Haiu emriak menmen emwenipi niuk me Mîtîk Iuwe God ke Isrel. Hîrak epei kan kakîkepai haiu mit nîrak haiu mammaiwîr menmen enum hîrak kaktaihis. ⁶⁹*Hîrak God kewetei Mîtîk Iuwe manpenuk kakîkepai te kaktaihis, hîrak ke weiwiç me Devit hîrak mitik kîriak menmen me God. ⁷⁰ Hîrak keweteiyek kar ke nîpaa enum eik hîrak katip mit nîrak profet menmen hîr newisim mau tiwei newepyapîr maamrer nai yem. Hîram

* **1:60** Lu 1:13 * **1:68** Sam 41:13, 72:18, 106:48; Lu 7:16 * **1:69** Sam 18:2

matıp menmen im. **71** *God katıp hırankakıkepai kaktaihis mamkeipin mit enun nepan hır han enuk nınaain haiu mit. **72** *Nıpaa hırankatıp maamrer nai hırankmaain kakrekyei yaaim kakises him nıpaa hırank ketpim. **73-74** *Nıpaa hırank ketike maam kaiu Ebrahim hırankit tekiyakit tau teit, God ketpiwek hırank kakıkaap nepenyerer nırak. In ek hırank kakises menmen nıpaa hırank ketpim, hırank kenipai haiu mit in e mamkeipin mit nepan naiu te haiu ap mınaain au. Haiu emisesik mamrıak menmen mırak. **75** *Me wi yapırwe haiu mau ti ik, hırank kehimıtenei haiu yaain prar prar.” **76** *Sekaraia epeki etpor, hırank kemunaan katıp nıkan kırankar ik:

“Maain mit nantıp ti mitik profet kerek ewepiyapır him me God iuwe kinin menmen yapırwe. Ti kerekkek ehinin eno etıp mit enınaaiwır menmen enum emit enmerir Mitik Iuwe kaknen. **77** *Ti tewen atıp haiu mit nırak ne Isrel hırank kakısa menmen enum haiu mırıakem hırank kaktaihis. **78** *God kıriak menmen im kentar hırank yaaik hanhan keriuwai haiu mit. **79** *Mitik Iuwe kırank hırank kire wepni kewep kan kırkrusai haiu mit ne ti ik te hırank kaknaaiwır wit ke God kaknen kaktıp haiu mit han kaiu enuk toto metari

* **1:71** Sam 106:10 * **1:72** Jen 17:7; Lev 26:42; Sam 105:8-9,
106:45 * **1:73-74** Jen 22:16-17; Mai 7:20 * **1:75** Ta 2:12-14

* **1:76** Ais 40:3; Mal 3:1; Mt 3:3 * **1:77** Jer 31:34 * **1:78** Ais
60:1-2 * **1:79** Ais 9:2; 58:8; Mt 4:16

hİM me God kakİtpai hİM mİRak yaaim.
Haiu mau enum mİNaaIN mami te hİRak
kaknen kakteiknai yayiwe kİRak yaaik te
haiu mamu werek werek.”

80 *Maain nİKan Jon kİNiu kIRE iuwe, han
kİRak tokik ap te kİNapen mİt au. HİRak kepu
wit weinİK mİt newi au ere maain wİ hİRak
kewepyapıR hIREkes katİp mİt ne wit Isrel hİM me
God.

2

Maria wine Jisas (Mt 1:18-25)

1 Me wİ keremem Ilisabet wine Jon, mİtİK iuwe Sisa Ogastas kesiuwe hİM men katİp mİt miyapıR nerer wit wit gavman ne Rom naanmİpror hİR enİnen enwis niuk mİR emu tİwei. **2** Me wİ im mİt newisor niuk mİR mau tİwei, mİtİK iuwe Sairinias hİRak kIRE mİtİK iuwe gavman naanmİpre mİt ne provins Siria. **3** HİR mİt yapırwe niutİp niutİp pİke nen wit kİR kerek nİpaa maamrer nİR ninİN newiyen te hİR enwis niuk mİR mau tİwei emİt. **4** MİtİK Josep kİNaaIWİR wit Nasaret keit provins Galili hİRak ken provins Judia keit wit niuk mİRak Betlehem kerek nİpaa mİtİK iuwe Devit miye pİrak winaak keitai en. Josep ken en kentar hİRak hIREkes nepenyek kei ke Devit. **5** *HİRak ken kakwİS niuk mİRak mamtike niuk me mİte pİrak Maria kerek nİpaa hİR epei nehimİtan te hİR nanİtan. HIRE epei nİKan kekrerep. **6-7** HİR neit wit Betlehem, wİ epei man te hIRE weteiknen wawine nİKan. HIRE wine nİKan kIRE iuwe mİtİK,

* **1:80** Lu 2:40; Mt 3:1 * **2:5** Lu 1:27

hire weit laplap weiyim weweiknenik wewisik kekre tikenup iuwe kerek hir newet bulmakau menmen mekrerek. Hir newisik kekrerek nentar winak pasenda kerek mit nererik niwaairi en nipaah mit yapirwe nipaahairi nererim te yeno meiyam ap weini m meit au. Mit niwaai rem nererim nenemtin te hir nen niwaai weisaak ke bulmakau, hire wine nikan weitai.

Ensel hir natip mit naanmipre sipsip me mite wine nikan

8 Menep wit ik kerek mite Maria wine nikan, mit han neit ni naanmipre sipsip ne witaan. 9 Hir naanmipre sipsip ne witaan, ensel kiutip ke Mitik Iuwe kewepyapir hirekes menmen iuwe me God merhihe mriusor te hir ninaain nepirpir iuwe. 10 Hir nepirpir iuwe, ensel ketpor kar ik: “Yi ap einaain au emit! Hi epei han etpi him yaaim mamnip mit nerer wit wit han yaaik nanu. 11 Me witaan ik ek mite wine nikan weit wit ke Devit niuk mirak Betlehem. Hirak mitik God kehimitanek hirak Mitik Iuwe kakikaap mit kaktorhis. 12 Menmen im hi hetpiyem mamteikni hi hemtitipin au. Yi yayir nikan miye wenke laplap weweiknenik keriuwerem kwaai wewisik kekre tikenup ke bulmakau naam menmen mekrerek, hirak kwaairi. ” 13 Wasenum ensel nire yapirwe ne wit ke God hir newepyapir hiras nerp netike ensel, hir nine henye newenipi niuk me God natip him im:

14 *“Haiu hanhan yi mit eiwenipi niuk me God. Yi mit miyapir yau ti yi eikiyan eiyu eiyit eiyintar God han yaaik keriuwi.”

* **2:14** Lu 19:38

Mit naanmipre sipsip nen nır Jisas

¹⁵ Ensel nine henye epei au, hır nen nekeipnor pike nen wit ke God, te mit kerek naanmipre sipsip en natipan, "Sıs, haiu emno wit Betlehem emir menmen epei man, kerek Mıtık Iuwe God ketpaiyem." ¹⁶ Te hır nesiukın nen nınapın Maria wetike Josep, hır nır nikan kıwaai kekre tikenup. ¹⁷ *Mit kerek naanmipre sipsip hır nirek epei au, hır netpor menmen ensel epei nan netporem me nikan ik e. ¹⁸ Mit yapırwe kerek nemtau him mit naanmipre sipsip netporem, hır han kitet menmen im epei man. ¹⁹ *Maria han kaa menmen au. Hıre wewisim mekre han kire, hekrit hekrit hıre han kitetim. ²⁰ Mit naanmipre sipsip pike nen nır ein newenipi God natıp hırak yaaik iuwe nentar menmen ensel netporem metike menmen hır nırem hıram mar ke ensel epei netporem.

Hır newis niuk me Jisas

²¹ *Wı hispinak wikak (8) epei man te Maria wine nikan, te hır neiyık nen nerekir yink kırak. Hır newis niuk mırak Jisas. Niuk im Ensel katıp Maria em nıpaa hıre ap wepitu wen au.

Simion ketike Ana nır Jisas keit wınak iuwe ke God

²² *Maain wı epei man te him me Moses Mau tıwei matıp mite waukır te God kaktıp hıre yaaip. Me wı im Maria wetike Josep nınan Jisas neiyık nen wit Jerusalem newet God ek. ²³ *Hır nen

* **2:17** Lu 2:10-12 * **2:19** Lu 2:51 * **2:21** Lu 1:31, 59 * **2:22** Lev 12:1-8 * **2:23** Eks 13:2, 12, 15

Jerusalem newet God ek nentar him nipaas God kewet Moses hirak kewisim mau tiwei matip mar im: "Nikerek hirakti iuwe mitikit miyapir ninakit hir mit nehimitanet hirakti te God." **24** *Hir nen newet mitik pris menmen kakwet God em nises him God kewet Moses em kewisim mau tiwei matip mit enwet God hore nimanp wick o tapi wick wen tipniu. **25** *Mitik kiutip kau Jerusalem niuk mirkak Simion. Hirak mitik yaaik kises God werek werek. Hirak kemerir Mitik God kehimitanek kaknen kakikaap mit ne Isrel. God Himin Yaaik kau ketikerek. **26** Hirak keteikniewek ap te kaki ere hirak kakir Mitik Iuwe Krais kerek God kehimitanek kaknen kakikaap mit. **27** God Himin Yaaik kikiak han hirak te hirak ken winak iuwe kerek mit nererik newenipi niuk me God. Maain miye haai ne nikan Jisas neiyik nen winak iuwe ke God eik e nanwet God menmen him me Moses mau tiwei metpim. **28** Simion kir nikan kir hirak kinanek kewenipi God katip kar ik:

29 "In ek Mitik Iuwe God ti epei hises him nipaas ti epei hetpewem, te ti ewisa hi mitik hi hiriak menmen mit, hi han yaaik hahi. **30** *Hi han yaaik hahi ehintar hi epei hir Mitik ti hehimitanek hirak kakikaap hau mit ne Isrel. **31** Ti epei hiriak menmen im merp nimin me mit miyapir yapirwe nerer wit wit. **32** *Hirak kakre wepni (o yanm) kir kakteikin mit yayiwe, hirakkakteikin mit miyapir ap ne weiwik me Isrel amirkeim te hir enises him me

* **2:24** Lev 12:8 * **2:25** Ais 40:1, 49:13 * **2:30** Ais 52:10; Lu 3:6; Ta 2:11 * **2:32** Ais 42:6, 49:6

God. Hırank Mıtık Iuwe kakinin naanmam-pre haiu mıt ne Isrel, te mıt miyapır nerer wit wit hır nantıp nanır ik: ‘God epei kırıak menmen yaaim.’ ”

33 Josep ketike Jisas miye pırank hır nemtau menmen Simion katıp me nıkan te hır nepırpıır han kitetim. **34** *Hır nepırpıır, Simion kitehi God kakrekyor yaaim katıp Maria miye pe Jisas kar ik:

“God kehimitan Nıkan ik e kaknip mıt han yapırwe ne Isrel nanıwaank nanıt. Mıt han yapırwe au, God kaktoris nanu werek. Hırank kire Mıtık God kakteikin mıt han kırak keriuwerek te mıt yapırwe hır nantikerek nanınehan nanweikin sip nanwetiwek. **35** Te hırank kakwepyapır menmen mıt han kitetim. Maain menmen enum mamır ke mıt newır yipo nene pıtık, mıt nanrekyıwek enum mamreki han kit te mamwetit han enuk.”

36 Mite piutıp niuk mire Ana hıre wepu en. Hıre mite profet hıre wewepyapır him me God. Hıre nıki pe mıtık Fanyuel, hırank ke weiwık me maam nıpu kırak Asa. Hıre we mite enu, hıre wepu wetike mıtık kire tito mar hispınak wık (7). **37** *Maain tito mar hispınak wık (7) epei au, hırank kaa te nıpaa ere in 84 tito epei men, hıre wepu weiniye. Wıtaan wanewik hıre wewenipi niuk me God, hıre wepu menep wınak iuwe ke God wınaiwırek au. Me wı ham hıre nınpı maau wepu, hıre watıp God menmen. **38** *Josep ketike

* **2:34** Ais 8:14; Mt 21:42-44; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 * **2:37** 1Ti 5:5

* **2:38** Ais 52:9

Jisas miye Maria h̄ir wen nepu w̄inak iuwe ke God newet God menmen, m̄ite ip e wan wewenip̄i niuk me God wep̄ir ke Simion kewenip̄iyek. H̄ire watip̄ mit neit Jerusalem kerek h̄ir nemeriȳiwek kaknen kakikaap mit ne Isrel h̄ire wetpor me n̄ikan ik e.

Josep ketike Maria neithis Jisas p̄ike nen wit Nasaret

³⁹ *H̄ir n̄iriak menmen him me Moses matip̄ h̄ir nanisesim epei au, h̄ir p̄ike nen provins Galili h̄ir nau wit k̄ir Nasaret. ⁴⁰ *N̄ikan k̄iniu k̄ire iuwe h̄irak manpenuk kepu h̄irak kertei menmen werek werek w̄isenum God kerekȳiwek yaaim.

Nikan Jisas kepu w̄inak iuwe ke God keit wit Jerusalem kitehi mit iuwe menmen.

⁴¹ *Tito miutip̄ miutip̄ miye haai ne Jisas nen wit Jerusalem me w̄i Pasova kerek mit ne Isrel nererik naam menmen han tewenin w̄i God kenep mit ne Isip te h̄ir au, h̄irak keriyei n̄inaaiwir Isip. ⁴² Maain Jisas h̄irak 12 tito epei au, h̄irak ketike miye haai nen Jerusalem nises menmen me w̄i Pasova mar ke n̄ipaa h̄ir n̄iriakem. ⁴³ *W̄i me Pasova epei au, h̄ir p̄ike nanino, te Jisas wen kepeit wit Jerusalem. Te Josep ketike Jisas miye p̄irak au netariyek. ⁴⁴ H̄ir han kitet h̄irak epei kinin ken ketike mit n̄ir han te h̄ir nen ere w̄itaan. W̄itaan, h̄ir n̄inetn̄iwek nitet mit n̄ir ne wit eik o paaprer n̄irak te h̄ir ap n̄inap̄inek au. ⁴⁵ Te h̄ir p̄ike nen Jerusalem nen n̄inetn̄iwek neit en. ⁴⁶ Jisas h̄irak kepeit

* **2:39** Mt 2:23 * **2:40** Lu 1:80, 2:52 * **2:41** Eks 12:24-27,
23:14-17; Diu 16:1-8 * **2:43** Eks 12:18

wit Jerusalem ere wiwikak, hir nnapinek keit wianak iuwe ke God kau ketike mit iuwe nertei him me Moses natip mit miyapir em. Hirak kemtau him mir hirak kitorhi menmen. ⁴⁷ Hir mit kerek nemtau menmen hirak kewenhiyem kerteiyem hir han kekrit natip hirak nikan kertei iuwe. ⁴⁸ Miye haai nirkak nirek, hir han kekrit. Te miye pirkak witwekhi war ik: "Nikan kai, ti hemmak te ti herekyawir menmen mar im: Haai kit ketikewa hawir winwetnut wilkt. Hawir wilkt ere hawir winepnit." ⁴⁹ *Hirak kewenhi ketpor kar ik: "Yi yenmak te yi yinyetno? Yi yepitari hi ehises menmen me Haai kai heit wianak kirak au a?" ⁵⁰ Hir ap nertei mekam hirak katip hiram me Haai kirak God. ⁵¹ *Hirak ketpor epei au, hirak ketikeri nen wit Nasaret, hirak kises him mir. Te miye pirkak wemi han him mirak mekre han kire. ⁵² *Maain Jisas kire iuwe hirak manpenuk enuk keit hirak kertei wisenum. God ketike mit nau ti hir han yaaik neriuwerek.

3

Mitik Jon Baptais kerek kikir mit hirak katip mit miyapir him me God

(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Jo 1:19-28)

¹ Tito hiswiyen hispinak (15) epei men me Taibirias Sisa hirak kerekek naanmipre mit nau ti ik. Me wi im mitik iuwe Pontias Pailat naanmipre mit ne provins Judia, mitik iuwe King Herot naanmipre mit nau provins Galili. Nlikirak Filip naanmipre mit nau provins wil

* **2:49** Jo 2:16 * **2:51** Lu 2:19 * **2:52** 1Sml 2:26; Pro 3:4; Lu 1:80

niuk mîrakît Ituria ketike Trakonaitas. Mîtîk iuwe Laisenias naanmîpre Abilini. ²*Mîtîk Anas ketike Kaiapas hîrakît wîk naanmîpre mît pris han neit wînak iuwe ke God keit Jerusalem. Me wî im em Sekaraia nîkan kîrak Jon keit wit weinîk mît ap newi. Me wî im God ketpiwek kewetiwek hîm mîrak. ³*Epei au Jon ken kerer wit wit menep mani Jodan. Hîrak kewepyapîr hîm katip mît enweikîn sip enwet menmen enum te hîrak kakîkîri nanriuwe tîpar te God kakîsak menmen enum mîr mamno. ⁴*Menmen im epei man mar nîpaa mîtîk Aisaia hîrak kewepyapîr hîm me God hîrak kewisim mau tîwei hîram matip mît neweikîn sip newet menmen enum hîram mîre mît newep yayiwe. Hîram matip mar îk:

“Mîtîk keit wit weinîk mît ap newik hîrak kînap katip, ‘Yi einetit yayiwe ke Mîtîk Iuwe yi eirîakek yaaik akîrak te hîrak kakisesim werek.

⁵ Yi eiwep ti mitit eiwîr meri emwapîn kerek kînatîn keit ek ere ekîrak. Yayiwe kerek keweikîn yi eirîakem ere ekîrak te yayiwe kerek keweikîn o hei mekrerek, yi eirîakem ere emîram.

⁶*Mît miyapîr nerer wit wit nanîr mîtîk kerek God kehimîtanek hîrak kakîkaap haiu mît kaktaihis.’ ”

⁷*Hîr mît miyapîr yapıwîwe nan nîr Jon te hîrak kakîkîri. Hîrak keneri ketpor, “Yi mît enun yîre manpen o yenmik yi yewisesik. Keimin ketpi yi

* **3:2** Lu 1:80 * **3:3** Ap 13:24; 19:4 * **3:4** Ais 40:3-5 * **3:6**

Lu 2:30-31; Ta 2:11 * **3:7** Mt 12:34, 23:33

einen hi akiri te yi eirir einopin eikeipin menmen enum God kakriakem maain mamnen a? ⁸* Yi eiyinin eirak menmen te hiram mamteikin mit yi epei yeweikin sip yewet menmen enum niopa yi yirakem. Te yi ap yaitipan yayir ik: ‘Haiu mit in hirak Ebraham hirak maam nipa kaiu, te haiu ap mamweikin sip mamwet menmen enum au. Haiu mire mit nirak, te maain God kaktaihis.’ Menmen im taau! Hi hetpi. God hirak kakweikin nan im kakriakem mamir ke nepenyerer ne Ebraham mamikrehiri yi mit enun. ⁹*In ek hine ke yerepi epei kiwaai menep nu nekenpi te God kakremir nu ham kerek ap mine nikim yaaim, niman mamwen te mit nirak hir nanwrem mamikre si. Yi mit in yi yire nu ap mine nikim au!” ¹⁰ Hirak ketpor kar ik, mit yapirwe nitwekhi, “Te haiu mamrik mekam te mamteikin haiu meweikin sip mewet menmen enum?” ¹¹ Jon hirak ketpor, “Keimin kerek naanmipre sak wik, hirak ektike keimin kerek au, hirakit etwepim etwetakit. O keimin hirak ketenen menmen yapirwe ekwet keimin hirak menmen au rek.” ¹²* Mit han kerek nari pewek me mit nanwet gavman em hir nan nir Jon te hirak kakiri te hir nitwekhi, “Mitik tisa, haiu mamrik mekam?” ¹³ Hirak ketpor, “Yi eiyit pewek empar kerek mit ne gavman epei netpim. Yi ap eiyininem eiri meiyam au emit!” ¹⁴ Mit ne Ami nitwekhi, “Haiu mamrik mekam?” Hirak ketpor, “Yi ap einep mit eiri menmen mir au emit! Yi ap eisiuve him weiniem au emit! Yi han yaaik eiyu eiriwe menmen mit

* 3:8 Jo 8:33, 39 * 3:9 Mt 7:19; Jo 15:6 * 3:12 Lu 7:29

iuwe newetiyem.”

¹⁵ Mít miyapır yapırwe han kekrit, te hır mít nitehi nekre han kır nar ik: “Jon hırank Mítik Iuwe krais kerek God kehimitanek kaknen kakikaap mít o au?” ¹⁶ *Te mítik Jon ketpor yapırwe, “Hi hıkri heriuwe tıpar kerem em. Te hırank mítik kerek wiſenuk kinina maain kakıkaru kaknen hırank yaaik kire Mítik Iuwe, hi au hıre mítik weinik. Hi ap werek hırank menmen mırank kiutıp taau. Maain hırank kaknen hırank kakwis God Hımın Yaaik kaku han ki kakre si hırank si tatım menmen enum mi ere yi yaain. ¹⁷ Hırank kire mítik keses rais mekre sar. Hırank kesesim epeı au, hırank kaktenwewim hıram haas mıram mamnopin hırank kakıt rais kakwisim mamıkre wınak. Hırank kakwisim mamıkre wınak, hırank kakriep haas kakwırem mamıkre si hıram mamırhıhe ap te mami au.”

¹⁸ Jon katıp him ham me kakıkiakyor han kır me wı hırank kewepyapır him yaaim me God.

Mítik iuwe King Herot kewis Jon kekre wınak enuk

¹⁹ *Maain Jon katıp kene mítik ke gavman King Herot kentar hırank keit Herodia, mite pe nıkkık kırak. Hırank kenerek kenterik ketike menmen ham enum hırank kırıakem. ²⁰ Te Herot pıke kırıak menmen enum. Hırank kewis Jon kekre wınak enuk.

*Jon kıkır Jisas keriuwe tıpar
(Mt 3:13-17; Mk 1:9-11)*

* ^{3:16} Ap 13:25 * ^{3:19} Mt 14:3-4; Mk 6:17-18

21 Herot kewis Jon kekre wînak enuk wen au, Jon kîkîr mît miyapîr yapîrwe. Hîrak kîkîr mît miyapîr yapîrwe epei au, Jisas kan te Jon kîkîrek ketikeri. Hîrak Jisas wen kitehi God menmen, te nepni hîremes mewep mîre weipîr. **22** *Nepni hîremes mewep mîre weipîr, God Hîmîn Yaaik keke nepni kan keweikînhis kîre hore tapî hîrak kenterik. God katîp hîm iuwe mekiuwe man matîp mar im: “Ti Nîkan kai yaaik. Hi han yaaik wîsenuk heriuwit.”

*Niuk me maamrer ne weiwick me Jisas
(Mt 1:1-17)*

23 *Me wî Jisas kekrit kîriak menmen mîrak, hîrak kepu tito mar 30. Mît miyapîr han kitet Josep kine Jisas, te hîrak au. God kerek. Im em hîram niuk me maamrer ne weiwick mîrak:
Hilai nîpaa kine Josep.

24 Matat kine Hilai.

Livai kine Matat.

Melkai kine Livai.

Janai kine Melkai.

Josep kine Janai.

25 Matataias kine Josep.

Emos kine Matataias.

Neam kine Emos.

Eslai kine Neam.

Nagai kine Eslai.

Meat kine Nagai.

26 Matataias kine Meat.

Semen kine Matataias.

Josek kine Semen.

Joda kine Josek.

* **3:22** Mt 17:5; Lu 9:35; Jo 1:32; 2Pi 1:17 * **3:23** Lu 4:22; Jo 6:42

27 *Joanan kine Joda.
 Resa kine Joanan.
 Serababel kine Resa.
 Sialtiel kine Serababel.
 Nerai kine Sialtiel.
 28 Melkai kine Nerai.
 Edai kine Melkai.
 Kosam kine Edai.
 Elmadam kine Kosam.
 Ea kine Elmadam.
 29 Josua kine Ea.
 Jorim kine Josua.
 Eliesa kine Josua.
 Jorim kine Eliesa.
 Matat kine Jorim.
 Livai kine Matat.
 30 Simion kine Livai.
 Juda kine Simion.
 Josep kine Juda.
 Jonam kine Josep.
 Elaiakim kine Jonam.
 31 *Melia kine Elaiakim.
 Mena kine Melia.
 Matata kine Mena.
 Netan kine Matata.
 Devit kine Netan.
 32 *Jesi kine Devit.
 Obet kine Jesi.
 Boas kine Obet.
 Salmon kine Boas.
 Nason kine Salmon.
 33 *Aminadap kine Nason.
 Admin kine Aminadap.

* 3:27 1Kro 3:17, 19; Esr 3:2 * 3:31 2Sml 5:14 * 3:32 1Sml
 16:1, 13; Rut 4:17-22 * 3:33 Jen 29:35

Anai kine Admin.
Hesron kine Anai.
Peres kine Hesron.
Juda kine Peres.

³⁴*Jekop kine Juda.
Aisak kine Jekop.
Ebrahim kine Aisak.
Tera kine Ebrahim.
Neho kine Tera.

³⁵Serak kine Neho.
Riyu kine Serak.
Pelek kine Riyu.
Iba kine Pelek.
Sila kine Iba.

³⁶*Kenan kine Sila.
Afaksat kine Kenan.
Sem kine Afaksat.
Noa kine Sem.

Lemek kine Noa.
Metusala kine Lemek.
³⁷Inok kine Metusala.

Jeret kine Inok.
Mahalalil kine Jerot.
Kenan kine Mahalalil.
³⁸*Inos kine Kenan.
Set kine Inos.
Adam kine Set.
God kerek kime Adam.

4

*Seten kari han ke Jisas
(Mt 4:1-11; Mk 1:12-13)*

¹God Hı̄mın Yaaik hı̄rak kı̄kı̄ak Jisas han kı̄rak
te keneisesik hı̄rak kı̄naaiwır mani Jodan. Hı̄rak

* **3:34** Jen 21:3, 25:26 * **3:36** Jen 11:10-26 * **3:38** Jen 4:25-5:32

keriyaak ken yaank weinik mit ap newi. ²*Hırank kepu en wi mar 40, Seten kari han kırank. Hırank ap kaam menmen mei kises wi kerek hırank kepu wit weinik ek au. Me wi yapırwe em, hırank nınpı maak. ³Hırank nınpı maak kepu en wi mar 40, te Seten ketpiwek kar ik: “Ti Nıkan ke God te ti etip nan ik ekweikin ekre bret.”

⁴*Jisas ketpiwek, “Hım me God mau tıwei matıp, ‘Mıtık kaku werek te hırank ap kakım menmen metike tıpar weinim keremem au.’”

⁵Epei au Seten keriyaak keiyık ken mıniu (o neiyip) iuwe kau niu ein, waswas hırank keteiknıwek ti kerer wit wit mit newiyen.

⁶*Hırank ketpiwek kar ik: “Hi awetut wit im yapırwe metike menmen mı̄r iuwe ti naanmamrewem te ti ehıt niuk mit iuwe. Nıpaa God kewetewem te hi han kai hi ewet mitik kerek hi hanhanek ewetiwekem. ⁷Ti ewen ninıp hitehır ewenaunıpi hi iuwe te hi ewetutem.” ⁸*Jisas pīke ketpiwek kar ik: “Hım me God mau tıwei matıp haiu mit emwenıpi God kaiu, hırank iuwe kerek ek, haiu emises menmen mı̄rak. Han en au.”

⁹Hırank ketpiwek kar ek, Seten keriyaak keiyık ken wit Jerusalem kewisık kentır wiñak siup ke wiñak iuwe ke God ketpiwek kar ik: “Ti Nıkan ke God te ti ehıtıkır ehın eno ti eik. ¹⁰*Ti ap hahi au antar him me God mau tıwei matıp,

‘God katıp mit ensel nırank hır maain his mamprut.

* **4:2** Hi 4:15 * **4:4** Diu 8:3 * **4:6** Mt 28:18 * **4:8** Diu 6:13-14 * **4:10** Sam 91:11-12

11 H̄ir naninanit nanriuwe his m̄ir te ti ap enkewin antar nan enamu h̄it mit ewenem mamniu nan taau.’”

12 *Jisas ketpiwek kar ik: “H̄im me God mau t̄wei matip: ‘Yi mit ap eiri han ke M̄itik Iuwe ki God te kakikepi au ekit!’”

13 *Seten kari han ke Jisas keriuwe menmen ham ham epei au, h̄irak kisesim au, h̄irak k̄naiwiredrek ere maain wi ham.

Jisas kinin k̄riak menmen m̄irak keit provins Galili

(Mt 4:12-17; Mk 1:14-15)

14 God H̄imin Yaaik kekre han k̄irak keneisesik kekepik te h̄irak pīke ken provins Galili. H̄im me menmen Jisas k̄riakem men merer wit wit in. **15** H̄irak katip mit miyapir h̄im kekre w̄nak kerek mit nau nererik nekine h̄im me Moses, te h̄ir newenipi niuk m̄irak natip h̄irak yaaik.

Mit neit wit Nasaret neweikin sip newet Jisas

(Mt 13:53-58; Mk 6:1-6)

16 Maain Jisas k̄ipiun wit Nasaret kerek n̄paa h̄irak kewik ere iuwe. Me wi Sabat h̄irak ken kekre w̄nak k̄ir kerek h̄ir nekine h̄im me Moses en, h̄irak ken kar n̄paa h̄irak k̄riakem, h̄irak kekrit kekine h̄im me God. **17** M̄itik kewetiwek t̄wei n̄paa mitik Aisaia h̄irak profet kewisim, h̄irak kenke t̄wei k̄napin h̄im h̄iram matip mar im:

18 *“H̄imin Yaaik ke M̄itik Iuwe God kekre han kai kentar h̄irak kehimtena hi ewepyapir h̄im yaaim mamno mit enun nau weinīm.

* **4:12** Diu 6:16; 1Ko 10:9 * **4:13** Hi 2:18, 4:15 * **4:18** Ais 61:1-2, 58:6

Hı̄rak keriuweta hi atıp mıt har ik: ‘Menmen metenen te hi asiupeni.’ Hi akaap mıt kerek nanamır toto te hı̄r enır ein ein. Mıt hı̄r han enuk neriuwe menmen enum te hi arekyor han kır yaaik kakrihis me menmen im.

19 Hı̄rak keriuweta te hi awepyapır hı̄m me tito im God kakrı̄ak mıt menmen yaaim kakı̄kepi.”

20 Hı̄rak kekinaam epei au, hı̄rak keiyepet tīwei, hı̄rak pı̄ke kewet mıtık kerek naanmıp̄rewem hı̄rak pı̄ke kau yeno. Epei au, mıt yapırwe nekre wı̄nak eik e hı̄r nı̄p̄irek.

21 Hı̄r nı̄p̄irek, hı̄rak ketpor kar ik: “Petepin hı̄m mau tīwei yi yemtau hi ekinaam hı̄ram epei mamnen.” **22** *Hı̄r yapırwe netpı̄wek nar ik: “Hı̄m im yaaim?” Te hı̄r han kitet hı̄m yaaim hı̄rak ketpim hı̄r natıp̄an nar ik: “Hı̄rak nı̄kan ke Josep kerek ek.”

23 *Hı̄rak ketpor kar ik: “Hi hertei maain yi hanhan eiyı̄tpo hı̄m im kerek nı̄paa mıt netpim nar ik: ‘Mıtık ti ahı̄kaap mıt hı̄r nı̄nap te tīkaap hı̄rekes. Menmen haiu memtau ti epei hı̄rı̄akem meit wit Kapaneam ti erı̄akem in meit wit kit haiu mamı̄rem.’” **24** *Hı̄rak wen ketpor, “Hi hetpi werek. Mıt ne wit ke mıtık profet hı̄r ap nemtau hı̄m mı̄rak nanisesim au. **25** *Hi hetpi werek. Nı̄paa enum eik miyapır yapırwe neit Isrel mı̄kan nı̄r naa hı̄r nepu weinım. Me wı̄ im Ilaija kitehi God keiyepet hawı̄ keit menep ere tito

* **4:22** Lu 3:23; Jo 6:42 * **4:23** Mt 4:13; Jo 2:12 * **4:24** Jo 4:44

* **4:25** 1Kin 17:1, 7, 18:1; Je 5:17

wikak wenke hispınak kiutıp (6) te menmen ap mewo mau ni au. ²⁶*God ap keriuwet Ilaija ken kikaap miyapır ne Isrel kerek mikan nır naa ek au. Hırankeriuwetek ken kikaap mitte kerepep kerek mitik kire kaa ek, hıre weit wit Sarefat ke wit iuwe Saidon. Hıre ap pe weiwık me Isrel au. ²⁷*Nipa枚枚 enum eik me wi mitik profet hak niuk mırak Ilaisa kau ti, mit yapırwe ne Isrel lepro mewi, te hırankeriuwetek ken kikaap mitte kerepep kerek mitik Neman ke wit Siria kerekek, ap ke weiwık me Isrel. Yi yire mit nipa枚枚 nepu en, neweikin sip newet mitik kır Ilaija. In ek yi yeweikin sip yeweto, te hi anaiwiri.”

²⁸Mit yapırwe hı̄r neit winak eik e nemtau him im hı̄r han enuk neriuwerek wişenek nentar hı̄r nertesi hırankeriuwetek ken kikaap mitte kerepep kerek mitik Neman ke wit Siria kerekek, ap ke weiwık me Isrel. ²⁹Hı̄r nekrit neiyik nen nepirek kenpın me wit. Hı̄r neriyak neiyik nen miniu kerek wit kır kıwaairi, te hı̄r nanwırek kakınkewin kaki. ³⁰Au, God kenipi han kır toenuk te hırankeriuwetek ken kikaap mitik Neman ke wit Siria kerekek, ap ke weiwık me Isrel.

*Jisas kepır herwe enuk kekre han ke mitik
(Mk 1:21-28)*

³¹*Jisas kınaaiwır wit Nasaret ken, hırankeriuwetek ken kikaap mitte kerepep kerek mitik Neman ke wit Siria kerekek, ap ke weiwık me Isrel. ³²*Te hı̄r han kekrit han yaaik neriuwete hı̄r hırankeriuwetek ken kikaap mitte kerepep kerek mitik Neman ke wit Siria kerekek, ap ke weiwık me Isrel.

* **4:26** 1Kin 17:8-16 * **4:27** 2Kin 5:1-14 * **4:31** Mt 4:13; Lu 4:23 * **4:32** Mt 7:28-29; Jo 7:46

mîrak iuwe. ³³*Mîtîk hak kau wînak kerek mît nererik nemtau hîm me Moses mît nekinaam, herwe enuk ke Seten kekrerek. Te hîrak kînap katîp hîm iuwe kar ik: ³⁴*“Ti henmak te ti han herekyei enum Jisas ke Nasaret? Ti han awep eraiwaank mamît. Haiu mertei ti keimîn. Ti Mîtîk Iuwe God kehimîtenit enen akaap mît.”

³⁵ Jisas kenerek katîp, “Ti ekintîp enke enopin ekeipniwek.” Herwe enuk kewîr mîtîk kerek kan kîwaai ti kekre nîmin ne mît yapîrwe. Hîrak ketpiwek kar ik, te hîrak herwe enuk kînaiwîrek, te hîrak ap kewaankek au. ³⁶Mît yapîrwe nîrek hîr han kekrit natîpan nar ik: “Hîm im mekam? Hîrak ketpor keriuwe hîm mîrak hîram iuwe te herwe mekrerek hîram mînapen mîrir mekeipniwek.” ³⁷Te hîm me menmen Jisas kîriakem men mît nerer wit wit nîrapit Kapaneam.

*Jisas kîkaap Pita maam pîrak
(Mt 8:14-15; Mk 1:29-31)*

³⁸ Jisas kîkaap mîtîk enuk tîpir kekrerek, hîrak kekrit kînaaiwîr wînak kerek mît nau nererik nekine hîm me Moses mekrerem, hîrak kînîk ken wînak ke Saimon. Saimon maam pîrak (miye pe mîte pîrak) hîre wînap wîsenum yînk sisi te hîr nen netpiwek netiwekhis kan kakîrep. ³⁹Hîrak ken kerp menep yeno mîre kerek mîte hîre wînap wîwaaiyem em, hîrak katîp menmen enum, te hîram menke mekeipniwe. Wasenum hîre wekrit te hîre wewetîr menmen wekepi.

* **4:33** Mt 8:29; Mk 5:7; Lu 8:28 * **4:34** Jo 6:69

Jisas kikaap mit miyapır yapırwe hir nire yaain

(Mt 8:16-17; Mk 1:32-34)

⁴⁰ In ek wejni kewen ken te mit pīke nepno ein ein nentar wi Sabat hiram epei au, te hir neimin nir yinan ninap neriuwe menmen enum enum hir netorhis neri nan, hirak Jisas kewis his mentar hir mit miyapır yapırwe kekepi hir nire yaain. ⁴¹ *Herwe enum hiram menke mekeipin mit han menepip mar ik: “Ti Nikan ke God kerekkek.” Au, hirak keneri ketpor te hir ap pīke nekrit natip nentar hir nertei hirak Mitīk Krais kerek God kehimitanek kaknen kakkaap mit.

Jisas ken kiriak menmen keit wit yapırwe

(Mk 1:35-39)

⁴² Maain teip hekrit, Jisas kinaaiwir wit ik ken wit weinik katip God menmen. Hirak ken wit weinik kitehi God menmen, mit ninetniewek ere hir ninapinek, hir newenek natip te hirak ektikeri enu enit. ⁴³ *Au, hirak ketpor, “Hi are ano herer wit wit awepyapır him mei yaaim me mit enwis God naanmamror. God keriuweta te hi awepyapirem.” ⁴⁴ *Te hirak ken kinaiwiri kewepyapır him me God kekre wianak kerek mit nau nererik nekine him me Moses nerer wit wit neit provins Judia.

5

Pita kises him Jisas ketpim te hirak keit saauk yapırwe

(Mt 4:18-22; Mk 1:16-20)

* **4:41** Mt 8:29; Mk 3:11-12 * **4:43** Lu 8:1 * **4:44** Mt 4:23

1 *Wि ham mit miyapir yapiरwe nises Jisas neriuwetan nerp menep nanimtau him me God hirak kakitporem kerp wan ke Genesaret. **2** Hirak wen katip him, hirak kir sip wiketerem miwaai tenhaan. Mit kerek newir hepin nankin saauk, hir ninaaiwir sip nen nekemyet hepin mir. **3** Hirak ken kau kekre sip me Saimon. Hirak kenine Saimon kitewekhi hirak kakriuwet sip mamno tipar kike. Te hirak kau kekre sip wen ketpor menmen mirak.

4 *Hirak katip epei au, hirak katip Saimon kar ik: “Ti ehu sip eno wan kerek kesikekre, ti etike mit nekepi yi eiwir hepin emikiue wan kerekek te yi eyiyit saauk.” **5** Saimon ketpiwek kar ik: “Mitik Iuwe, haiu mewir hepin me witaan ere wanewik te haiu ap mari saauk mei au. Ti hetpo te hi ewirem emno nimin ein.” **6** Hirak ketpor, hir newirem men nimin ein epei au, hir nari saauk yapiरwe ere hepin mamwep, **7** te hir nenine nir yinan neit sip ham naninen nankepi. Hir nan nekepi neriyaam newisim mekre sip ere mau him te sip wikk menep te mammatn mamikre wan. **8** Saimon Pita kir menmen im epei au, hirak kewen ninip kerp ninaan me Jisas ketpiwek kar ik: “Ti Mitik Iuwe enaiwira. Hi mitik enuk ap hises him me God werek au.” **9** Hirak ketike mit kerek netikerek hir han kekrit nentar saauk yapiरwe hir netiwem. **10** *Saimon Pita ketike wariyakit tirak Jems ketike Jon nikerek te mitik Sebedi hirakit tetikerek han kekrit. Jisas katip Saimon, “Ti ap enaain au. In ere maain ti eri mit

* **5:1** Mt 13:1-2; Mk 3:9-10, 4:1 * **5:4** Jo 21:3-8 * **5:10** Mt 13:47

eninen enis̄sa.” ¹¹*Jisas ketpiwekit epei au, h̄ir mit han nekepikit nari sip neiyim nen tenhaan, h̄irakit t̄naiw̄rem tisesik.

*Jisas kikaap mitik enuk lepro mewik
(Mt 8:1-4; Mk 1:40-45)*

¹² W̄i ham Jisas keit wit hak kerek mitik enuk lepro mewik h̄irak keitai en. H̄irak k̄ir Jisas h̄irak kan kenke k̄waai ti kitehi Jisas kar ik: “Ti han kit ti erekyo te hi yaaik.” ¹³ Jisas kewis his menterik katip kar ik: “Hi hanhan ti are yaaik.” Wasenum lepro epei menke mekeipniwek h̄irak k̄ire yaaik. ¹⁴*Jisas ketpiwek him manp kar ik: “Ti ap atip mit menmen im au emit. Ti eno eteikin pris ȳink kit, ti ewetiwek menmen h̄irak kakwet God em mamir ke him me Moses mekre tiwei metpim. Menmen im mamteikin mit ti yaaik.” ¹⁵ H̄irak katip mit h̄ir ap nanwepyapir menmen h̄irak kerekyorem, te menmen h̄irak k̄iriakem, mit nerer wit wit nemtewem te h̄ir yapirwe nan nanimtau him mirak o h̄ir nan te h̄irak kakikepi te h̄ir yaain manpenun enu. ¹⁶*W̄i yapirwe h̄irak k̄ipnaaiw̄ir mit h̄irak ken wit weinim mit ap newi, h̄irak prea kitehi God menmen.

*Jisas kikaap mitik hak his hit enum
(Mt 9:1-8; Mk 2:1-12)*

¹⁷ W̄i ham, h̄irak kewepyapir mit menmen, mit han ne Farisi kerek ninin nises him me Moses, h̄ir netike mit han ne Skraip kerek newis menmen me him me Moses mau tiwei natip mit em, h̄ir nau en. H̄ir ninaaiw̄ir wit Jerusalem, han

* **5:11** Mt 19:27 * **5:14** Mk 7:36; Lu 8:56; Lev 14:1-32 * **5:16**
Mk 1:35

ninaaiwir wit yapırwé me provins Galili ketike provins Judia, hir nan nanimtau him mirak. Menmen iuwe me Mítik Iuwe God metikerek mekepik te hírak kakikaap mit nínap o his hit enum te hir nanre yaain. ¹⁸ Mit han nan ninan mitik hak his hit tupe mekiuwerem epei maa meit, hir ninanek kekre kínaan kíwaai yeno neiyik nan. Hir neiyik nanoke nein te hir nanino nimin nanwisik kíwaai hit me Jisas. ¹⁹ Hir nínatín au nentar mit yapırwé nerp neiyepet ya weipir ke wínak te hir níniu wínak siup nen niu ein, hir nenke toni kíwapin wínak siup, hir nesiuste mitik neriuwe waai kau yeno ken kíwaai ti kekreri nimin ke mit netike Jisas. ²⁰*Jisas hírak kertei hir han kitet hírak kakikaap mitik ik, hírak ketpiwek kar ik: “Hi esak menmen enum ti híriakem híram mamno.”

²¹*Mit ne Skraip netike mit ne Farisi hir nitehiyan natipan nar ik: “Mítik ik hírak keimín te hírak katip enum, hírak kekre hir ke God? Keimín kakísak menmen enum haiu mit míriakem? Mit au, God kerekek.” ²²Jisas kertei hir natipan menmen te hírak ketpor, “Yi yenmak yi han kitet menmen mekre han ki mar em? ²³Hi atip mitik kíwaai yeno kar ik: ‘Hi esak menmen enum ti híriakem mamno,’ te yi yepitari hi atip werek o au. Te hi etpiwek: ‘Ti hekrit etenen yeno eiyim eno,’ te yi eiyirtei hi atip werek te hírak kakíkrit kakno. Au en, hírak wen kakwaai yeno. ²⁴*Hi hemipin ap hesak menmen enum mirak au, hi ap te akaap mitik ik kakre yaaik taau. Hi

* **5:20** Lu 7:48 * **5:21** Lu 7:49; Ais 43:25 * **5:24** Jo 5:8

tewen atip mítik ik har ik: ‘Ti ekrit eno,’ te yi yayırtei hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi yaaik te hi herp ti, hi esak menmen enum mit níriakem mamno.” Hírak ketpor epei au, hírak katip mítik enuk his hit tupe mekiuwerem epei maa meit, hírak ketpiwek kar ik: “Ti ekrit etenen yeno mit eiyim eno nit ein.” ²⁵ Hírak katip epei au, mítik enuk kekrit waswas te hír mit yapırwe nípirek hírak keit yeno kerek nípaa kíwaaiyem, hírak keiyim ken nírak ein kewenipi niuk me God. ²⁶ Hír mit miyapır yapırwe han kekrit newenipi niuk me God nenterik, hír natip nar ik: “Petepin haiu mir menmen nípaa mit ap nírem mar im au.”

*Jisas kenine Livai hírak kakisesik
(Mt 9:9-13; Mk 2:13-17)*

²⁷ Hírak kíkaap mítik epei au, maain hírak ketpaan ken witeik ken kír mítik kerek keit pewek me takis me mit hírak kewet gavman em. Niuk me mítik ik hírak Livai. Hírak kau wínak kerek kari pewek me mit keitaak. Jisas ketpiwek, “Ti ehisia enen.” ²⁸ Mítik Livai kerek kari pewek me mit hírak kínaaiwir menmen mirak yapırwe kekrit kises Jisas.

²⁹ Maain Livai kíam Jisas menmen iuwe keit wínak kírak. Hírak kari mit han enun ne mit kerek nari pewek me mit newet gavman em, hír netike mit han hír nererik nau nekre wínak kírak naam menmen netikeret. ³⁰* Mit ne Farisi netike mit Skraip kerek nertei him me Moses natip mit miyapır em, hír nises menmen me Farisi, hír nan natip nene mit disaipel kerek nises Jisas. Hír

* **5:30** Lu 15:1-2

natip nar ik: "Yenmak te yi yetike mit enun nari pewek me mit, hir netike mit han niriax enum, yi yetikeri yaam menmen metike tipar? Menmen im au enum emit!" ³¹ Jisas kewenhi ketpor kar ik: "Neimin kerek yaain hir ap nari mitik dokta kakikepi au. Neimin kerek ninap hir keriyen nari mitik dokta kakikepi. ³² Hi ap han enine mit kerek han kitet hir nire yaain te hir enweikin sip enwet menmen enum au. Hi han enine mit kerek nertei hir enun niriax enum keriyen."

*Jisas katip mit him yaaim mamikrehir me him niipaa mit nisesim
(Mt 9:14-17; Mk 2:18-22)*

³³ Hir wen nitwekhi nar ik: "Mit disaipel ne mitik Jon ap naam menmen me wi yapirwe te hir nitehi God menmen. Mit nises him me Farisi hir netikeri ap naam menmen au. Te mit nit hekrit hekrit hir naam menmen. Hir nenmak?"

³⁴* Jisas kewenhi ketpor, "Mit nau netike mitik ketike mite epei neitan te hir ap naam menmen a? Taauye! Hir nanim ye! ³⁵ Te maain wi mamnen mit han nantiwek his kaknaaiwir mit nirak yinan. Me wi im mit nirak nineinwek menmen ap te nanim au. Hir han teweninek."

³⁶ Jisas ketpor him tok piska mar im. Hirak katip, "Mitik hak ap kakwep laplap mirak yaaim kekerwewim mamu enum tokim au. Keimin kakriak menmen im, hirak kakwaank mirak yaaim em. Te laplap yaaim kerek epei kewepim kekerwewim mau tokim em ap te mamiram au mentar ti ekemyet, hiram mamweikinhis mamre kike. ³⁷ Mitik keiyak ap te kakwen tipar wain

* ^{5:34} Jo 3:29

wen petep mamikre yînk me meme epei enum tokim au. Hîrak kakriakem te maain tiwerpek me wain mamniu mamwep yînk me meme enum tokim te hîram mamwen, ti-par mamno ti. ³⁸ Au, wain ti-par wen yaaim emwenem emikre yînk me meme wen yaaim weiwei. Tokim au emit! ³⁹ Mîtik keiyak kaam wain enum tokim hîrak katip hîram yaaim. Hîrak kînapen ti-par wain wen petep. Hîrak kaktip enum tokim em hîram minin.”

6

*Mit ne Farisi nene Jisas nentar mit nîrak ap nises menmen me wi Sabat
(Mt 12:1-8; Mk 2:23-28)*

¹ *Me wi Sabat, Jisas ken keremir ni ham wit nîkim mewim ketike mit nîrak hiswiyen wîk (12). Me wi Sabat, mit nîriak menmen au, hîr nau weinim. Mit disaipel nîrak neit nîkim me wit (hîram mire rais), hîr nehis newenem nekinenim naam. ² *Te mit han ne Farisi hîr natip neneri nar ik: “Yenmak te yi yîriak menmen kerek him me Moses meriuwessem te yi ap eirîakem me wi Sabat a?” ³ *Jisas keweni ketpor, “Yi epei yekine menmen nîpaa maam nîpu kaiu Devit ketike mit nîrak hîr nîriakem me wi kerek hîr nînpî maan. Te yi ap han kitetim yerteiyem werek werek au a? ⁴ *Hîrak ken kînîk wînak ke God kerek mit newenîpi God neit nîmin en. Mîtik iuwe pris kewetiwekem kekin bret kerek newisim nehimitanem me God, hîrak kaam kewet mit kerek

* **6:1** Diu 23:25 * **6:2** Jo 5:10 * **6:3** 1Sml 21:1-6 * **6:4** Lev 24:5-9

netikerek kewtir meiyam hir naam. Him me Moses matip mit pris keriyen nanim bret im e. Mit han au. Mitik hetpris kewis maam nitpu kaiu Devit kiriak menmen im ap kenerek au, te yi yenmak yena yatip hi hirak enum a?”⁵ Hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi yaaik te hi atip mit menmen hir enrakem me wi Sabat. Hi hinin menmen maamrer netpim te yi eiyisesim me wi Sabat.

Me wi Sabat Jisas kikaap mitik his enuk hirak kire yaaik

(Mt 12:9-14; Mk 3:1-6)

⁶ Me wi Sabat ham, Jisas ken kekre winak kerek mit nererik nekine him me Moses, hirak kewepyapir him me God. Mitik hak kau en, hirak his yaaim mirak enum meweikin, hemik weinik.
⁷*Mit han ne Skraip newepyapir him me Moses netike mit han ne Farisi naanmipre Jisas te hir nanrek kakriak menmen kakikaap mitik ik his enum kaki wi Sabat kerek hir neriuwessem, te hir nantip nansiuk hir nankip kaki.
⁸*Hirak kertei han kir, hirak katip mitik kerek his mirak meweikin ketpiwe kar ik: “Enen ehirp in.” Hirak kekrit kan kerp in.
⁹Jisas ketpor kitorhi, “Him me Moses matip haiu mamriak yaaim o enum mami wi Sabat? Haiu mamriak mitik kinap kaku o kaki me wi Sabat a?”¹⁰ Hirak naanmenteri mit yapirwe. Hirak naanmenteri, hirak katip mitik ik kar ik: “Ti esiuwe his mit.” Hirak kiriakem te his mirak mire yaaim mipiram.
¹¹Jisas kekepik, te mit hir neperper

* **6:7** Lu 13:14, 14:1 * **6:8** Lu 5:22, 9:47

nine han enuk wisenum natipan nime nipiniek menmen hir nanriak Jisas em enum.

Jisas kehimitan mit aposel nar hiswiyen wik (12)

(Mt 10:1-4; Mk 3:13-19)

¹² Me wi im, Jisas kiniu ken miniu (o neiyip) kitehi God menmen. Witaan ere wanewik hirak kitiewekhi menmen. ¹³ *Wanewik, hirak ken kenine mit yapirwe kerek nises him mirak, hirak kehimitan mit hiswiyen wik (12) hirak kewepor niuk mir kenewor kare "Aposel" nirkak, maain hir enrak menmen mirak. ¹⁴ Hirak kehimitan Saimon kerek hirak kewis niuk mirak ham Pita. Hirak ketike nikik kirk Endru. Hirak kehimitan Jems, Jon, Filip, Batolomyu, ¹⁵ Matyu, Tomas, Jems hirak nikan ke mitik Alfias, Saimon kerek niuk mirak ham Selot, hir netike ¹⁶ Judas, nikan ke mitik hak Jems, hirak ketike Judas Iskeriot kerek maain kakwepyapir Jisas te mit enun nepan nirkak neiyik nen nakip.

Jisas kewepyapir him me God hirak kikaap mit ninap

(Mt 4:23-25)

¹⁷ Epei au, Jisas ketike mit nirkak nekiuwe miniu (o neiyip), hir nen wit kipirak netike mit yapirwe nises him mirak. Hir netike mit yapirwe nerer wit wit me provins Judia netike mit ne Jerusalem netike mit ne wan menep wit iuwe Taia ketike Saidon, ¹⁸ hir nan nanimtau him me Jisas, hir nan te hirak kakkepi. Mit han kerek hiram herwe mekreri hir nan, te Jisas hirak kekepi kepirem. ¹⁹ Mit yapirwe hanhan nanwis his

* **6:13** Jo 6:70

mamwik nanıntar menmen mırak iuwe meit nımin mamno mamkaap mit te hır nanıtre yaain.

*Jisas katıp him me mit hır han yaaik, him me mit hır han enuk
(Mt 5:1-12)*

20 Jisas kerenaan kır mit nırak nisesik hıranketpor kar ik:

“Yi mit enun menmen auri. Yi han yaaik eiyu eiyıntar God naanmamri.

21 *“Yi mit miyapır kerek hanhan eiyises him me God Iuwe, yi han yaaik eiyu eiyıntar maain yi eiyisesik werek eiyu werek eiyır ke mit kerek hır nınpı maan hır naam menmen ere tu iuwe.

22 *“Yi han yaaik eiyu te hır mit han enuk neriuweri hır nanımtaantıwo hır neweikin sip newetiyem hır netpi nisesi nentar yi yısısa hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe. **23** Nıpaa enum eik maamrer nır nırak mit profet enum te God kakwetır menmen yaaim iuwe kakıt wit kırak. Maain mit nanrekyi enum nanır ke nıpaa maamrer nır nırak profet em. Maain wı menmen enum im mamnen, yi einakın tokim han yaaik eiyu eiyıntar maain God kakweti menmen yaaim mırak kakıt wit kırak.

24 *“Yi mit in ek yi yetenen menmen yapırwete maain yi han enuk eiyu eiyıntar yi ap yayıt menmen yaaim meit wit ke God au.

25 “Yi mit in ek yi tu iuwe han enuk eiyu eiyıntar maain yi nınpı mamiwei. Yi mit in ek

* **6:21** Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 * **6:22** Jo 15:19, 16:2;

1Pi 4:14 * **6:24** Je 5:1

yenwesiş, maain yi han enuk eiyu eiyintar maain yi yaikit.

26 “Newaai meruri mit netpi yi yaain yi naanmamre hiras eiyintar menmen im ap meteikin yi yatip yaaim au. Nipaa maamrer ne mit in enun hir natip mit profet enun nemipin hir yaain. Te hir yaain au. Hir enun ye!

Yi hanhan mit enun nepan

(Mt 5:38-48)

27*“Yi mit kerek yemtau him mai hi hetpi harik: ‘Yi hanhan mit nepan, yi yairak yaaim me mit hir han enuk neriawi. **28***Mit kerek newen henye netpi enum te yi yetpor him yaaim. Hir mit kerek nerekyi enum, yi eiyitehi God ekrekyor yaaim. **29** Mitik kerek kakitep kaknemtinut nikip, ti ewisik pike ekitep ekno nikip pinam. Mitik hak kaknen kakri saket kit, ti ap etenen siot au. Ti ewisik hirak ektiwek ektikerek. **30** Neimin nitih menmen yi eiwetirem, te yi ap pike yetpor hir enwetiyem au emit! **31***Yi eiyinin eirak mit menmen yi hanhan maain te mit nanrekyiyem.

32 “Yi hanhan mit keriyan kerek hir hanhani, yi han kitet God kaktip yi yaain? Taau. Hiram menmen weiniim. Mit enun nises God au, hir niriak menmen mar im. **33** Yi eirak yaaim mit keriyan kerek nerekyi yaaim, yi han kitet menmen im hiram iuwe te God kaktip yi yaain? Taau. Hiram menmen weiniim. Mit enun nises God au hir niriak menmen mar im. **34** Yi eiwet mit menmen kerek yi han kitet maain hir pike enwetiyem, yi han kitet menmen im hiram iuwe

* **6:27** Pro 25:21; Ro 12:20 * **6:28** Ro 12:14 * **6:31** Mt 7:12

te God kaktip yi yaain a? Taau! Hıram menmen weinim. Mıt enun newet mıt han menmen te hır pike nantiwem. ³⁵* Yi hanhan mıt nepan eirekyor yaaim, eiwetır menmen te ti ap han kitet pike eyit menmen au emit! Yi eirak menmen im te God kakweti menmen yaaim. Yi yeteikin mıt yi yaire nikerek ne God yentar God kırak yaaim kikaap mıt enun nises han kır hanhan hıras, hır netike mıt yaain. ³⁶ Yi eikaap mıt eirekyor yaaim eire Haai ki God kırakem.

Yi ap skelim mit han eitip yi yaain te hır mit enun au emit
(Mt 7:1-5)

³⁷*“Yi ap skelim mıt me menmen hır nırakem te God ap skelim yi mıt me menmen yi yırakem taau. Menmen enum mıt nerekyiyem, yi eitip hıram menmen weinim. Te God han yaaik keriuwi kakısaak menmen enum mi mamno. ³⁸* Yi eiwet mıt menmen te God kakweti menmen ere mau him te mamihinhın. Mamırkeim yi eiwet mıt menmen, hıram mamır ke God maain kakwetyiem.”

³⁹*Jisas ketpor him tok piksa im e. Hırap katip, “Mítik nanamır toto ap te kakteikin mítik hak kerek nanamır toto tatriyakıt tatitet yayiwe. Hırap kakıak menmen mar im te hırapıt tatinkewin tatıkre wi. ⁴⁰*Nikan sumatin kau skul ap kakırtei menmen kakinin mítik tisa kırak. Te maain hırap kakırtei menmen epei werek te hırap kakre tisa kırak kerek ek. ⁴¹⁻⁴²Ti henmak te ti hıpr menmen mire yenkis yehes

* **6:35** Lev 25:35-36 * **6:37** Mt 6:14 * **6:38** Mk 4:24 * **6:39**
Mt 15:14 * **6:40** Mt 10:24-25

mekre nanamır ke kit yinak te ti ap hertei nu
mire heneik mau mekre nanamır kit a? Ti ehiniñ
eweikin sip ewet menmen enum te maain ti yaaik
te ti atip kit yinak menmen enum hırankıriakem.

Nu enum ap mine nıkim yaaim au
(Mt 7:17-20, 12:33-35)

43 “Nu yaaim ap mine nıkim enum au, nu enum
ap te mine nıkim yaaim au. **44** Mıt nır nıkim me
nu ham, hı̄r nertei hı̄ram tuwaan o hı̄naan. Mıt
ap nenepe tapır mau nu miyak herpe au. Hı̄r ap
newen hı̄naan nı̄kim mari mau sı̄rpit au. **45** Mıt
hı̄r nar nu im. Mıtık yaaik kırıak menmen yaaim
kentar menmen yaaim mau han kırak. Hı̄m me
mıt mewepiyapır menmen mekre han kır.

Hı̄m me mit nime wı̄nak
(Mt 7:24-27)

46 *“Yi yenmak yi yatıp hi Mıtık Iuwe te yi ap
yises hı̄m mai au a? **47-48** Mıtık kerek kaknen
kakı̄mtau hı̄m mai kakisesim, hı̄rak kakre mıtık
kime wı̄nak. Mıtık ik kekin hei kime wı̄nak
kentar nan keit mıniu (o neiyıp). Maain mani
kakniu kaknep wı̄nak te ap keket wı̄nak au ken-
tar mıtık kimaak yaaik kime wı̄nak kentar nan
keit mıniu (o neiyıp). **49** Mıtık kerek kaknen
kakı̄mtau hı̄m mai kakisesim au, hı̄rak kakre
mıtık kime wı̄nak kekin hei kau tenhaan menepe
mani. Hı̄rak kimaak kau tenhaan, maain mani
kakniu kaknep wı̄nak kakwenek, hı̄rak keiyık
kakno kakı̄waankek.”

* **6:46** Mal 1:6; Mt 7:21

7

*Jisas kikaap mitik hirak kiriak menmen me mitik iuwe ke ami
(Mt 8:5-13)*

¹ Jisas katip menmen im epei au, hirak ken wit Kapaneam. ² Hirak ken wit Kapaneam, mitik iuwe ke ami ke wit Rom kepu Kapaneam, hirak han tewenin mitik kerek kiriak menmen mirak, hirak kinap menep te kaki. ³ Me wi im hirak kemtau Jisas kikaap mit, hirak keriuwet mit iuwe ne Juda nau wit eik te hir nanitiewekhi kaknen kakikaap mitik ik. ⁴ Hir nan nir Jisas nitiewekhi him iuwe netpiwek, “Mitik ik hirak yaaik te ti enen ekepik. ⁵ Hirak han tewenin haiu mit ne Isrel hirak kime winak kaiu kerek haiu mau mererikmekine him me Moses.”

⁶ Hir natip epei au, Jisas ketikeri nen. Hir menep te hir nipiun winak kirkak eik, mitik iuwe ke ami keriuwet mirak yinan newenyipiri netpiwek, “Mitik Iuwe ti ap enen au emit! Hi ap yaaik te ti enen enik winak kai au. Ti Mitik Iuwe hi au weinik. ⁷ Hi han kitet hi ap yaaik te hi enen erit au. Hi hertei ti atip him keremem te mitik kai pike kaku werek kentar ⁸ hi har ke ti. Hi ehises him me mit naiu ne ami ninina. Hi hinin naanmitpre mit ne ami han. Hi atip mitik ik, ‘Ti eno,’ te hirak kakno. Hi atip mitik eik, ‘Ti enen,’ te hirak kaknen. Hi hatip mitik kerek kiriak menmen mai, ‘Ti eriak menmen im,’ te hirak kakriakem. Ti atip enen menmen enum mekre yink ke mitik kai te hiram eminke emritr emkepniwek.”

9 Jisas kemtewek katip karik, hı̄rak han kekrit han yaaik, hı̄rak keweikin katip kar ik: “Hi etpi hi ap hertei mıtık kiutip ke mıt ne weiwık me Isrel hı̄rak han kitet him me God kar ke mıtık ik kisesim au.” **10** Jisas katip epei au, hı̄rak keriuwet mıt kerek mıtık iuwe ke ami keriuweti nan nı̄rek, te hı̄r pı̄ke nen wı̄nak kırak, hı̄r nı̄r mıtık kırıak menmen mı̄rak hı̄rak pı̄ke kı̄re yaaik.

Jisas kırıak mıtık pipı̄ak kaa keit wit Nen

11 Maain wi ham Jisas ken wit niuk mı̄rak Nen. Mıt nı̄rak nises him mı̄rak netike mıt han yapırwe nen netikerek. **12** Hı̄rak ken kiun ya weipır ke nı̄wa ke wit eik epei au, hı̄rak kır mıt nı̄nan herwe kentar kınaan nanwisık kakı̄kre hei. Herwe kaa, hı̄rak nı̄kan ke mite kerek nı̄paa mıtık kı̄re kaa. Mıt yapırwe ne wit nı̄kı̄tek nen. **13*** Mıtık Iuwe Jisas kır miye pı̄rak wı̄kı̄tek, hı̄rak han tewenı̄nep ketpīwe kar ik: “Ti ap ekı̄tek au emıt! Ekintip!” **14*** Hı̄rak kan kewis his mentar yeno te hı̄r mit nı̄nanek neiyık nerp neit. Te hı̄rak katip mıtık pipı̄ak kar ik: “Hi hetput ti ekrit.” **15*** Hı̄rak katip epei au, herwe kerek kaa hı̄rak kekrit kau, hı̄rak katip. Te Jisas keriuwetek pı̄ke ketike miye pı̄rak nen. **16*** Hı̄r nepırpır newenı̄pi niuk me God natip nar ik: “Mıtık profet iuwe epei kan kau nı̄mın ke haiu mit. God epei kan kakı̄kaap haiu mit miyapır nı̄rak.” **17** Mıt newepyapır menmen Jisas kırıakem men merer wit wit me provins Judia ketike wit menep.

* **7:13** Lu 8:52 * **7:14** Lu 8:54 * **7:15** 1Kin 17:23; 2Kin 4:36

* **7:16** Lu 1:68, 19:44

Jon keriuwet mitikit disaipel wiketeret ten tir Jisas

(Mt 11:2-19)

¹⁸ Mít disaipel ne Jon netpiwek menmen yapırwe Jisas kiriakem. Te hírak kari mitikit wik tirak, ¹⁹*keriuwetet ten Mítik Iuwe Jisas te titiwekhi, “Ti Mítik Iuwe kerek God katip kaknen ek o haiu mamimerir mitik keiyak?” ²⁰Mítikit te Jon epei ten tir Jisas hírakit titiwekhi tarik: “Jon kerek kíkír mit keriuwetawir te hawir wituthi, ‘Ti Mítik Iuwe Krais kerek God keriuwetit o haiu mamimerir keiyak maain kaknen?”

²¹ Me wi im Jisas kíkaap mit hír nínaap hír níre yaain. Hírak kíkaap mit han kepír herwe mekre han kír hír níre yaain. Hírak kíkaap mit nanamír toto te hír nír ein ein. ²²*Hírak kewen Jon mitikit tirak ketpiwekit, “Yi pikeye eino eitip Jon menmen yi yírem, menmen yi yemtewem. Mít nanamír toto hi ekepi te hír nír ein ein. Mít kerek perku enum hír neke ti nen werek werek. Mít lepro mewi, yínk kír kíre yaaik. Mít níkip toto enum hír nemtau. Mít epei naa hi híkian nekrit nepu. Hi atip mit enun menmen au, hi eweporyapir him yaaim me God. ²³Mít kerek hír han yaaik neriuwe menmen hi hírakem han kiteta, hi Mítik God keriuweta híkaap mit, hír han yaaik enu.”

²⁴ Hírak ketpiwekitem, mitikit Jon keriuwetet epei ten, Jisas katip mit yapırwe in me Jon. Hírak ketpor kar ik: “Yi yen yayir mekam yayit wit weinim a? Yi yir menmen weinim mire niyen

* **7:19** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8 * **7:22** Ais 35:5-6, 61:1; Lu 4:18

(o keneiken) nième metitewem, **25** o au en, yi yen yayır mekam a? Mítik keriuwet klos yaaim? Au, mít narik hír nau werek werek hír nepu wínak ke mít iuwe gavman kerien. **26** *Im au, te yi yen yayır mekam a? Mítik profet? Yi epei yír mítik profet, te hi etpi werek. Hírak Jon kinin mít profet. **27** *Jon hírak mítik kerek him me God mau tiwei matip mar im:

‘Eiyimtewem! Hi ariuwet mítik kai kaktip him kakininit kakno kaktip mít, ti Mítik hi God hehimitenut ti enen, te hír enweikin sip enwet menmen enum nanmeriyut.’ **28** Hi hetpi me wi Jon kíriak menmen, hírak mítik iuwe epei kinin mít yapırwe kerek miyapir nípaa ninen. Te in ek hír mít kerek niuk mir kike hír nises God hírak naanmípror, maain hír nanu nantike God nanit en hír nanin Jon kerek wi hírak kau ti ik e.’

29 *Hír mít weinin netike mít kerek hír nari pewek me takis newet mít iuwe ne gavman em, hír yapırwe nemtau him Jisas ketpim me Jon, hír natip, “Hím me God híram yaaim.” (Hír kerien nises him me God kehimitanorem, hír newis Jon kíkiri neriuwe tipar. **30** *Hír mít ne Farisi kerek naanmípre him me Moses netike mít ne Skraip kerek newepyapir him me Moses, hír au. Hír neweikin sip newet menmen God hanhan hír nanisesim mamkepi te hír ap newis Jon kíkiri neriuwe tipar au.)

* **7:26** Lu 1:76 * **7:27** Mal 3:1 * **7:29** Lu 3:12 * **7:30** Mt 21:32

31 Jisas wen ketpor kar ik: “Hi atip mekam te hi eteikni mit nau ti ik ek hir neweikin sip newet God hir nire mekam? Hi hetpi. **32** Hir nire nikerek netike miye haai nen maket nesiuve menmen mir, nikerek han nenine nikerek han netpor,

‘Haiu mriam tukin mine henye te yi yiprire au. Haiu memipin menep tukin han tewenin herwe kaa, te yi yikitek au. (Haiu mriak menmen ham ham te yi ap han yaaik yeriuerem au.) Yi mit han yi yire nikerek in.’ **33** Hirak Jon kerek kikir mit neriuwe tipar kan ninpi maak kepu, hirak ap kaam wain tipar si enum, te yi yatip herwe kekrerek. **34** *Hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe epei han haam menmen metike wain tipar si enum te yi yatip, ‘Eiyrek! Hirak kaam menmen yapirwe kaam tipar yapirwe. Hirak ketike mit nari pewek me takis netike mit nirak enum, hirak ketikeri nariyan nirak menmen.’ **35** Menmen God kirakem mit kerek nisesim nertei hiram yaaim.”

Jisas keit winak ke Saimon ke Farisi

36 *Mitik kiutip ke mit Farisi kitehi Jisas kaktikerek tatim menmen tatit winak kirak, te hirak ketikerek ten taam menmen teit winak kirak eik. **37** *Mite hap weit wit ik ek, hire enu wiriax enum. Hire wertei Jisas kaam menmen keit winak ke mitik ke Farisi, te hire weit min tipar minin yaaim mekrerem weiyim wan. **38** Hire wen werp sip ke Jisas menep hit mirak, witehir

* **7:34** Lu 15:2 * **7:36** Lu 11:37 * **7:37** Mt 26:7; Mk 14:3; Jo 12:3

wikit wan ketnen kentar hit mîrak te hîre weit paan kire nokik weiyîk wesiunen hit mîrak. Hîre weiyewîwek hit te hîre wewen tipar sanda kerek yaaim minin em menterim.

³⁹ Mîtîk hak ke Farisi ik ek nîpaa kenine Jisas ken kaam menmen ketikerek hîrak kîr menmen im, hîrak katip kekre han kîrak, “Mîtîk ik hîrak kire profet, te hîrak epei kertei mîte ip ep hîre peimin hîre wîre mekap te hîre wetenenik, hîre wîre mîte enu wîriak menmen enum.”

⁴⁰ Jisas kertei han kîrak te hîrak ketpiwek kar ik: “Saimon, hi ami hetput menmen.” Saimon kewenhi kar ik: “Mîtîk Iuwe, ti etpo.” ⁴¹ Jisas katip, “Nîpaa mîtîkit wîk tari pewek me mîtîk hîrak kewetiwekitem, te piye tatwetiwekitem kiutip hîrak kari 500 kina. Hak au 50 kina kerem em. ⁴² Maain hîrakit ap tetenen pewek te hîrakit piye tatwetiwekem, hîrak katip hîram menmen weiniim. Te ti han kitet keimin ke mîtîkit wîk hîrak han tewenînek wişenuk a?”

⁴³ Saimon katip, “Mîtîk nîpaa kari pewek iuwe, hîrak han tewenînek wişenuk.” Jisas ketpiwek, “Ti atip werek.”

⁴⁴ *Jisas kîwaai naan kîr mîte ip e, hîrak katip Saimon, “Ti epei hîr mîte ip a? Ti heninau te hi han wînak kit. Ti ap eweto tipar te hi ekemyet hit mai ehises menmen me maamrer naiu au. Te hîre wekemyet hit mai weriuwe wan ke nanamîr kire, hîre wesiunenim weriuwe paan kire. ⁴⁵ Nîpaa hi han wînak kit ti ap heiyewowa au, te hîre weiyewo hit mai kerek nîpaa hi hîwaai yeno ere in. ⁴⁶ *Ti ap hewis

* **7:44** Jen 18:4 * **7:46** Sam 23:5

tıpar mìnİN yaaim kike mau paan kai au. Te hıre wewen tıpar mìnİN yaaim wiſenum mau hıt mai.

47 Hi hetput, hıre han tewenİNna. Menmen im meteikİN mıt hıre han yaaik wentar hi epei hesak menmen enum mıre yapırwe, hıram epei men. Mıtık kerek ap kertei werek God kesak menmen mırak hıram iuwe, maain hırak han tewenİN God kike.” **48** *Jisas katıp mite ip kar ik: “Menmen enum mıt, ti nıpaa hıriakem, hi epei esakem.” **49** Mıt han nau yeno eim naam menmen netikerek hır han kitetim mekre han kır, “Hırak han kitet hırak keimİN te hırak kesak menmen enum mıt nıriakem a? Hırak God a?” **50** *Au, Jisas wen ketpiwe kar ik: “God kekepit kentar ti han kiteta. Ti han yaaik eno.”

8

Miyapır han nises him me Jisas

1 *Maain wi ham Jisas ken wit iuwe, wit kike kewepyapır him yaaim me God naamamre mıt. Mıt nırak nar hiswiyen wik (12) netikerek nen.

2 *Miyapır han kerek nıpaa Jisas kekepi nınap o kepır herwe mewi menpiṇ, niuk mır im: Maria kerek niuk ham Magdala kerek nıpaa Jisas kepır herwe hispınak wik (7). **3** Hıre wetike Joana kerek mite pe mıtık Susa, mıtık iuwe naanmıpree menmen meit wiṇak ke mıtık iuwe gavman King Herot. Hıre wetike Susana, miyapır han yapırwe naanmıpree Jisas ketike mıt nırak nisesik hır naanmıpreewек neriuwe menmen mır.

* **7:48** Lu 5:20-21 * **7:50** Lu 8:48, 17:19, 18:42 * **8:1** Lu 4:43

* **8:2** Mt 27:55-56; Mk 15:40-41; Lu 23:49

Jisas katip him tok piska ke mitik kamir menmen

(Mt 13:1-9; Mk 4:1-9)

⁴ Mit nerer wit wit nan nir Jisas. Jisas kir mit yapirwe nererik nerp menep, hirak ketpor him tok piska mar im: ⁵ “Mitik hak ken kewir rais yehes meit ni mirak. Hirak wen kewirem, ham menke miwaai yayiwe, mit nan nentiraam, hore menuwe man maam. ⁶ Yehes ham menke miwaai ti kike kentar nan. Hiram mewo te hiram maa mentar tipar au. ⁷ Yehes ham menke miwaai ti waai enum tiktik enum mewiyen. Yehes metike waai enum mewo mipiram te waai enum miwapinem te hiram ap mari au. ⁸ Yehes ham menke mekre ti yaaik nipaai mitik kewenek hiram mewo yapirwe mine nikim mar 100.” Hirak Jisas wen katip kinap him iuwe, “Keimtin ekimtau him mai nikip emnep hirak han ekitet menmen hi epei hetpim.”

Jisas kewepyapir kenmak te hirak katip mit him tok piska

(Mt 13:10-17; Mk 4:10-12)

⁹ Hirak katip epei au, mit nirak kerek nises him mirak nitwekhi nar ik: “Ti ewepyapir him nipaai ti hetpim.” ¹⁰*Jisas ketpor kar ik: “God kewisi yi yertei han kirak te hirak naanmamre mit. Te mit han en hi hetpor heriuwe tok piska te hir nir menmen hir nepitariyem, hir nemtau him te hir ap nisesim werek au.

Jisas kewepyapir menmen me tok piska

(Mt 13:18-23; Mk 4:13-20)

* **8:10** Ais 6:9-10

11 *“HİM me tok piksa hıram im: Rais yehes hıram him me God keremem. **12** Yehes mıwaai yayiwe hıram mire mit nemtau him me God te Seten kan kari him yaaim mau han kır mamno te hır ap nises him mırak, te hırank God ap kakıkepi kaktorhis au. **13** Yehes mıwaai tı kike kentar nan hıram mire mit nemtau him me God hır han yaaik hır nire nekenik kike mau pın. Hır han kitet him me God kike keremem, te him mamno han kır au mire yehes nekenik kike mau pın. Maain wejni kakmıp hıram mamiweiwei. Maain Seten kaknen kakri han kır te hır nanweikin sip nanwet him me God. HİM mırak mekre han kır mami. **14** Yehes menke mıwaai tı enuk kerek waai tıktık mewiyen, hıram mire mit nemtau him me God te hır hemkre menepam neriuwe pewek o menmen mır, hır hanhan nises menmen han kır katıp hıram yaaim, te hıram meiyepet han kır te hır ap nises God werek werek au. **15** Yehes menke mıwaai tı yaaim ham mire mit nemtau him yaaim me God. Hır nemi mekre han kır yaaik, hır nisesim ere hır nises God werek werek nırıak menmen yaaim mire rais mari yapırwe.

*Mit hır ap nısamın si kınık sar au
(Mk 4:21-25)*

16 *“Mıtık ap keksiu si kısawınek kekre sar o kewisık kınık yeno au. Hırank kewisık kau yaain te mit naninen nımin in nanırek. **17** *Menmen yapırwe mısamın meit te maain hıram mamu yaain mit nanırem. Menmen

* **8:11** 1Pi 1:23 * **8:16** Mt 5:15; Lu 11:33 * **8:17** Mt 10:26;
Lu 12:2

yapırwe mísawin meit te maain God kak-wepyapırem kakteikin mit em. ¹⁸*Menmen yi yemtewem yi naanempre hıras te yi yemtewem werek, yi han ekitetim werek werek. Keimin ketenen him yaaim kisesim, maain God kak-wetiwek him ham yaaim. Keimin han kitet kerekkek hırank ketenen him ham hırank kisesim, menmen hırank han kitet hırank kerteiyem, God kakriyaam mamno mamkeipniwek mamiwaank mamit.”

Jisas miye pırank wetike kikrek nırank nanınen nanırek

(Mt 12:46-50; Mk 3:31-35)

¹⁹ Miye pe Jisas wetike kikrek nırank nan nanırek te hır ap nanwep mit yapırwe nanırek. ²⁰ Mit han netpiwek, “Miye pit wetike kikrek nit nerp wit eik nanrit.” ²¹ Te Jisas kewenhi ketpor, “O, hi hemtau. Te hi hetpi, mit kerek nemtau him me God nisesim, hır nıre miye wetike kikrek nai.”

Jisas katıp kewen yuwerep pıke matın meit

(Mt 8:23-27; Mk 4:35-41)

²² Wi ham Jisas ketike mit nises him mırak hır nen nau nekre sip. Te hırank ketpor, “Haiu mamno wan pınak ein.” Hırank ketpor, te hır nepno. ²³ Hır nepno, Jisas kıwaai kınatın keit, yuwerep kınıu kekiuve mıniu (o neiyip) kan. Yuwerep kekiuve mıniu (o neiyip) kan te wan tıpar kehın kekre sip, sip menep mamiwer mamriuweri nanıkre wan te hır nani. ²⁴ Mit nırank nen nekotıtek netpiwek nar ek: “Mıtık Iuwe, Mıtık Iuwe, haiu menep te mami.” Jisas kekrit katıp

* **8:18** Mt 25:29; Lu 19:26

kewen yuwerep ketike wan, h̄iram mew̄ire meit.
25 Te h̄rak ketpor, “Yenmak yi ȳnaain te yi ap han kiteta werek werek au a?” Te h̄ir han kekrit h̄ir n̄naain nat̄pan nar ik: “M̄tik ik h̄rak iuwe, menmen iuwe mewik te h̄rak katip yuwerep wan h̄iram mew̄ire miwaai meit.”

*Jisas kikaap mitik herwe enum mekrerek
(Mt 8:28-34; Mk 5:1-20)*

26 Sip merekir wan ere mi piun ti ke wit Gegesa. Gegesa k̄waai wan keit p̄nak ein te Galili k̄waai keit p̄nak in. **27** Jisas kenke ken kiun tenhaan eik, mitik ke wit iuwe kewenyipirek. M̄tik ik herwe mekrerek me wi yap̄rwe h̄rak ap kam̄r laplap au. H̄rak kau w̄nak au, h̄rak kepu han k̄n̄k mi niu (o neiyip) han kerek mit newis herwe maa mekrerem. **28-29** Wi yap̄rwe herwe merekyiwek han ken sip, mit naanmi prewek h̄r newenkekik neriuwe sen ain mau his hit mirak te h̄rak keremir te herwe meriyaak meiyik men wit weinim mit ap newi. Jisas katip herwe enum him manp te h̄rak kep̄rem mamno. Jisas wen ketpiwek h̄rak kenepip kenkewin k̄waai ninaan mirak h̄rak katip him iuwe mar im: “Jisas ti N̄kan ke God Wisenuk. Ti henmak herekyo menmen im? Hi hituthi ti ap herekyo menmen im au emit!”

30 Jisas kitehi herwe kar ik: “Ti ekine niuk mit.” H̄iram matip mar im: “Niuk maiu mit yap̄rwe mentar haiu yap̄rwe mekrerek.” **31** Herwe mitiwekhi te h̄rak ap kakriuwetem mamno hei enuk.

³² Sak yapırwe merp m̄niu (o neiyip) menep maam menmen te herwe nit̄iwekhi h̄irak ek-wisim mamno mamikre sak im. Jisas kewenhi herwe h̄iram mamno. ³³ Jisas kewenhi herwe te h̄iram metpaan mekeipin mit̄ik, h̄iram men mekre sak. Te sak mesiukin mekiuwe t̄inpi (o neiyi) me m̄niu (o neiyip) men mam̄in wan te t̄ipar mekiuwe him yipir, h̄iram maa meit.

³⁴ H̄ir mit naanm̄ipre sak n̄ir menmen im, h̄ir n̄irir nen nat̄ip mit ne wit iuwe, mit ne wit kike netporem. ³⁵ H̄ir netporem, h̄ir mit ne wit nesiukin nen nanir menmen h̄ir nepei netporem me sak. Te h̄ir nan n̄ir Jisas ketike mit̄ik kerek Jisas kep̄ir herwe mekeipn̄iwek h̄irak kau menep hit me Jisas. H̄irak han yaaik epe i kam̄ir laplap te h̄ir n̄inaain. ³⁶ Mit kerek epe i n̄ir Jisas kekepik h̄ir nat̄ip mit ne wit karkeik Jisas kikaap mit̄ik n̄ipaa herwe mekrerek. ³⁷ Te mit nerer wit wit me Gegesa h̄ir nan nitehi Jisas kaknaiwiri kakintar h̄ir n̄ineinik wisenum, te Jisas ken kau sip kakno p̄inak ein. ³⁸ H̄irak kau sip kakno, mit̄ik kerek Jisas kep̄ir herwe menke menpīn mekeipn̄iwek kitehi Jisas him iuwe kaktikerek tatno, te Jisas keriuwetek ketpīwek, ³⁹ “Ti pīke eno nit en ewepyapir atip mit menmen yaaim iuwe God kerekyutem.” H̄irak ketpīwek, te h̄irak pīke ken n̄irak en kewepyapir katip mit yapırwe neit n̄irak en menmen Jisas kerekyiwekem.

*Jisas kikaap Jaires niki p̄irak wetike mite kerek
wetenen klos m̄irak
(Mt 9:18-26; Mk 5:21-43)*

40 Jisas pike ken kerekir wan ken pınak ein, te mit yapırwe hır han yaaik neriuwerek nentar hır nemeriyiwек pike kerekir wan kaknen en. **41** Hırankiun ein, mitik niuk mırak Jairas ken menep. Hırank mitik iuwe ke wınak kerek mit nau nererik nekine him me Moses ein. Hırank kan kenke kıwaai hit me Jisas kitiewekhi him iuwe kar ik: “Ti enen wınak kai.” **42** Hırank kitiewekhi kentar hırank kine niki piutipen, hıre tito hiswiyen wık (12). Hıre wınap menep te wawi. Jisas kepno ketikerek, mit yapırwe nisesik neweikniwек.

43 Mite hap kerek winen hemkre tito hiswiyen wık (12) hıre wisesik. Hıre wewir pewek mire epei mesi, te mit nekepye werek werek au. **44** Hırank kepno, hıre wisesik weke sip kırak wan wetenen hır me saket mırak, te wasenum hıre hemkre katın keit. **45** Jisas kitehi katıp, “Peimin wetenına?” Te hır yapırwe niune natıp nar ik: “Hi au. Hi au.” Pita katıp, “Haiu mit yapırwe meweiknut merp menep menep. Ti henmak te ti hatıp him mar im?” **46** Au, Jisas katıp, “Mite hap hıre wetenına. Hi hertei menmen mai iuwe epei mınaiwıra mıkaap mite peiyap.” **47** Mite wertei Jisas kertei menmen hıre wıriakem, te hıre weperper wan wewen ninıp wıwaai menep hit me Jisas, hıre wewepyapır hırehes me ninaan me mit yapırwe markeim te wasenum hırank kekepiye hıre wepu werek werek. **48*** Hıre wepu werek werek, te Jisas ketpiwe kar ik: “Mite ti han kiteta te God kekepit ti hıre yaaip. Ti han yaaik eno.”

* **8:48** Lu 7:50

49 Jisas wen katip him im, mitik hak ke wınak ke mitik iuwe Jaires kan ketpiwe kar ik: “Niki pit epei waa. Ti henmak ti eriyaam ektan Jisas? Ti ewisik kakno.” **50** Jisas kemtewek hırankatip Jaires kar ik: “Ti ap enaain au. Ti han ekiteta te hıre wawu werek.” **51** Hırankipiun wınak, te hırankewis mit han netikerek nanino nımin wınak au. Pita, Jems, Jon netike miye haai hırkeryen nen nımin. **52** *Mit yapırwe ein nıkitep hır han teweninep, te Jisas ketpor, “Yi ap eikitep au emit! Hıre ap waa, hıre wiwaai kerep ep.” (Hıranketpim kentar hırankhanhan kakıkkia.) **53** Hırnemtewek hırnenwesi sek nentar hırnertei hıre epei waa weit. **54** *Hırnenwesi sek te Jisas keteninewe his mire kennewe him iuwe kar ik: “Niki ti ekrit.” **55** Hımin kire pike kan kekrerrep te wasenum hıre wekrit. Jisas katip miye haai hırenweti menmen hıre wawım. **56** *Miye haai nire, hırhankekrit, te hıranketpor him manp te hırap nantip mit menmen hırankırıakem au emit!

9

*Jisas keriuwet mit nırank hiswiyen wik (12) nıriak menmen mırak
(Mt 10:5-15; Mk 6:7-13)*

1 Jisas kenine mit nırank disaipel hiswiyen wik nırank (12) kewisi hır nekreher kırak ninin herwe hırnankaap mit nınap te hır nire yaain. **2** Hırankeriuweti hırnen nanwepyapır God kinin naanmamre mit. Hırankeriuweti nankaap mit

* **8:52** Lu 7:13 * **8:54** Lu 7:14 * **8:56** Mk 7:36; Lu 5:14

miyapır nınap. ³ Hırankin kinet por, “Yi ap eiyit menmen kerek yi yeiyim yaino au. Menmen au, pewek au, laplap meiyam au, tanık metike paap au. Yi yewi yırıak menmen mi, ⁴*maain yi yaino wit mit hır newisi yewi, yi yau wınak kiutıp kerekek ere yi einaaiwır wit. ⁵*Yi eipiun wit mit ap nanımtau him mi, yi einaaiwır wit eik, yi einepep toni waniu mamu hit mi te eiteiknor God han enuk kakriuweri.” ⁶ Hıranket por epei au, mit nırank nınaiwırek nen nerer wit wit newepyapır natıp him yaaim me God, hır nıkaap mit ein hır nınap.

*Herot kemtau him mit hır netpim me Jisas
(Mt 14:1-12; Mk 6:14-29)*

⁷*In ek mitik iuwe gavman King Herot hırank naanmipre mit ne provins Galili, hırank kemtau menmen epei man, hırank han kitetim kentar mit han natıp Jon kerek kıkır mit neriuwe tipar nıpaa kaa te in ek hırank pike kekrit kepu. ⁸Mit han natıp, “Ilaija profet ke nıpaa hırank pike kan.” Mit han natıp, “Mitik profet hak ke profet yapırwe nıpaa ein te God kıkıak hırank epei kan.” ⁹*Herot kekre han kırak han kitet, “Nıpaa hi herekir teruk ke Jon hırank kaa. Hırank keimin hi hemtau hırank kırıak menmen im e?” Hırank hanhan kakırek.

*Jisas kewet mit nar 5,000 menmen hır naam
(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Jo 6:1-13)*

* **9:4** Lu 10:4-11 * **9:5** Lu 10:11; Ap 13:51 * **9:7** Mt 16:14;
Mk 8:28; Lu 9:19 * **9:9** Lu 23:8

10 Maain mít nírak aposel nípaa keriuweti nen, hír epei nan netpiwek menmen hír níriakem. Te hírak kínaaiwír mít yapírwe hírak keithis mít nírak hiswiyen wík (12) ketikeri keriyen hír nen wit Betsaida. **11** Hír nen en, mít yapírwe nerteiyek, hír nisesik nen ein te hírak han yaaik keriuweri ketpor God kakinin naanmamre mít, hírak kíkaap mít nínap te hír níre yaain. **12** Hínkewí, mít nírak nar hiswiyen wík (12) nan netpiwek, “Ti esiuwe mít eníno te hír naníno wit metike ni mít newi hír enít menmen hír enwaai en. Wit ik ek hírak wit weiník ap menmen mewi au.” **13** Te Jisas ketpor kar ik: “Yi híras eiwetír menmen hír naním.” Hír newenek netpiwek, “Haiu metenen bret hispínak (5), saauk wíketeret mít epei níam kerem em. Ti hanhan te haiu mamno mamít menmen mamwet mít em? Taauye! Hír mít enun yapírwe!” **14** Hír natíp menmen im nentar mít keriyen yapírwe hír 5,000 mít neit ein keriyen. Hír ap newenhis miyapír níkerek au.

Jisas katíp mít nírak, “Yi eiriak mít nererik nau níre 50 in 50 ein níran ere hír enu tí werek.” **15** Mít nírak níriakem nar hírak ketpim, hír newen mít nau tí. **16** Te Jisas keit bret hispínak (5), saauk wíketeret kíkiáamnaan katíp God hírak yaaik, te hírak kewepim kewet mít nírak em te hír nanwetírem. **17** Mít yapírwe naam ere tu iuwe. Mít nírak neit menmen mít naam au, hír neit hause (o wanpnake) mar hiswiyen wík (12) neiyík nemí yinam kerek mítwaai em.

*Pita kewepyapır Jisas hırank Mıtık God kehimitanek
(Mt 16:13-19; Mk 8:27-29)*

18 Wı ham Jisas hırank kitehi God menmen, mıt nırank nau netikerek neit wit weinık. Hırank nau en, hırank kitorhi kar ik: “Mıt natıp hi keimın?”
19 *Hırank newenhi natıp, “Mıt han natıp ti Jon Baptais kerek nıpaa kıkırı neriuwe tıpar, pıke kekrit kepu. Mıt han natıp ti profet Ilaija ke nıpaa. Mıt han natıp ti mıtık profet hak ke nıpaa ein mıt profet yapırwe nepu te God kıkıak katıp hırank kaknen.” **20** *Te Jisas hırank kitorhi kar ik: “Yı han kitet hi keimın?” Pita ketpiwek, “Ti Mıtık Krais nıpaa God kehimitenit ti enen ekepai haidu mıt.”

*Jisas katıp maain hırank kaki te pıke kakıkrit
(Mt 16:20-28; Mk 8:30-9:1)*

21 Jisas katıp him manp te hırank ap newepyapır hırank Mıtık God kehimitanek kerekek au emıt!
22 *Hırank wen katıp, “Hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe, mıt iuwe ne Isrel nantike mıt ne Skraip nantike mıt iuwe naanmıpren wınak iuwe ke God hırank nanweikın sip nanweto, hırank naniyep hi hahi. Maain wı wilak God kakıkoya hi pıke akrit hahu.”

23 *Hırank katıp epeı au, Jisas katıp mıt nırank yapırwe kar ik: “Mıtık kerek kakısa hırank ekwenin han kırak me menmen hırank hanhan kakrıakem, hırank hekrit hekrit han kitet, ‘Hi hahi entar hi hisesik hıram menmen weinım te hi

* **9:19** Lu 9:7-8 * **9:20** Jo 6:68-69 * **9:22** Lu 9:44, 18:32-33

* **9:23** Mt 10:38; Lu 14:27

ehisesik.’ ²⁴*Keimin ap kisisa kentar hı̄rak wen hanhan kises han kı̄rak, maain hı̄rak kaki hı̄rak ap kaku werek kaktike God au. Te keimin katip kar ik: ‘Hi ap hepu hises han kai hı̄ram menmen weinim, te hi hises him me God,’ mitik ik kaku werek kakit tipmain tipmain enum eik. ²⁵Mitik hak kakit menmen yapı̄rwe me tī im te hı̄rak kewaank menmen me kaku werek. Menmen me tī ik mamkepik kaku kaktike God mamırkeik a? Taauye! ²⁶*Keimin hı̄rak yı̄nk enuk kınapen kakisisa hetike him mai yaaim, hi anapen hı̄rak kaku kaktikewa. Maain me wī hi Mitik ke wit ke Mitik luwe hi pīke anen ariuwe menmen yaaim God Haai kakwetewem, hi etike mit yaain nı̄rak ensel, hi hı̄napan mitik kar ik kaku kaktikewa au. ²⁷Hi hetpi werek. Mit han neit in hı̄r nani au ere hı̄r epei nı̄r menmen iuwe God kakrı̄akem naanmamre mit kakriuwerem.”

*Jisas keweikinhis kar ke Mitik ke wit ke Go
(Mt 17:1-13; Mk 9:2-8)*

²⁸Maain wī hispīnak wikak (7) epei au, Jisas ken kiniu m̄niu (o neiyip) ken kaktip kaktike God. Hı̄rak keithis Pita, Jems, Jon tetikerek ten. ²⁹Hı̄rak wen kitehi God menmen, ninaan mı̄rak meweikinhis merhı̄he, klos mı̄rak merhı̄he mire nepni mewenin. ³⁰Waswas mitikit wiketeret tan tetikerek tewepnak. Hı̄rakit Moses ketike Ilaija. ³¹*Hı̄rakit tetike menmen iuwe me God merhı̄he yaaim man, hı̄rakit tetike Jisas tatip me menmen Jisas kakrı̄akem, kises han ke God

* **9:24** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * **9:26** Mt 10:33; Lu 12:9;
2Ti 2:12 * **9:31** Lu 9:22, 13:33

Haai, kaki kakit wit Jerusalem. ³² *In ek Pita ketike mitikit tau tetikerek hirakit tiwaai tinatin te hirakit tekrit tir Jisas kerhihe yaaim, hirak ketike mitikit wikk terp en. ³³ Hirakit mitikit wiketeret tatnaaiwir Jisas tatno, Pita katip Jisas, "Kaiu Iuwe, hiram yaaim te haiu mau in ek. Haiu emime weisaak emir wikkak: Hak kit, hak ke Moses, hak ke Ilaija." ³⁴ Hirak wen katip him im e, napit kiyapini te hirakit wikk tianapen napit kiyapinet. ³⁵ *Hirakit temtau God katip keke napit kar ik: "Ik ek hirak nikan kai, nipaah hi hehimitanek. Yi eiyimtau him matak!" ³⁶ Hirakit temtau him matip epe au, hirakit tir Jisas kiutipen kerek kepu. Hirakit tekintip wire wire. Hirakit ap tatip mit neyan me wi im Jisas ken ketikeri menmen hirakit epe tirem au.

*Jisas kepir herwe mekeipin nikan kike
(Mt 17:14-21; Mk 9:14-29)*

³⁷ Maain teipmen hir nepei nekiuwe miniu (o neiyip) nan, hir mit yapirwe nan nir Jisas. ³⁸ Mitik hak kenine kekre mit yapirwe hirak katip kar ik: "Mitik Iuwe, hi hituthi iuwe te ti enen ehir nikan kai. Hirak nikan kai kiutip kerek ek. ³⁹ Herwe keweikin han kirkak te waswas hirak kenepip hirak keperper kaa, hirak teknek mar tiwerpek kekesis him, herwe merekyiwek enum ere hemkre meneises yink kirkak, hirak kinapen kinaiwrek au. ⁴⁰ Hi hitehi mit nit te hir nepirek taau."

⁴¹ Jisas kewenhi katip, "Yi mit han ki enuk yi han kitet menmen iuwe me God werek werek

* 9:32 Jo 1:14; 2Pi 1:16-18 * 9:35 Lu 3:22

au. Hi h̄inapen hepu hetikewi w̄i yap̄irwe.” H̄irak katip m̄itik eik kar ik: “Ti eh̄it n̄ikan kit eiȳik enen.” H̄irak katip, te m̄itik ik keiȳik kepnen. ⁴² N̄ikan kepnen, herwe kewirek ken ti, h̄irak keperper. Jisas kene herwe enuk kep̄irek kekeipniwek, n̄ikan k̄ire yaaik, te h̄irak keriuwet n̄ikan ken haai k̄irak. ⁴³ M̄it yap̄irwe han kekrit nendar menmen iuwe yaaim me God h̄ir epei n̄irem.

*Jisas katip keteipim maain h̄irak kaki
(Mt 17:22-23; Mk 9:30-32)*

H̄ir wen han kekrit neriuwe menmen im, h̄irak Jisas katip m̄it n̄irak kar ik: ⁴⁴*“Yi han ekitet menmen werek werek hi in ek etpiyem. Hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe God, maain m̄itik hak kakwisa hi eno his me m̄it enun h̄ir nan-tenina.” ⁴⁵*Te h̄ir ap nertei werek menmen h̄irak ketporem nendar h̄irak ap kekepi werek te h̄ir nerteiyem. H̄ir n̄inaain p̄ike nanitiwekhiyem.

*M̄it ne Jisas natipan mitik keimin ke h̄ir mit h̄irak kinin mit han
(Mt 18:1-5; Mk 9:33-37)*

⁴⁶*Jisas m̄it n̄irak h̄ir natipan nenehan keimin ke h̄ir mit h̄irak kinin. ⁴⁷Jisas kertei menmen h̄ir han kitetim, te h̄irak keit n̄ikan kewisik kerp menep h̄irekes h̄irak ketpor kar ik: ⁴⁸*“Keimin k̄ikaap m̄itik kiutip kar ke n̄ikan kike ik e kentar h̄irak kis̄a, h̄irak kekepa. Keimin kekepa h̄irak kar ke h̄irak k̄ikaap h̄irak Mitik Iuwe kerek

* **9:44** Lu 9:22 * **9:45** Lu 18:34 * **9:46** Lu 22:24 * **9:48**
Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20

keriuweta hi han. Keimin h̄irak han kitet h̄irak weinik ke yi mit, h̄irak kire iuwe kinini.”

*Keimin h̄irak kire mitik kepan ke yi mit, h̄irak ki yinak yaaik
(Mk 9:38-40)*

⁴⁹ Mitik Jon katip Jisas kar ik: “Mitik Iuwe, haiu mir mitik hak kep̄ir herwe kekreher kit te haiu metpiwek h̄irak kakriakem au kentar h̄irak ke haiu mit au.” ⁵⁰*Jisas ketpiwek, “Yi ap yeremiriwek menmen mirak h̄irak kiriakem au emit! Keimin h̄irak ap mitik kepan ke yi mit, h̄irak ki yinak yaaik yiriak menmen miutip.”

Mit ne wit kike ne Sameria ninapen nankaap Jisas

⁵¹*Maain wi menep mammen te Jisas ka kno wit ke God, h̄irak han ekitet h̄irak ka kno wit Jerusalem. ⁵²H̄irak keriuwet mit han ninin nen niun wit kike ke provins Sameria h̄ir nen ninatın w̄nak newis menmen neiyim nemeriyiwek. ⁵³*Au, mit in ap nekepik nentar h̄ir nertei h̄irak kakno Jerusalem kakwenipi God, te h̄ir nineinik. ⁵⁴*Jems ketike Jon terteiyek, h̄irakit tatip tar ik: “Mitik Iuwe, ti hanhan hawir warì si emoke wit ke God emnen si etin mit o au?” ⁵⁵Te Jisas h̄irak keweikin keneret. ⁵⁶H̄irak keneret, te h̄ir epei nen wit hak.

*Mit han nanises Jisas
(Mt 8:19-22)*

* **9:50** Mt 12:30; Lu 11:23 * **9:51** Mk 10:32 * **9:53** Jo 4:9

* **9:54** 2Kin 1:9-16

⁵⁷ H̄ir wen nitet yayiwe nan̄no Jerusalem, m̄it̄ik hak katip Jisas kar ik: “Hi tewen aisesit epno nein kerek me ti epnori en.” ⁵⁸ Jisas ketpiwek, “Miyak m̄iwaai mekre nu herkip, hore m̄iwaai mekre yaank m̄ir, te hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe hi wit aure te hi ewaairi au. Ti ehis̄sa te ti ewaai nein?” ⁵⁹ Jisas katip m̄it̄ik hak, “Ti ehis̄sa.” Te h̄irak ketpiwek, “M̄it̄ik Iuwe, ti ewisa hi ehin̄in eno ewis haai kai kerek menep kaki kakikre hei, te maain hi ehis̄esit.” ⁶⁰ Jisas ketpiwek, “Ti ewis mit kerek nis̄sa au h̄ir enwis mit kerek naa, te ti eno ewepyapır h̄im me God naanmamre mit.”

⁶¹ *M̄it̄ik hak katip, “M̄it̄ik Iuwe, hi tewen ehis̄esit te hi ehin̄in eno atip miye haai kikrek nai hi enaiw̄iri.” ⁶² Jisas ketpiwek, “M̄it̄ik kerek h̄irak kises h̄im me God te h̄irak hanhan menmen enum n̄ipaa h̄irak kisesim, h̄irak ap te kakises menmen me God werek werek au. M̄it̄ik ik kire m̄it̄ik kamir rais keriuwe paap h̄ihe, h̄irak k̄iwaainaan mentar sip k̄irak h̄irak kamir ke-waankem.”

10

Jisas keriuwet 70 mit han nen niriak menmen mirak

¹ *Jisas katip mit epei au, h̄irak kehimitan 70 mit han, h̄irak keriuweti nin̄inek nen h̄irak kenkeri wik wik nerer wit wit kerek h̄irak menep te kaknen. ² *H̄irak ketpor kar ik: “Han ke mit h̄irak kire menmen mau ni epei mew̄inki te

* **9:61** 1Kin 19:20 * **10:1** Mk 6:7 * **10:2** Mt 9:37-38; Jo 4:35

mít ap yapırwe nantiwem mamisi. Yi eiyitehi Haai ke ni te hírak kakriuwet mít yapırwe te hír nanino nanri han ke mít hír nanisesik. Menmen im híram mire mít nanino ni nanit menmen mewinkí ere mamisi. ³*Yi eino hi eriuweti yire sak níkim mamno yaank nepere kimaam kakmip. Te hi heriuweti yi yaino eitip mít him mai te God naanmamri. ⁴*Yi ap eiyit tanik yinak o tanik me nemí niu mekrerem, híram metike su mei au emít! Yi eisipat mít yayit yayiwe eitikeri eiwepnak au emít. Yi yayitpor him kike te yi yaino keriyen. ⁵Wínak kerek yi yinik ek, yi eitip mít neimin nau wínak ik ek, ‘Hawír hanhan God kakrekyi yaain eiyu werek werek.’ ⁶Mítik yaaik kepu in te him yaaim mi mamri han ke God kakkepik, o au en, God kakkepik kaku werek werek au. ⁷*Yi eipau wínak kiutip kerekek, eipaam menmen eipaam tipar kerek hír newisiyem. Yi ap eiwir nan eiwetírem eiyintar yi yiriak menmen mamkepi te hír naanmamri menmen. Yi ap eiyu eirer wínak wínak au.

⁸*“Yi eino wit hak te hír nantihis, yi yayno yayim menmen yaitikeri yaipaam menmen hír naninkiyem. ⁹Yi eikaap mít nínnap neitai en, te yi eiyitpor, ‘God kerek wişenuk menep naanmamre haiu mít ne ti.’ ¹⁰Te neimin yi yaino wit kír hír ap nantihis au, yi yaino eiyip yayiwe kír eiyitpor, ¹¹*‘Waniu me ti me wit ki ik mau hit maiu te haiu piķe mesiunenim men yi híras meteikni God han enuk keriuwi. Te hawír wetpi te yi yertei

* **10:3** Mt 10:16 * **10:4** Mt 10:7-14; Mk 6:8-11; Lu 9:3-5 * **10:7**
1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * **10:8** 1Ko 10:27 * **10:11** Ap 13:51, 18:6

menmen im. Wi epei man menep te God naan-mamre haiu mít.’ **12*** Hi hetpi wí maain mamnen God skelim mít ne menmen enum, mít ne Sodom God kakıwaanki kike, te God kakıwaank mít in au wísenum.

*Mít ne wit hír ap nises him yaaim au, hír nanıwaank híras
(Mt 11:20-24)*

13*“Yi mít ne Korasin God kakriwaank. Yi mít ne wit Betsaida God kakriwaank eiȳntar menmen yaaim God kerekiiyem, te yi ap yeweikin sip yewet menmen enum. Yi epei yípírem yís̄sa au. Te nípaa God kírak menmen mar im meit wit ke Taia ketike Saidon mít nírem, te hír waswas namír laplap enum newen toni te hír neteikin God hír neweikin sip newet menmen enum. Te yi au. **14** Maain God skelim mít, hírak kakriak mít ne wit Taia ketike Saidon kakrekyor menmen enum kike, te yi mít yeit Korasin ketike Betsaida au iuwe. **15** Yi mít ne Kapaneam, yi han kitet God katıp yi yaain a? Au, maain God kaktıp yi enun yíre menmen weinín.”

16* Hírak katıp mít nírak, “Keimín kemtau him mi, kemtau him mai. Keimín keweikin sip kewetiyem, hírak kar ke hírak keweikin sip kewetewem. Keimín keweikin sip keweto, hírak kar ke hírak keweikin sip kewet God kerek keriuweta hi han tí ik.”

Hír mit 70 hír han yaaik píke nan

* **10:12** Mt 10:15, 11:24; Jen 19:24-25

* **10:13** Mt 11:21-23

* **10:16** Mt 10:40; Lu 9:48; Jo 5:23

17 Maain mit 70 han yaaik pīke nan natip Mitīk Iuwe, “Nipāā haiu matip mekrehir ke ti herwe metike menmen ham yapirwe hir nemtau him maiu, haiu minini.” **18*** Jisas kewenhi ketpor, “Hi epei hir Seten hirak kire nepni mewenin hirak keke nepni ken ti kentar menmen yi yiriakem. **19*** Hi epei heweti menmen mai iuwe te yi yin in Seten. Yi yayintrer manpen siurp (o yenmik) yehes enum mamtike mispenepnam (o nikīnpinepnam) te hiram mamiwep, yi ap yayi au. **20*** Yi ap han yaaik wisenuk eiyintar herwe nemtau him mi au. Yi han yaaik wisenuk eiyu eiyintar niuk mi God kewisim mau weiwik miutip mirak te yi yire mit nirak.”

*Jisas han yaaik katip God hirak yaaik
(Mt 11:25-27, 13:16-17)*

21* Me wi miutip keremem God Himin Yaaik kiriak Jisas han yaaik. Jisas katip kar ik: “Haai kai ti Mitīk Iuwe ke wit kit ketike ti ik. Hi hetput ti yaaik hentar ti epei hisawin menmen mit me hir mit iuwe kerek han kitet hir nertei menmen werek werek, ti epei heteikin mit weini em. Ti epei hiriak menmen im hises han kit kerek. **22*** Ti Haai kai Iuwe God epei heweto menmen mit yapirwe. Mitīk keiyak ap kertei hi Nikan kit hi han kai hirak kar ke kit au. Ti God Haai kerek herteiyek. Mitīk keiyak ap kertei ti Haai kai hirak kire han kai han kit au. Hi Nikan kit kiutip kerek, hetike mit in en hi eweputyapiri.”

* **10:18** Jo 12:31; Rev 12:8-9 * **10:19** Jen 3:15; Sam 91:13; Mk 16:18 * **10:20** Mt 7:22; Eks 32:32; Fl 4:3; Rev 3:5 * **10:21** 1Ko 1:26-28 * **10:22** Jo 3:35, 10:15

23 *Hırankatıp epeı au, hırankeweikin kır mıt nırank disaipel ketpor main main kar ik: “Yi han yaaik eiyu eiyıntar menmen hi hıriakem yi yırem. **24** *Hi etpi nıpaa enum eik mıt profet yapırwę kerek newepyapır him me God, hırnetiKE mıt kerek naanımpre mıt ne wit Isrel, hırhahanhan nanır menmen yi epeı yır hi hıriakem, te hır au. Hırhahanhanhan nanımtau menmen yi epeı yemtewem hi hetpim te hır au. Hır epeı naa.”

Jisas katıp him me mitik ke Sameria han tewenin kakikaap mitik kerek mit nepan nakip

25 *Wi ham mitik kerek kinin kertei him me Moses kewepiyapırem hırankekrit kan katıp kewises Jisas keriwe him me Moses. Hırankan katıp Jisas kar ik: “Mitik Iuwe. Hi erıakmekam te hi ehu etike God tipmain tipmain enum eik?”

26 Jisas ketpiwek, “Hım me God Moses kewisim mau tiwei matıp mekam? Ti etpo mekam ti han kitetim.” **27** *Hırankewenhi ketpiwek, “Ti hanhan Mitik Iuwe God kit wişenuk heriuwe han kit, han ekisetik herkit hekrit. Ti hanhan mıt han o nit yinan har ke ti hanhan hırekes.” **28** *Jisas ketpiwek, “Hıram werek. Ti erıak menmen im te ti etike God yaikiyakıt yayu tipmain tipmain enum eik.”

29 Mıtik yınk enuk kentar Jisas kenerek te hırankewen tapın te hırankitehi Jisas kar ik: “Keimin ti hatıp hi han kitet hırankai yinak?”

30 Jisas kewenhi ketpiwek, “Nıpaa mitik kiutıp

* **10:23** Mt 13:16-17 * **10:24** 1Pi 1:10 * **10:25** Mt 22:35-40;
Mk 10:17; Lu 18:18 * **10:27** Diu 6:5; Lev 19:18 * **10:28** Lev
18:5; Ro 10:5; Ga 3:12

kînaaiwîr wit Jerusalem kekiuwe ken wit Jeriko. Mít enun nîsawîn nakîp nari menmen mîrak, nînaiwîrek kîwaai yayiwe maain hîrak kaki, hîr nîrîr. ³¹ Me wî im mítîk pris kerek kewet God menmen me mít, hîrak kekiuwe yayiwe eik, hîrak kîrek te kesipatek ken yayiwe pînak ein kepno. ³² Maain kike, mítîk ke weiwîk me Livai kerek naanmîpre wînak iuwe ke God, hîrak kan kîr mítîk kîwaai keriyen, te hîrak kesipatek ken yayiwe pînak ein kepno.

³³ “Maain mítîk kiutîp ke mít yapîrwe ne Same-
ria kerek nînapen mít ne Isrel, hîrak kerekek
kekiuwe yayiwe ken. Hîrak kîr mítîk kîwaai,
hîrak hanhan keriuwerek. ³⁴ Hîrak ken kîrek
kewen tîpar me nu oliv metike wain hîram mîpre
marasin menterik. Te hîrak kemsîwek his hît.
Epeî au, hîrak kînanek ere kewisîk kentar hos
pîrak, hîrak keiyîk ken wînak kerek mít nererik
nîwaai ek, hîrak naanmîprewek. ³⁵ Teipmen,
hîrak keit pewek wîk kewet mítîk ke wînak em,
hîrak ketpîwek, ‘Ti naanemprewek ere hîrak
pike yaaik. Maain hi pîke enen hi ewetit nan
emrer mit kerek ti ewîrem eiyîm ekepik heriuw-
erem.’

³⁶ “Keimîn ke mítîkît wîkak hîrak kîre kîrak
yinak ke mítîk ik kerek mít enun nakîp?” ³⁷ Mítîk
Skraip kerek kewepyapîr him me Moses hîrak
katîp, “Hîrak mítîk kerek kekepik kerekek.” Jisas
ketpîwek, “Ti eno erîak menmen yaaim mamîr
im.”

*Jisas ketike mít nîrak disaipel nen nîr Mata
wetike Maria*

38 Jisas ketike mit nı̄rak disaipel nepno, hır nı̄piun wit hak mite piutip niuk mire Mata wau en, te hıre weriyei nen wı̄nak kıre, nanıt menmen nanım. **39** *Mata kikır pıre Maria, hıre wau menep hit me Jisas wawı̄mtau menmen hı̄rak ketpim. Hıre ap wı̄kaap Mata wemani menmen. **40** Mata han enuk wentar menmen yapırwe hıre waurı̄akem me naanmamre mit te hıre wan watıp Jisas war ik: “Mıtık Iuwe ti han kitet hıram menmen weinım kikır pai wı̄naiwı̄ra wemtau him mit te hi hırehes hı̄rak menmen iuwe im e? Ti etpīwe hıre eunen eukepa.” **41** Jisas ketpīwe, “Mata, tewisiye ewit! Ti hanhan menmen yapırwe ti hı̄rakem. **42** *Menmen miutip te ti ap etiwem, Maria epei weit menmen im yaaim, te ti ap eriye te hıre waunaiwı̄rem au. Hıre ewu ewı̄mtau him hi hetpim.”

11

*Jisas keteikin mit nises menmen mı̄rak hır enitehi God menmen emırkeik
(Mt 6:9-15, 7:7-11)*

1 *Wi ham Jisas kitehi God menmen keit wit hak. Hı̄rak kitehi God menmen epei au, mıtık hak ke mit disaipel kerek nises him mı̄rak nitı̄wekhi, “Mıtık Iuwe, eteiknai menmen me prea te haiu mamitehi God menmen mamır ke Jon epei keteikin mit kerek nises him mı̄rak.” **2** Jisas ketpor kar ik: “Yi eiyitehi God menmen emır im. Yi eitip,

* **10:39** Jo 11:1, 12:2-3 * **10:42** Mt 6:33 * **11:1** Lu 5:33

‘Haai, haidu hanhan niuk mit mire iuwe te ti enip
mit hir nanwenipi nuik mit. Wi mamnen
te ti naanmamre haidu mit.

³ Ti petepin ewetei menmen emim har ke nipa
ti eweteiyem hekrit hekrit.

⁴ Ti esak menmen enum haidu miriakem ap han
ekitetim emir ke haidu hiras matip menmen
mit nerekyeyem hiram menmen weini,.
haidu han ekitetim au emit!

Ti ap ewis menmen enum mamri han kaiu.’ ”

⁵ Jisas katip mit nirak, “Mitik kiutip ke yi mit
ke nimin hirak kakno winak ke kirkak yinak,
hirak kakitpiwek, ‘Ti eweto niu mei wikkak. ⁶ Kai
yinak hak keke yanimin kan kira, te hi ap etenen
menmen mei au, te hi ewetiwekem.’ ⁷ Hirak keit
nimin kakwenuthi kakitput, ‘Hi epei heiyept
weipir, nikerek nai niwaai netikewa, hi ap te
akrit awetut menmen taau.’ ⁸ *Hi etpi hirak ap
kakikrit kakwetut menmen kentar mitik hirak
kit yinak au, te hirak kakikrit kakwetit menmen
kentar ti hitiwekhi yapirwe me menmen. ⁹ Hi
hetpi, yi eyitehi God menmen te hirak kak-
wetiyem. Yi yinyatin menmen te yi yainapinem.
Yi yeretit weipir te hirak kikeiswi weipir kirkak.
¹⁰ Hi hetpi menmen im hentar keimin kitehi
God menmen, hirak kakwetiwekem. Keimin
kinkat in menmen kaknapinem. Keimin keretit
God kekeisiewek weipir.

¹¹ “Keimin ke yi mit hirak kire haai te nikan
kit kitiewkhi saauk te ti ewetiwek manpen siurp
o miniuhan (neiyip han) te hirak kakim a? Taau!
¹² O hirak kituthi suware yinu, te ti ewetiwek

* **11:8** Lu 18:5

mispeneepnam (o nîkînpenepnam) a? Taau! ¹³ Te yi mît enun yi yertei yewet nîkerek ni menmen yaaim, te God Haai ki keit wit kîrak kakîn menmen yi yewet nîkerek em. Hîrak kakwet Hîmîn kîrak Yaaik kakno mît kerek hîr nitîwekhi me hîrak.”

Mít natıp Seten Bielsebul kîkaap Jisas kepır herwe

(Mt 12:22-30; Mk 3:20-27)

¹⁴ Maain Jisas kepır herwe kekre mítîk kerek han enuk hîm kîtapu. Te hîrak kenip mítîk hîrak kau kekrerek hîrak hîm kîtapu. Herwe kînaiwîrek, mítîk enuk hîrak katıp, te mít yapırwe han kekrit neriuwe menmen im. ¹⁵*Au, mít han natıp, “Hîrak kepır herwe kentar Bielsebul hîrak wîsenuk kinîn herwe hîrak kekepik kepîtrek.” ¹⁶*Mít han hanhan Jisas kakriak menmen nîpaa hîr nîriakem taau, kakteiknor hîrak mítîk kerek God kehimîtanek kaknen kakîkaap mít. ¹⁷Au, Jisas kertei menmen hîr han kitetim, te hîrak ketpor kar ik: “Wit kiutîpen mít newi hîr hîras nenenpan te mít ne wit hak nanînîp nani nanînepi. Iuwe mítîk ketike kike tenepakît te hîrakît tatîwaank weiwič mîrakît. ¹⁸ Yi yatıp Seten Bielsebul kekepa hi hepır herwe mîrak te yi yatıp hîrak ketike herwe mîrak nenenpan. Seten kîriak menmen im, karkeik te hîrak kaku werek naanmîpre menmen mîrak werek werek a? Taauye! ¹⁹ Hi hepır herwe hentar Bielsebul kekepa, te keimin kîkaap mít kerek nises hîm mi hîr nepır herwe a? Mít nises hîm mi

* **11:15** Mt 9:34, 10:25 * **11:16** Mt 12:38

nanteikin yi ap yatip werek werek nentar hi hepır herwe neriuwe niuk me God. **20** *Te hi hepır herwe heriuwe menmen iuwe me God. Menmen im hi hıriakem meteikni God epeı kan menep kakinin naanmamri yi mit. **21** Mitik iuwe keit yipo henmik naanmipre wit kırak, menmen mırak mepu werek. **22** *Te mitik hak hırak manpenuk kinin mitik ik, hırak ketikerek tenepakıt, hırak kınaiwırek hırak kakri yipo henmik mırak kerek mitik nıpaa han kitet hıram mamkepik, hırak kakriyaam mamtike menmen mırak yaaim mamno, hırak kakınkerem kakwet nırak yinan em. **23** *Keimin hırak ap kekepa kari mit nasisa, hırak kar ke mitik kepan kakıwaank mit nai nisisa, hır nanwep nanrı̄r ein ein.

*Herwe enuk pıke kaknen kaku mitik han kırak
(Mt 12:43-45)*

24 “Wi kerek herwe enuk kaknaaiwır mitik, hırak kakno wit teňhaan weinik kakınkatın nein te hırak kakwi, o au en, hırak kaktıp, ‘Hi pıke enen nai kerek nıpaa hi hewiyen.’ **25** Hırak kaknen, hırak kakır han ke mitik kıpıpre wınak miyapır nıritep menmen nıkin nakırke mekre wınak. **26** *Hırak kıpırek, te hırak kakno kakıthis herwe ham hispinak wik (7) hıram enum mininek, te hıram mamtikerek mamnen mamu mitik kerek ek. Nıpaa hırak mitik kire enuk te in ek au mamıwaankek.”

Menmen mit enisesim te hır han yaaike enu

* **11:20** Eks 8:19 * **11:22** Kl 2:15 * **11:23** Lu 9:50 * **11:26**
Jo 5:14

²⁷*Jisas katip menmen im epei au, mite piutip pe mit yapirwe hire watip him iuwe war ik: “Peimin hire winit wewetut nim hire han yaaik wepu.” ²⁸*Te Jisas kewenhi katip, “O, hire han yaaik. Te neimin nemtau him me God nisesik, hir han yaaik kir kakinin miye pai.”

Mit han hanhan nanir menmen yaaim Jisas kakriakem
(Mt 12:38-42; Mk 8:11-12)

²⁹*Mit yapirwe nan neweikin Jisas, hirak wen katip kar ik: “Mit miyapir nau ti in e, hir enun hir nitauhi hi arak menmen yaaim eteiknor God han yaaik keriuwa. Te hi eteiknor menmen yaaim yapirwe au. Menmen miutip me mitik Jona kerek nipa God kekepik kepu kekre tu ke saauk me wi wikak. ³⁰Nipa Jona hirak kiuwai kekre saauk tu kirak me wi wikak, te God keteikin mit ne Nineva menmen mirak iuwe keriuwerem. Mar im hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi eteikin mit in menmen mar im eteiknor menmen iuwe me God. ³¹*Me wi God skelim mit, mite iuwe naanmipre mit ne wit Siba, hire wautip yi enun wentar nipa hire weke yanimin wan wemtau him yaaim mitik iuwe King Solomon ketpim. Hi hinin mitik iuwe Solomon te yi ap yemtau him mai au. ³²*Maain wi God skelim mit, mit enun ne Nineva nantip yi enun yini ni nentar nipa hir nemtau Jona kewepyapir him me God, hir neweikin sip newet menmen enum. Hi hinin

* **11:27** Lu 1:28, 42, 48 * **11:28** Lu 8:15, 21 * **11:29** Mt 16:4
* **11:31** 1Kin 10:1-10 * **11:32** Jna 3:5-10

profet Jona, te yi ap yeweikin sip yewet menmen enum, te yi yises him mai au.

*Nanamır hıراك kire si keteikni menmen
(Mt 5:15; 6:22-23)*

33 *“Mítik hak ap keksiu si te kakwisık kak-sawinek kakník wınak, o kakník tikenup. Au, hıراك ekírp yaain te mit neimín nanınen nımín hır enır si mamır. 34 Nanamır kit hıراك kire weipır. Nanamır kit naanmípre menmen yaaim te ti han kitet menmen yaaim, o au en, ti nanamır kit naanmípre menmen enum ti han ekitet menmen enum hemkre menepam heri-uwerem. 35 Te yi naanempre hıras te nanamır ki hıراك kire weipır hıراك ap ekwis menmen enum mamu mamíkre han ki. 36 Mítik han kırak werek, hıراك han kitet menmen werek werek. Te hıراك kertei werek werek menmen God kırıakem keteikniwekem. Hıراك kire mítik han kırak kire si kır keteikniwek menmen.”

*Jisas kene mit Farisi netike mit ne Skraip
(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 20:45-47)*

37 *Jisas katip him mırak epei au, te mítik hak ke Farisi kitíwekhi, “Ti enen wınak etikewa ewím menmen.” Hıراك ketpiwek, hıراك ketikerék tariyakıt ten. 38 *Hırakıt tariyakıt ten, mítik ke Farisi kehinhin kentar Jisas hıراك ap kises him me maamrer nır, hıراك ap kekemyet his mırak te kakım menmen taau. 39 Mítik Iuwe Jisas ketpiwek, “Yi mit ne Farisi yekemyet sar wenkepye mi au werek, te yi ap yırıak han ki keit nımín yaaik au. Hıراك enuk kises menmen

* 11:33 Mk 4:21; Lu 8:16 * 11:37 Lu 7:36, 14:1 * 11:38 Mt 15:2

enum mire hemkre menepam me menmen o yi yetike miyapır yırıran. ⁴⁰ Yi yetaritari mıt! Hıراك God kerek kerekyi yınk ki hıراك kırıak han ki ketikerek. ⁴¹ Yi eiwet mıt menmen mi yapırwe mekre sar o wenkepye hıram mamkepi te menmen mekre han ki hıram yaaim. ⁴² *Yi mıt ne Farisi menmen enum mamnen mamiwep mamıntar yi yewet God menmen meiyam kike me menmen yapırwe yi yetwem yaaim te yi ap yırıak mıt yapırwe menmen mıpıram au. Yi ap han tewenin God werek werek au. Yi eiyinın eirıak mıt yaaim mıpıram, yi hanhan God, menmen im metike menmen me yi eiwet God menmen kike me menmen yapırwe, hıram yaaim iuwe. Te yi au yınapen.

⁴³ “Yi mıt ne Farisi menmen enum mamiwep mamıntar yi hanhan yayu yeno yaaim me mıt iuwe yayıt wınak kerek mıt nererik nekine hım me Moses. Yi hanhan mıt nanıtpi nanwenıpi niuk mi nanıt maket, wit kerek mıt nererik ne-siuwe menmen mır.

⁴⁴ “Yi mıt ne Farisi menmen enum mamiwep mamıntar yi enun yıre hei ke herwe kekrerek mıt ap neriuwesisek au. Menmen yaaim mıt hıır nıri yi yırıakem, hıram mısawıñ menmen enum mekre han ki mire meri mıwapıñ hei enuk keriuwe herwe enuk kının kekrerek. Maain mıt han nises menmen yi yetporem hıır enrıakem te hıır nepıtari hıır nises menmen enum mar ke yi mıt yırıakem.”

⁴⁵ Mıtık ke mıt Skraip katıp Jisas kitıwekhi, “Mıtık Iuwe, ti atıp menmen im ti enai metikeri.”

* ^{11:42} Lev 27:30

46 Jisas kewenhi ketpiwek, “Yi mit ne Skraip menmen enum mamiwep mamintar yi yewis him ham weinim mamtike him yaaim me God, te mit ap nanisesim werek werek taau. Yi yenip mit hir nanisesim te yi ap eiyisesim au.”

47 “Menmen enum mamiwep mamintar yi yeses herwe hei miakaap mit han tewenin mit profet kerek niipaah maamrer keriyan hir nanip.

48 Yi hiras yeteikin yi yertei menmen enum maamrer ni niipaah niriakem, yi han yaaik yeri-uwerem yentar yi naanmipre herwe hei im e.

49 “God kertei menmen im te niipaah hirak katip him mar im: ‘Hi tewen ariuwet mit profet nantike mit aposel nanino mit ne Isrel. Han hir nanrekyor enum, mit han hir naninip.’ **50** Te God kaknep yi mit ne Isrel yau ti ik kar ke hirak kaknenp maamrer ni kerek niipaah hir nenep profet yapirwe naa me niipaah enum eik ere in.

51 *Niipaah Ebel hirak profet kinin kaa hemkre mirak mewen ere mitik profet kikaru Sekaraia kaa kerp nimin kinaan kerek mit newis menmen me God mewik metike wianak iuwe ke God. God kakrik mit ne Isrel nau in enum enum kakinterim.

52 “Yi mit ne Skraip menmen enum mamiwep. Yi yertei him me God te yi yeweikin him mirak mire menmen ham. Yi ynapen yises him mirak werek werek eiyintar yi hanhan mit naninen nanitihi markeik te hir enises God werek werek. Yi enun yar ke mit yeiyepet weipir menmen mau meit nimin. Maain mit naninen nanim menmen

* **11:51** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21

yi ap eiwisi nanino n̄im̄in nanim̄ menmen au.
H̄ir nanu nanit.”

⁵³ Maain Jisas k̄inaaiiwir w̄nak ik ken witeik,
m̄it ne Farisi h̄ir han enuk nit̄wekhi menmen
yapirwe ⁵⁴* nemeriȳiwek h̄rak kaktip menmen
enum te h̄ir nansiwek him̄ nankip.

12

*Yi naanempre h̄iras me him̄ mit enun nemipin
h̄ir netpim*

(Mt 10:26-27)

¹*Mit miyapir yapirwe nerp menep menep
te h̄ir nentireran, Jisas katip mit disaipel n̄rak
kinin kar ik: “Yi naanempre h̄iras te yi ap
eiyises him̄ me mit ne Farisi. Hiram enum
mire sak haak. Hi atip h̄ir mit enun ne-
mipin, h̄ir newirnak nekteni te h̄ir nises han k̄ir.

²*Menmen yapirwe kerek misawin, maain God
kakwepyapirem te mit nanrem nanriteiyem.

³ Maain him̄ kerek yi epei yetpim me witaan te
God ke wejni kakwepyapirem mit nanimtewem.
Menmen kerek yi yatip mit han em yi yisawin
yekre w̄nak, maain God kakwepyapirem kakit
wit eik te mit neit wit nanimtewem.

*Jisas katip keim̄in kerek mit nanineinik
(Mt 10:28-31)*

⁴ “Hi hetpi nai yinan, yi ap einapen mit au
emit! H̄ir nenep mitik yink kerekek, te maain h̄ir
ap te nanriak menmen meiyam taau. ⁵ Hi hetpi
eteikni keim̄in kerek yi eineinik. Yi einapen God.

* **11:54** Lu 20:20 * **12:1** Mt 16:6 * **12:2** Mt 10:26; Lu 8:17

Hı̄rak kakiwep epei au, hı̄rak enuk manpenuk te kakwı̄ri yaino si enum. Hi hetpi, yi eineinik.

6 Hore kike hispınak (5) mıt newır pewek wikanantı̄wem. Hore kike mıt namıp hı̄ram menmen weinim te God epei kertei hı̄ram maa. **7***God epei kertei menmen iuwe, hı̄rak kewenhis kertei paan marmenum mı̄wapın paan hesnu ki. Te yi ap einaain menmen au. God katıp yi hı̄mın ki hı̄rak menmen iuwe kinin hore. Hore hı̄ram menmen weinim ap hı̄mın kewim au. God hanhan hore, te hı̄rak hanhani mıt wiſenum naanmamri.”

*Hı̄m me mit hı̄r natıp hı̄r nises Jisas
(Mt 10:19-20, 32-33, 12:32)*

8 Jisas wen katıp, “Hi etpi nai yinan, mıt niutıp niutıp neimın newepyapır hı̄ras nisısa nerp ninaan me mıt miyapır yapırwe, te hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe maain hi ewepyapır mıt in me ninaan me mıt ensel ne God, hi atpor hı̄r nı̄kerek ne God keriyen. **9***Te neimın hı̄r nepakın hı̄r nisısa me ninaan me mıt, maain hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe apakını hı̄r ne God nerp ninaan me mıt ensel ne God.

10*“Mıt neimın niutıp niutıp natıp netawın hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe, hi asak menmen enum mır. Neimın kerek natıp neratawın God Hı̄mın Yaaik, God Haai ap te kakı̄sak menmen mır taaau. Hı̄ram mamu mamıt.

11*“Mıt maain nansiwe hı̄m nanı̄ntar yi yises hı̄m mai, hı̄r nantorhis nanri nanı̄no wı̄nak kerek mıt nererik nekine hı̄m me Moses neitai,

* **12:7** Lu 12:24, 21:8; Ap 27:34 * **12:9** Lu 9:26 * **12:10** Mk 3:28-29 * **12:11** Mk 13:11; Lu 21:12-15

o yi yayırp ninaan me mít iuwe gavman netike kaunsil, te yi ap hanhan menmen te yi yayıtpim te yi eikaap hıras au. ¹² Yi hanhan em au eiyıntar me wí eim God Hımin Yaaik kakwis menmen mamıkre han ki te yi eiyıtporem.”

Jisas katıp tok piksa me mítik iuwe ap kises God au

¹³ Mítik kiutıp ke mít yapırwwe nerp en katıp Jisas kar ik: “Mítik Iuwe ti atıp heiyiuwe kai te hırap ekweto menmen mei me menmen haai kawır kaa kewisim mıwaairi, maain hawır ewinkerem ewetakit.” ¹⁴ Jisas ketpiwek, “Mítik keimín kehimítena te hi ehınke menmen mi a?” ¹⁵ *Hırap keweikin katıp mít yapırwwe, “Naanempre hıras te yi ap hemkre menepepam me menmen yapırwwe. Menmen yapırwwe mítik kentenenim ap te mamkepik kaku au.”

¹⁶ Jisas ketpor him tok piksa mar im: “Mítik hak iuwe kamır ni hıram matın yapırwwe. ¹⁷ Te hırap han kitet kar ik: ‘Hi arıak mekam? Hi menmen yapırwwe te hi ewisim emwaai nein? Wınak au.’ ¹⁸ Hırap katıp, ‘Hi are arıak menmen im. Hi ewep wınak ketike weisaak me teket te hi ehime ham wísenum minın im te hi ewis menmen mamwaai weisaak mamtike menmen mewo meit ni eim, hıram mamno mamwaai mamıkre weisaak kerem em. Hi arıak menmen im, te ¹⁹ hi atıp hırek, Ti epu werek werek menmen meiyam yapırwwe mepeit me tito yapırwwe. Ti ehu ehım menmen ehım tıpar si enum ehu han yaaik.’ ²⁰ Au, God ketpiwek kar ik: ‘Ti etaritari mítik! Wıtaan ik ek ti hahi, hımin kit kakno, te

* ^{12:15} 1Ti 6:9-10

menmen mi yapırwe ti epei hetiwem hewisim
m̄waai meit, maain keim̄in kaktiwem a? Ti
au!' ²¹*Keim̄in keit menmen yapırwe kakikaap
h̄irekes, te h̄irak ap kises menmen God hanhan
h̄irak kakisesim, h̄irak enuk kar ke mitik eik e."

Yi han kitet God kakikepi kerekek
(Mt 6:25-34)

²² Jisas katip mit n̄rak disaipel kar ik: "Yi
eyises menmen God hanhan yi eyisesim, te hi
hetpi menmen im: yi ap han ekitet karkeik eiyit
pewek eiw̄rem eiyit menmen yi yayim o men-
men yi eimir emu yink ki au emit! ²³Him̄in ki
kepu werek, h̄irak kinin menmen yi eyim. Yink
ki kaku werek werek kakinin menmen yi yamir.
²⁴*Yi yayir hore tepre. Hiram ap mamir ni meket
teket au. Hiram mime w̄nak te mewis menmen
mekrerem au, te God kewetir menmen. God
han kitet yi iuwe yin̄in hore, hiram au menmen
weinim. ²⁵Mitik keiyak h̄irak han kitet kakriak
menmen te h̄irak kaku wi meiyam o tito yapırwe
au. ²⁶Yi ap eir̄ak menmen kike mar im au, te yi
yenmak han kitet menmen ham te yi yayu werek
werek a? Au emit!

²⁷"Yi yayir timen m̄waai yayiwe. Hiram
mewo, h̄iram ap mesikek ȳwaap mekerwo men-
men au. Te h̄iram yaaim mir minin mitik iuwe
King Solomon h̄irak ketenen menmen yapırwe.
H̄irak n̄paa ap kamir menmen mau yink k̄rak
yaaim minin timen im au. Te timen h̄iram
menmen weinim. ²⁸God kerekek k̄riak menmen

* **12:21** Mt 6:19-20 * **12:24** Sam 147:9; Lu 12:7

im hiram yaaim te hiram petepin mepu teipmen mami, te mit nantiwem neiyim nanwrem mamikre si. Timen im hiram menmen weini, te God kakweti menmen yi yaimir mamu yink. Yi ap han kitet God werek werek au. ²⁹ Yi ap han kitet yapirwe yi yayit menmen o tipar te yi yayim ere tu iuwe au emit! ³⁰ Mit nerer wit wit ap nises God hir han kitet menmen mar im. God hirak Haai ki kertei yi yayit menmen im te yi eiyu. ³¹ Te yi yin in eiyises menmen God hanhan yi eiyisesim, te hirak kakweti menmen mamkepi yi yayu werek werek.”

Yi hanhan yaiwis menmen yaaim mamu wit ke God

(Mt 6:19-21)

³² *“Yi mit nai yire sipsip, yi ap einaain menmen au eiyintar God Haai ki kakwisi yi eiyin in naanmamre mit me menmen mirak.

³³ *Yi yesiuwe menmen yapirwe kerek yi yetenem yayit pewek mererim eiwit mit weini m. Mar im yi yaiwis menmen yaaim mamkepi mamwaai wit ke God. Hiram mamu mamit te mit enun nekintip menmen o wesiuk mamnen mamikaank menmen mi mamit en au emit!

³⁴ Menmen ti hanhanem, han kit ekitem.

Mit naanempre menmen me mitik iuwe hir enmeriy iwek

³⁵ *“Yi eimir laplap tokim keremem, yi eiyit waai eiyik eitepenem eiyksiu si, yi eiyu eimerir menmen mamnen. ³⁶ *Yi yayre mit nemerir

* ^{12:32} Lu 22:29; Rev 1:6
12:11; Mt 25:1-13; 1Pi 1:13

* ^{12:33} Lu 18:22
* ^{12:36} Mk 13:33-36

* ^{12:35} Eks

mítik iuwe kır kaknen kakike wit kerek míté wetike mítik neitan neitai ein ek, hırankaknen wit kırak te hır nanıñkiwek weipır wasenum kerek hırankan keretítek. ³⁷*Te mítik iuwe kaknen kakri mít nıriak menmen mırak ap nıwaai au, te mít keriyen hır han yaaik. Hi etpi te hırankakmır laplap tokim mırak hırankakıtpor nanu yeno kerek naam menmen menterim, te hırankaknen kakwetır menmen hır nanım kakır ke wok mítik kır. ³⁸ Te hırankaknen kakı wi nımin suware kenep enum, hırankır mít nıriak menmen mırak hır nepu, hır han yaaik nanu.

³⁹*“Yi eiyirtei menmen im e. Mítik ke wiñak epei kertei wi kerek mítik enuk kekintıp menmen kaknen, te hırankap kakwisık kakwep weipır kakno nımin kekin menmen mırak au. ⁴⁰ Yi yire mítik eik e. Yi eimeriyo hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi piñe anen me wi yi yepıtari hi anen.”

*Jisas katıp him tok piska me mítik yaaik mítik enuk
(Mt 24:45-51)*

⁴¹ Jisas katıp epei au, Pita kitehi Jisas, “Ti hetpei keriyen him im o haiu mít yapırwe?” ⁴² Te Jisas kewenhi katıp, “Hi hetpi yi yapırwe. Yi han kitet keimın kırıak menmen me mítik iuwe, hıranka yaaik kemtau him kisesim? Hırank mítik kerek mítik iuwe kırak kakwisık kakinın naanmamre mít han kerek nıriak menmen me mítik kiutıp kerek ek, hırankakının kakwetır menmen yaaim nanım me wi hırankewetírem. ⁴³ Maain mítik iuwe kaknen kakır mítik kırıak menmen mırak

* **12:37** Jo 13:4 * **12:39** Mt 24:43-44; 1Te 5:2

hı̄rak wen kırı̄akem, te hı̄rak han yaaik keriuwerek, te mıtık kerekek han yaaik. ⁴⁴*Hi hetpi werek. Hı̄rak kakwisık naanmamre menmen mı̄rak yapırwe. ⁴⁵Mıtık hak kırı̄ak menmen me mıtık iuwe kırak kaktıp, ‘Mıtık iuwe kai ap te kaknen waswas,’ te hı̄rak kaknep mıt han kerek nırı̄ak menmen me mıtık iuwe kerek ek, kaknep miyapır kerek nırı̄ak menmen me mıtık iuwe kerek, neiyewewan, kaam menmen metike tı̄par si enum. ⁴⁶Te mıtık iuwe kerekek maain hı̄rak kaknen me wı̄ hı̄rak ap kermeriyı̄wek au. Hı̄rak han kaa pı̄ke kaknen keremem. Hı̄rak au ketari, te hı̄rak kakrekyı̄wek enum kakı̄waankek kaksiuwerek kakno kaktike mıt han kerek nırı̄ak menmen mı̄rak ap nises hı̄m mı̄rak werek werek au.

⁴⁷*“Mıtık kerekek kemtau hı̄m me mıtık iuwe kırak, te hı̄rak ap kises hı̄m mı̄rak, hı̄rak mıtık iuwe kırak kakı̄kip wisenum kakriuwe nı̄pın. ⁴⁸Te hı̄rak keimın ap kertei werek werek menmen mıtık iuwe kırak hanhan hı̄rak kakrı̄akem, hı̄rak kırı̄ak menmen enum, te mıtık kırak kakı̄p kakriuwe nı̄pın au kike. Mıt kerek God kewetır menmen yapırwe, maain hı̄r pı̄ke enwet God em. Mıt neimın kerek neit menmen yapırwe me mıt, maain hı̄r pı̄ke enwetrem yapırwe.”

*Jisas kan kakınke mit miyapır nanwep pınan
nanı̄no in, nanwep pınan nanı̄no ein*

(Mt 10:34-36)

⁴⁹Jisas wen katıp, “Hi han hewır si meit tı̄ ik, te hi hanhan si emırhı̄he waswas, ⁵⁰*te hi ahını̄n

* **12:44** Mt 25:21, 23 * **12:47** Je 4:17 * **12:50** Mk 10:38-39;
Mt 26:38; Jo 12:27

ahıwaank wiſenum hahi. Han kai enuk heriuwe menmen mamrewaank ere hıram epei au. ⁵¹ Yi han kitet hi epei han te hıriak mit nankiyen nanu nanit a? Au, hi epei han te hi ewep mit miyapır han nanınepan nanıntar him mai. ⁵² In ek ere maain mit ne wınak kiutıp nar mit hispınak (5) hı̄r nanınke. Mitikit wikak tatkite mitikit wiketeret nanınehan nanınepan nanıntar him mai. ⁵³ *Mit nanınehan. Haai kaktike nīkan kırak tatnephakit tatnepakit. Miye wautike nīki pire nanınehan nanınepan. Mite wautike yani pire nanınehan nanınepan nanıntar him mai.”

*Mit nertei menmen me ti o nepni te hı̄r nepitari
menmen me God*
(Mt 6:2-3; Mk 8:11-13)

⁵⁴ Hı̄rak katıp disaipel nīrak epei au, hı̄rak katıp mit miyapır yapırwe kar ik: “Yi epei yīr napi meke wit kerek wepni kewen ken keremem, waswas yī yatıp, ‘Hawi kaknen.’ Maain hı̄rak kaknen. ⁵⁵ Yi yemtau nīme wenituk meke wepni kokai kan te yī yatıp, ‘Wepni sisi iuwe kaknen.’ Maain hı̄rak kaknen. ⁵⁶ Yi mit enun yemipin. Yi yertesi menmen me ti o nepni. Yi yenmak te yi yetari menmen God in ek kırıakem a?

Yi eitike mit kerek nansiawi him yi eikiyan eiyu
(Mt 5:25-26)

⁵⁷ “Yi yenmak te yi ap han kitet menmen yaaim te yi yırıakem a? ⁵⁸ Mitik hak kesiuwe him kerwit (o kerwetit) te ti eno ehı̄r mitik iuwe ke gavman. Ti eno kot hitet yayiwe, ti etpiwek te yi eikiyakit eiyu, o au en, hı̄rak kakırit eno kot, maain mit

* 12:53 Mai 7:6

nanwîrit eno wînak enuk. ⁵⁹ Hi etput, ti ehu ere ti ewîr pewek eiyîm etnik.”

13

Mitik ap keweikin sip kewet menmen enum hîrak kaki

¹ Me wî im, mît han nepu en hîr natîp Jisas nar ik: “Mít han ne Galili nen wînak ke God nene samiyak mîr newepwarem nanwet God em, te mitîk iuwe gavman Pailat kesiuwe mít nîrak ne ami nen naniç, hemkre mîr meweiknenim metike miyak miwaai kînaan.” ²*Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Yi han kitet mít hîr naa nar ik, menmen im meteiknai mít in ne Galili hîr nîrak menmen enum minin mít han ne provins Galili a? Taauye! ³*Hi etpi werek. Yi ap eiweikin sip eiwet menmen enum yi yayi yayîr ke mít ein ne provins Galili epei naa. ⁴ Yi yertei mít hiswiyen hispinak (15) naa neit tîpar me wit Siloam nentar wînak nokik kewen kanîp? Yi han kitet menmen enum hîr nîrakem hîram minin menmen enum mít han ne wit Jerusalem nîrakem a? Taauye! ⁵ Hi etpi werek. Yi ap eiweikin sip eiwet menmen enum yi yayi yayîr ke mít in.”

Jisas katîp him tok piksa me nu ap kine nîkim au

⁶*Hîrak wen ketpor him tok piksa hîrak katîp kar ik: “Nu hînaan kewo keit ni me mitîk hak. Hîrak ketpaan ken kakîr nîkim au, hîrak kuwaau (o kiwaau). ⁷*Hîrak kuwaau (o kiwaau) au, hîrak katîp mitîk kerek naanmîpriwek ni mîrak kar ik:

* 13:2 Jo 9:2 * 13:3 Sam 7:12 * 13:6 Mt 21:19 * 13:7 Lu 3:9

‘Ahìrem! Tito wikak hi han hen hìr nu hìrak ap kine nìkim au. Ti ekan nu eik ek eknepin. Hi hìnapen hìrak kaku tì ik e kari nan tì.’⁸*Te mìtìk naanmìpre tì kerekek katìp mìtìk iuwe, ‘Ewisìk akìrek me tito im e, hi awep wi aweiknìwek awìr waniu (o win) mamwetiwek.⁹ Maain hìram mamine nìkim hìram yaaim, o au en, ti ekan eketik eknepin ekìkeipin.’ ”

Me wì Sabat Jisas kìkaap mìte wìnap hìre sip kìre kìn

¹⁰ Me wì Sabat, Jisas keit wìnak kerek mìt nererik nekine hìm me Moses, hìrak kewepyapir hìm me God. ¹¹ Me wì im, mìte hap wepu. Tìpir kaaup te hìre wìnap tito hiswiyen hispìnak wikak (18). Hìre sip kìre kìn te hìre ap wekrit wen werek werek au. ¹² Jisas kìrep, te hìrak kenìnwe ketpiwe kar ik: “Mìte hi hepìr menmen enum mewit mamno mamnopin mamkeipnut, te ti ere yaaip.” ¹³ Hìrak kewis his mìrak menteriye, hìre wekrit wenhi hìrehes wekrit werp, hìre wewenìpi niuk me God. ¹⁴*Mìtìk kinìn naanmìpre wìnak ik e, hìrak han enuk kentar Jisas kìkaap mìte me wì Sabat, te hìrak katìp kar ik: “Wì hispìnak kiutìp (6) haiu mamriàk menmen. Yi einen in me wì eim te God kakìkepi te yi yayu werek. Me wì Sabat emìt!” ¹⁵*Jisas pìke ketpiwek, “Yi mìt enun yewisesik. Yi mìt niutìp niutìp me wì Sabat yaino yaisiupan bulmakau o hos yairiyaam mamno mamìm tìpar. ¹⁶*Mìte ip e kerek hìre nepenyé pe Ebraham

* **13:8** 2Pi 3:9, 15 * **13:14** Lu 6:7; Jo 5:16; Eks 20:9-10; Diu 5:13-14 * **13:15** Lu 14:5 * **13:16** Lu 19:9

kerek Seten kerekyiwe enum te hire winap tito hiswiyen hispinak wikak (18). Hire winin sak mi te hi ekepye herekyiwe yaaim me wi Sabat.” **17** Mit han kerek nipaai natip menmen enum, hir yink enuk nekintip nentar hirak katip him im. Te mit yapirwe han yaail neriuwe menmen iuwe yaim hirak kirakem.

*Him me nu mastet nikim miram
(Mt 13:31-33; Mk 4:30-32)*

18 Jisas piye katip, “Menmen God kirakem hiram mire mekam? Te hi eninem mamtiike mekam mamiram? **19** Hiram mire nu mastet nikim mirak kike enum. Mitik hak ketiwem kamir mau ni mirak. Maain hirak ken niu kire nu iuwe, hore hiram menuwe meke niu mewis yaank mewik.” **20** Jisas piye katip, “Hi enin menmen God kirakem mekre han kaiu hiram mamtiike mekam mamiram? **21** Hiram mire yis mite hap wewisim metike plaua, hire weweiknenim ere werek. Maain plaua miniu wisenum.”

*Jisas katip ke weipir kike
(Mt 7:13-14, 21-23)*

22 Jisas katip epei au, hirak ken wit iuwe wit kike kewepyapir him me God te hirak kakpi no Jerusalem. **23** Mitik hak ketipiwek, “Mitik Iuwe, maain God kakithis mit niutip niutip keriien nanu nantikerek o au?” Jisas katip mitik ik ketike mit yapirwe kar ik: **24***“Yi naanmamre hiras te yi eino eitet weipir kike ek. Hi hire weipir. Mit yapirwe hir hanhan nanino nantikerek nanino

* **13:24** Fl 3:12

nimın ein te hır au. ²⁵*Maain mítik ke wınak kerek kakıkrit kakiyepet weipır, te yi yayırp wit eik yairetit weipır yaitıp, ‘Mítik Iuwe, ekaisiu weipır.’ Hırankakıtpi, ‘Hi ap ertei yi neimın.’ ²⁶Te yi yayıtpıwek, ‘Haiu nıpaa maam menmen maam tıpar metikewit, te ti herp yayiwe kaiu eik ek ewepei him.’ ²⁷*Te hırankaktıp, ‘Hi hetpi, hi ap hertei yi neimın. Yi eiyınka eikeipno yi mít enun yırıak menmen enum.’ ²⁸*Te maain yi eiyir Ebrahim, Aisak, Jekop netike mít profet nanu nantike God te yi au eiyıt wit eik yaykıt yainakıt yehes. ²⁹*Mít nanınen nanke wejni kokai kan, han nanınen nanke wejni kewen ken o nanoke pınak nanoke pınak nanınen nanu yeno nanıt wit ke God nanım menmen iuwe. ³⁰*Mít han kerek in ek hır mít weinın ek maain hır nanınen mít iuwe han. In ek hır mít iuwe te maain hır nanre mít weinın.”

*Jisas kikit Jerusalem kendar mit nises him
mirak au*
(Mt 23:37-39)

³¹Hıranken ketpim, mít han ne Farisi hır nan netpiwek, “Yi eino eikeipın! In ek mítik Herot hanhan kakitep!” ³²Jisas ketpor, “Yi eino eitıp manpen mawenekın Herot petepin, teipmen, tepin hi epır herwe enum, hıkaap mít nınaap hır pıke nıre yaain. Me wı wikak menmen mai epe au. Menmen mai epe au, hi ehu ehıt. Herot kakiyep au ere hi hırıak menmen epe au. ³³Te hi wenano ehitet yayiwe petepin, teipmen, tepin.

* **13:25** Mt 25:10-12 * **13:27** Sam 6:8 * **13:28** Mt 8:11-12

* **13:29** Sam 107:3; Lu 14:15 * **13:30** Mt 19:30

Hi profet ke God ap ahi ehit wit hak au. Wit Jerusalem kerek.

34 “O mit miyapir ne Jerusalem! Nipaa God keriuwet mit profet hir newepiyapir him mirak te yi yanip naa. Wi yapirwe hi hanhan hari yi mit yererik hi naanmipri har ke suware wari nukim minik yapir mire, te yi au yinapen. **35** In ek God keweikin sip kewet wit ki, yi hiras naanmiprewem. Hi etpi werek, yi eira au ere yi yaitip, ‘God kirak yaaim kakkaap mitik hirak keriuwetek kaknen kakikrehir ke God.’ ”

14

Jisas kikaap mitik kinap yink kinwo hirak kire yaak

1 *Me wi Sabat, Jisas ken kaam menmen keit winak ke mitik iuwe ke Farisi. Hir mit nau en naanmiprewek te hirak kirak menmen. **2** Mitik hak his hit mirak minwo hirak kerp menep krapit Jisas. **3** *Jisas katip mit ninin nertei him me Moses natip mit em hir netike mit ne Farisi kerek ninin nises him me Moses, hirak kitorhi kar ik: “Him me Moses mamwisai haiu mit mamkaap mit nnap me wi Sabat o au?”

4 Hir ap newenhi au, wire wire neit, te Jisas keit mitik kekepik ere werek, hirak kesiuwerek ken. **5** *Hirak kesiuwerek ken, hirak keweikin kitorhi kar ik: “Hos mi o bulmakau mi maminko mamikre hei me wi Sabat, yi eiryaak eiketik me wi Sabat o au?” **6** *Hir ap neweniwekhi netpiwek menmen au. Hir yink enuk.

* **14:1** Lu 11:37 * **14:3** Lu 6:9 * **14:5** Mt 12:11; Lu 13:15

* **14:6** Mt 22:46

Mitik ap han ekitet h̄irekes mitik iuwe au emit

⁷ *Jisas epei k̄ir mit yap̄irwe kerek nanin̄en nanim menmen, h̄ir nau yeno yaaim me mit iuwe te h̄irak ketpor tok piksa mar im. ⁸ *H̄irak katip, “W̄i kerek mitik hak h̄irak kenini einen eiyim menmen me n̄ikan k̄irak kakit mite, yi ap eiyu yeno yaaim me mit iuwe, te mitik iuwe akininit eknen. ⁹ H̄irak eknen te mitik kerek n̄ikan k̄irak kakit mite, h̄irak kaknen kaktipi, ‘Yi eiyinke eino ein, eiwis mitik iuwe ik h̄irak ekwim.’ H̄irak k̄iriak menmen im te yi yink enuk eiyintar yi eiyu yeno weinim. ¹⁰ Im em emit! Mitik ketpi yi einen eiyim menmen yi eiyu yeno weinim me mit, te maain mitik n̄ipaa ketput yi einen eiyim, h̄irak kaktihis kaktipi kakir ik: ‘Nai yinan, yi einen eiyu yeno me mit iuwe newim,’ te mit en n̄ipaa h̄irak netikewi yayim menmen h̄ir han kitet yi iuwe. ¹¹ *Mitik kerek han kitet h̄irekes mitik iuwe, God kakriakek h̄irak mitik weinik.”

Jisas katip mit nanine neimin naninen nanim menmen

¹² Nepei au, Jisas katip mitik kerek n̄ipaa ketpiwek kaknen kakim, h̄irak ketpiwek kar ik: “Maain ti enine mit naninen nanim menmen iuwe, ti ap enine paaprer o haairer o nikerek o kikrek o nit yinan netenen menmen iuwe au emit! Ti ap eriakem ehisesim ehintar maain h̄ir pike nanwetut menmen mit mamarim. ¹³ *Maain ti hemani menmen, ti enine

* **14:7** Mt 23:6 * **14:8** Pro 25:6-7 * **14:11** Mt 23:12; Lu 18:14

* **14:13** Diu 14:29

mít enun menmen auri o mít his hít nanamır enum. ¹⁴*Ti eriak menmen mar im te God maain kakrekyut yaaim kakıtar mít in enun te hír ap píke nanwetutem mamrerim. Maain God kakwetutem me wí kerek maain hírak kakıkian mít kerek níre yaain hír píke naníkrit nanu nantikerek.”

Jisas katıp him tok piksa me mít naam menmen iuwe
(Mt 22:1-10)

¹⁵*Mítik kiutıp kau kínaan kaam menmen kemtau menmen Jisas katıp, hírak ketpiwek kar ik: “Mit nau kínaan neit wit ke God naním menmen hír han yaaik nanu.” ¹⁶Jisas ketpiwek, “Nípaa ein mítik kemanı menmen kenine mít yapırwe naninen. ¹⁷Wí epei man te hírak kakwet mít menmen. Hírak keriuwet mítik kírak kaknínor kakıtpor kar ik: ‘Hi epei emanı menmen te yi einen eiyím eitikewa.’ ¹⁸Hírak kitorhi, te hír yapırwe natıp, ‘Haiu ap te mamno au.’ Mítik hak katıp, ‘Hi epei hewír pewek heiyím hatın tı, te hi eno ahírek te hi hanhan ti ap han enuk heriuwe hi ap enen taau.’ ¹⁹Mítik hak katıp, ‘Hi epei hewír pewek etin bulmakau hiswiyen (10) me mamwen tı te hi ano ahírem enínem te hi hanhan ti ewisa hi ehu in ehím menmen mit au.’ ²⁰*Mítik hak katıp, ‘Hi epei heit mítte te hi ap anen au.’

²¹“Te mítik kerek kíriak menmen mítirak, hírak ken ketpiwek. Epeı ketpiwek, hírak han enuk ketpiwek kar ik: ‘Ti eno waswas erer yayiwe me wit ehíthis mít kerek his hít nanamır míre

* **14:14** Jo 5:29 * **14:15** Lu 13:29 * **14:20** 1Ko 7:33

enum, kerek nau yayiwe ek e.’ ²² Maain mítik hírak epei kan ketpiwek, ‘Mítik Iuwe, menmen ti etpewem hi epei hírakem, te yeno ham wen mepeit weinim.’ ²³ Mítik iuwe katip mítik kerek kíriak menmen mírak kar ik: ‘Ti eno ehitet yayiwe iuwe, ehitet ya ke yaank, ya meke nímín te wínak kai eknempet ekriuve mít miyapır. ²⁴ Hi etput werek. Ap nei kerek nípaa hi heninor naninen naním menmen nantikewa au.’ ”

Mítik ekinin han ekitet werek werek te hírak ekises Jisas

(Mt 10:37-38)

²⁵ Mít miyapır yapırwé nen nises Jisas te hírak keweikin ketpor kar ik: ²⁶ *“Mítik kerek kaknen kakisia hírak hanhan kinin kemtau him me miye haai nírak, mít o níkerek nírak, hírak ap kakises him mai taau. ²⁷ *Mítik kerek kisia te kínaain menmen enum mamnen mamkip, hírak ap te kakises him mai werek werek au.

²⁸ “Keimin ke yi mít hanhan kakime wínak iuwe nokik, hírak wen eku han ekitet hírak ketenen teket mei o niu mei kakwet mít kerek nankepik nanime wínak kírak ere nanínepik.

²⁹ Hírak epei kekin hei kamir teinik kewis tapin, te hírak ap kime wínak kenterim wen au kentar hírak pewek kike híram epei au mesi, te mít kerek naninen nanírek nanitetíweknaan naníniuwesísek. ³⁰ Hír nantip nar ik: ‘Mítik ik kakime wínak te hírak ap kakimaak ere werek au.’

³¹ “Mítik iuwe kerek naanmípre mít yapırwé en kakno kaktike mít yapırwé nírak 10,000

* ^{14:26} Lu 18:29 * ^{14:27} Lu 9:23

nanino naninepan nantike mítik iuwe hak ketike mit nírak yapırwe nar 20,000. Hírak wen eku han ekiset hírak manpenuk te kakırp kakintin mítik hak ik kaktike mit nírak o taau. ³² Au en, mítik hak ek wen kepeit yanımın, hírak kakriuwet mit nírak nanino nanwenyiþirek nanitiwekhi me mekam hír enriakem te hír enkiyan enu enit. ³³ Te keimìn hírak ap ekinin han kitet werek werek ekweikin sip ekwet menmen mírak, hírak ap te kakises him mai taau.

*Sol tokim ap matin him au, mit nanwírem
(Mt 5:13; Mk 9:50)*

³⁴ “Sol híram menmen yaaim, te híram tokim ap matin him mamírmeim te híram piþe emtiñin him? Taauye! ³⁵ Mit ap newírem te mamkaap ti au. Híram mamíwaank ti. Hír nanwírem mamno mune me bulmakau mamkaap menmen meit ni eim mamwo taau. Mit nanwírem mamitet yayiwe weink. Níkíp emnep eyiþtewem!”

15

*Jisas katip him tok piksa me sipsip kırır keit pín
(Mt 18:12-14)*

¹ Wí ham, mit enun kerek nari pewek me takis, hír netike mit han enun nises menmen enum, hír nan menep nanımtau him me Jisas. ²*Mit han ne Farisi netike mit nertei menmen me Moses newepyapır mit em, natıpan nene Jisas nar ik: “Hírak hanhan kari mit enun kaam menmen ketikeri.” ³ Te Jisas kewenhi ketpor tok piksa im e:

* **15:2** Lu 5:30

4 *“Mítik kiutip ke yi mít kewis sipsip yapırwe, hak kínaaiwír mítik ik kírir keit yaank te hírak kaknaiwírem mamu weinim, hírak kakinkakítñíwek ere kerek epeí kírir ek hírak kaknapínek. **5** Hírak kaknapínek, hírak kektin hípi han yaaik kakriuwerek. **6** Hírak kektin hípi kaknan ek kakír ik kakiun wit, hírak kaknínne nírak yinan netike mít ne wit kírak kakítpor, ‘Yi han yaaik eitikewa. Hi epeí hínapin sipsip kerek nípaa kírir keit yaank eik.’ **7** Hi hetpi mít ensel neit wit ke God hír han yaaik kike keriyen neriuwe mít yaain hír nau werek werek. Te hír han yaaik wísenuk neriuwe mítik enuk kiutip keweikin sip kewet menmen enum. Hír han ehitet yayiwe iuwe, ehitet ya keyaaik iuwe nar ke mítik hírak han yaaik kentar sipsip kírak hírak kínapínek.”

Jisas katip tok piksa me pewek minatin

8 “Míté peimín wetenen pewek hiswiyen (10), te kiutip kínatin keit, híre weksiu si wíripep wínak ere híre wínapínek. **9** Híre epeí wínapínek, híre wenine níre yinan netike miyapir ne wit kíre eik, híre wetpor war ik: ‘Yi han yaaik eiyu eitikewa eiyíntar hi hínapin pewek kerek nípaa kínatin.’ **10** Hi hetpi mar im. Mít ensel ne God hír han yaaik iuwe neriuwe mítik hak kiutip keweikin sip kewet menmen enum.”

Hím me níkan pipíak kínaaiwír haai kírak

11 Jisas wen ketpor kar ik: “Mítik hak kine níkerek hírakít wikereret. **12** Kike katip haai

* **15:4** Esi 34:11, 16; Lu 19:10

kırap, ‘Haai enkaau menmen mei in ek maain ti hahi ti ewetewem.’ Nepei au, haai kırap kenke menmen mırak kewet nıkerek tırap em. ¹³*Maain wı ham, kike kesiuwe tı keit pewek mererik keiyım kakno wit iuwe yanımın ein. Hırap kenke menmen mırak kewırem keiyım katın menmen enum. ¹⁴Hırap kewır pewek keiyım katın menmen enum ere pewek nan epei au mesi hırap kau weinim. Hırap kau weinim, hawı au te ni merer wit wit mewo au, maa meit te mit menmen auri, hırpı maan. ¹⁵Hırap nınpı maak te hırap ken kıriak menmen me mitik ke wit ik e, hırap kesiuwerek kakno naanmamre sak mırak. ¹⁶*Hırap hanhan kakım nu weki nıkim mit newet sak em kentar hırap menmen au ap mei mau te hırap kakım au.

¹⁷“Hırap epei kertei hırap kau enum enum hırap han kitet hırekes katıp kar ik: ‘Mit yapırwe nıriak menmen me haai kai, hırpı neit menmen werek te hi au nınpı meiyo, hi hau in hahi hentar hi menmen au. ¹⁸*Hi pıke eno ahır haai kai hi etpiwek, ‘Haai, hi epei eweikın sip ewet God hi herekyut enum. ¹⁹Hi ap yaaik te hi hıre nıkan kit au. Ti ewisa hi are mit nıriak menmen mit.’ ²⁰Hırap han kitet kar ik, te hırap kekrit kakno kakır haai.

“Hırap kan kitet yanımın, haai kırap kirek, hırap hanhanek kesiukın ken keiyewewik, kemwek tekep kises menmen me maamrer hırap keteiknıwek hırap han yaaik keriuwerek. ²¹Nıkan katıp haai kar ik: ‘Haai ye! Hi epei eweikın sip ewet God hi herekyut menmen

* **15:13** Pro 29:3 * **15:16** Pro 23:21 * **15:18** Sam 51:4; Jer 3:12-13

enum. Hi ap yaaik te ti enewa hi nikan kit au.' 22 Te haai keremiriwek him katip mit niriak menmen mîrak ketpor kar ik: 'Yi eino waswas eiyit laplap yaaim emiriyiwekem eiyit pitau eiyinwîkem eiriuwetiwек su emu hit. 23 Eiyit bulmakau kerek wa kewik eikip eiyik te haiu emim han yaaik emu. (Haai kîriak menmen im keteikin nikan kîrak hîrak wen hanhan hîrak kire nikan kîrak.) 24 *Haiu mamriakem mamintar nikan kai hîrak kar ke mitik kaa. Te in ek haiu minapinek epei kekrit kau.' Hir niriak menmen han yaaik neriuwerem naam.

25 "In ek heiyiuwe kîrak keit ni eim. Hîrak pike kaknen wînak eik hîrak kemtau mit niriye nine henye. 26 Hîrak kenine mitik ke mit niriak menmen me haai kîrak, hîrak kitiwewekhi kar ik: 'Yi mit ein yi yiriak mekam?' 27 Hîrak kewenhi kar ik: 'Nîkik kit epei kan te haai kit kenebulmakau wa kewik niak naak neiyik niriye nenar nîkik kit piye kan kepu werek, haai hîrak han yaaik.' 28 *Hîrak kemtewek epei au, hîrak kine han enuk. Haai kîrak ketpaan kan, hîrak ketpiwek kari han kîrak te hîrak kinapen kakno wînak nimin ein. 29 Hîrak katip haai kîrak, 'Hi epei hîrak menmen mit tito yapîrwe, ap wi miutip te hi eweikin sip ewet him mit au. Te ti ap eweto sak meme kiutipen te hi etike nai yinan mamkip mamik meiyik mamrire au. 30 Te nikan kit enuk kerek nipaah kewir pewek kerek nipaah ti ewetiwekem, hîrak ketike miyapir enun nari mit his neweninem neiyewewan, hîrak epei

* 15:24 Ef 2:1, 5, 5:14 * 15:28 Lu 15:2

kan in, te ti enep bulmakau yaaik wa kewik ekip ewetiwekek.’

³¹ “Haai ketpiwek, ‘Nikan kai, ti hekrit hekrit epu etikewa. Menmen yapirwe mai hiram menmen mit. ³² Te haiu han yaaik emu emim menmen emrire emintar nikik kit hirak kar ke mitik epei kaa. Te in ek hirak piye kekrit kepu. Hirak kire sipsip kepir keit yaank, te in ek haiu minapinek.’ ”

16

Mitik enuk naanmipre menmen me mitik hak kertei kiriak menmen mamkaap hirekes

¹ Jisas katip mit disaipel nirak kar ik: “Mitik hak ketenen pewek menmen ham yapirwe, hirak kewis mitik hak naanmipre menmen mirak. Mit han nan netpiwek, ‘Mitik kerek naanmipre menmen mit hirak kewir pewek mit menep epei mamesi.’ ² Hirak kemtewek, hirak ketpiwek kar ik: ‘Hi epei hemtau ti kiriak enum. Ti ewiso tiwei eteikno menmen ti epei kiriakem entar ti ap wen naanmipre menmen mai au.’ ³ Te mitik kemtau menmen me mitik iuwe kerek hirak han kitet hirekes katip kar ik: ‘Mitik iuwe kai kakinka kakriuweta hi ano entar hi kiriak enum heriuwe menmen mirak. Hi ariak mekam? Hi ap manpenuk te hi ewep wi au. Hi yink enuk ehu yayiwe ehitehi mit nanweto pewek au. ⁴ Hi epei han kitet ariak menmen ham te mit hir anira entauhis ano wianak kir hir naanemprau. Te maain hi epei henke ekeipin menmen nipaai ein hi naanmiprewem hi ehu werek.’ ⁵ Te hirak kenine mit yapirwe niutip niutip nan kerek

nipaā neit menmen me mítik iuwe kírak weinim. Hír ap newetiwek nan mererim wen au, te hírak katip mítik kerek kinin kan kar ik: ‘Ti nipaā heit menmen marmenum me mítik iuwe kai?’⁶ Hírak ketpiwek kar ik: ‘Hi nipaā heit dram me típar mar 100.’ Mítik naanmípre menmen ketpiwek, ‘Ehu in ehit tíwei ik ti ewis nipaā ti heit 50 dram kerem em.’⁷ Mítik hak kan hírak kitíwekhi kar ik: ‘Nipaā ti heit mekam?’ Hírak ketpiwek, ‘Nipaā hi heit 100 bek rais kerem em.’ Hírak ketpiwek, ‘Ti ehu in ehit tíwei ik ewis menmen mire 80 bek rais kerem em.’

⁸*“Maain mítik iuwe kírak kan katip mítik enuk kírak kerek naanmípre menmen, hírak ketpiwek hírak mítik enuk weise típar kertei menmen werek werek kari han ke mít te maain mít ein naanmamriwek.” Jisas wen katip, “Mít ne tí ap nises God hír ninin mít nises him me God me naanmípre menmen mır yapırwe.

⁹*“Hi wen hetpi werek. Yi han kitet yayıt menmen mi eikaap mít eiriwerem te maain yi yayı yaino wit ke God hírak kakítpi yi yayu yaitikerek yayıntar yi yırıak menmen yaaim a? Taauye!

¹⁰*“Mítik keimin hírak naanmípre menmen kike werek werek, te maain hírak naanmamre menmen wísenum werek werek. Te hírak mítik kerek kemipin me menmen kike, maain hírak kakmipin me menmen iuwe.¹¹ Yi ap naanmípre pewek werek werek me tí ik e, te keimin kakwisi yi naanmamre him yaaim me God? Taauye!¹² Te

* **16:8** Ef 5:8; 1Te 5:5 * **16:9** Mt 6:20; Lu 14:14 * **16:10** Lu 19:17-26

yi ap naanmipre menmen me mit han werek werek, te God ap te kakweti menmen kerek yi yaitenenim taau!

13 *“Mitik kiriak menmen me mitik hak ap te kakriak menmen me mitikit wiketeres taau. Te hirak han tatwenin hak, hak au kakneinik. O hirak han kekrit keriuwe hak, han ap kekrit keriuwe hak. Yi han ki kakinke kakintar pewek ap te yi eiyises God werek werek taau.”

*Him me Moses metike menmen me God
(Mt 11:12-13)*

14 *Mit ne Farisi hanhan pewek, hir nemtau menmen Jisas ketpim, te hir netpiwek enum nanswesek. **15** *Te Jisas ketpor, “Yi kerien yiriak menmen yari han ke mit yeriwerem te hir han kitet yi yire yaain yinin mit han. Te God kertei han ki. Menmen mit han kitet hiram yaaim, God han kitet hiram enum weinim.

16 *“Him me Moses metike him me mit profet, hiram mepu naanmipri ere wi Jon kerek kikir mit neriuwe tipar hirak kan kewepyapir him ham yaaim me God. Me wi eim ere in haiu mewepyapir him im yaaim me God naanmamre mit.

17 *“Maain nepni mamtike ti ik mamno mamowaank mamit. Te him ham kike me him yaaim yapirwe Moses nipaah kewisim ap te mamit taau! Mamir keremem mamu mamit.

* **16:13** Mt 6:24 * **16:14** Mt 23:14 * **16:15** Mt 23:28; Lu 18:9-14; Pro 21:2 * **16:16** Mt 11:12-13 * **16:17** Mt 5:18

*Jisas katip him me mitik kinaaiwir mite kakit
mite hap*

(Mt 5:31-32; 19:9; Mk 10:11-12)

18 *“Mitik kerek kepír mite pírak kakit hap, hírak kíre mitik enuk kari mite his kewenem. Keimin keit mite nípaa wínaaiwir mitik kíre, hírak kíre mitik enuk kari miyapír his kewenem.

*Him me mitik ketenen pewek yapírwe ketike
Lasaras*

19 “Nípaa mitik ketenen pewek yapírwe kepu. Hírak kewír pewek yapírwe keit klos yaaim iuwe. Hekrit hekrit hírak kau werek, keriuwet klos yaaim, kaam menmen yaaim. **20** Mitik enuk weiník niuk mírak Lasaras kepu. Hírak mit nírak neriyaak neiyík nan newisík kíwaai ya weipír ke níwa ke wínak eik. **21** *Hírak kemerír mit nanít menmen mit newírem nípaa mau kínaan ke mitik iuwe híram menke. Hírak kau en nepere mepnen meswíwek (o mesiuwewik) wikes meri-
uve nin míram.

22 “Maain mitik weiník ek kaa, mit newisík kekre hei te ensel ne God nínan himin kírak ken kau ketike mitik Ebrahim teit wit kírak kewik. Mitik ketenen menmen yapírwe kaa, te mit newisík kekre hei. **23** Mitik ketenen menmen yapírwe hírak kekre si enum, menmen merekyíwek han enuk yínk mírak mekek. Te hírak kíkíamnaan kír Ebrahim keit yanímín kau niu ein ketike mitik Lasaras tekiyakít tau. **24** Te hírak kínap kenine, ‘Maam Ebrahim, ti han ekíteta esiuwe Lasaras ekwis típar emíntírau nin

* **16:18** Mk 10:11-12; 1Ko 7:10-11 * **16:21** Mt 15:27

kai te nime wenina. Hi au si tekniña heit wit enuk ik e.

25 “Te Ebrahim katip, ‘Nikan, ti han ekitet nīpaa ti etenen menmen yapırwe kerek nīpaa ti hau ti eik, Lasaras hı̄rak kau enuk te wikes makip, hı̄rak kaam menmen enum. In ek hı̄rak kau werek werek te ti au enuk yink kitewo. **26** Hi hanhan akepit te menmen mewenina. Wi iuwe kau nīmin nīpaa God kewisim kerekirai. Te neimin in nanino ein taau. Mit ein ap te nanrekir wi kerekek naninen nanirei taau.’

27 “Mitik ketenen pewek yapırwe katip, ‘Hi hituthi ti eriuwet Lasaras kakno wiñak kerek haai kai nīpaa kewik. **28** Ti atip Lasaras hı̄rak kakno kaktip kikrek nai hispinak (5) hı̄rak kakwepyapır ekı̄tpor hı̄r enweikin sip enwet menmen enum te hı̄r ap aninen entikewa enu wit ik kerek hi yink keiyewo heitai.’

29 “Te Ebrahim katip, ‘Hı̄r netenen him me Moses mau tiwei metike him mit profet newisim mau tiwei. Ewisi hı̄r enises him mir.’ **30** Mitik ketenen pewek yapırwe katip, ‘Au, hı̄r ap nanis esim au. Haai Ebrahim mitik hak kerek nīpaa kaa ti eriuwetek ekno ekı̄tpor, te hı̄r enweikin sip enwet menmen enum.’ **31** *Ebrahim ketpiwek, ‘Hı̄r ap nanimtau him me Moses ketike profet au, te hı̄r ap te nanimtau him me keimim kerek nīpaa kaa hı̄rak pīke kekrit kakno kakı̄tpor taau.’ ”

17

Menmen enum mari han ke mitik kisses him me

* **16:31** Jo 11:44-48

God

(Mt 18:6-7, 21-22; Mk 9:42)

¹ Jisas katip mit n̄rak disaipel, “Menmen enum me mamri han ke mit h̄ir nisesim mamriwaank, h̄iram mamnen. Te keim̄n kakriak menmen enum kakri han ke mit, maain h̄irak God kak̄waankek kakir ke h̄irak kiriakem. ² H̄iram yaaim te mit nankaip nan keriywewk teruk, h̄ir nanw̄rek h̄irak kakno kakikre wan kaki kakit, te h̄irak kakriak mitik kerek kises him mai h̄irak kakweikin sip kakises menmen enum. H̄irak kaku kakriak enum, maain h̄irak kaknen kakir God h̄irak enuk wisenuk.

³ *“Yi naanempre h̄iras hekrit hekrit yi eiyises menmen yaaim keremem. Kit yinak kerekyut enum ti enerek. H̄irak ȳnk enuk keriuwe menmen enum h̄irak kerekyutem, h̄irak ketput, ‘Ti yaaik hi herekyut enum,’ te ti hetpiwek him yaaim mar im: ‘H̄iram menmen weinīm.’ ⁴ H̄irak ke wi miutip h̄irak kerekyut enum me hispinak wlik (7), te h̄irak ȳnk enuk keriuwerem, h̄irak pīke kaknen kakitput, ‘Ti yaaik hi herekyut enum,’ te ti etpiwek, ‘H̄iram menmen weinīm.’ H̄irak kiriak karek karek ere hispinak wlik (7), ti etpiwek, ‘H̄iram menmen weinīm,’ ti eriweksak menmen enum.”

Jisas katip menmen me mit enises him me God

⁵ *Mit aposel natip Jisas, “Ti ekepai te haiu emisesit emirp han tokik.” ⁶ *Jisas katip, “Yi eiyises God werek werek kike yi ȳre nu mastet n̄kim h̄iram kike te maain h̄iram mamwo ere

* **17:3** Mt 18:15 * **17:5** Mk 9:24 * **17:6** Mt 17:20, 21:21

wisenum. Yi eiyisesik eiyir ek te yi yaitip niuwaine ik e, h̄irekes kakiket kakriuwe puk m̄rak, te h̄irak kakimtau him mit kakno kakikir h̄irekes kakikre wan eik kakirp kakit.

Menmen mitik kiriak menmen me mitik hak kakisesim

⁷ “Te keimin ke yi mit h̄irak ketenen mitik kerek kiriak menmen m̄rak kire kewen ti me ni o naanm̄pre sipsip m̄rak. Maain h̄irak kaknaaiwir ni kaknen w̄nak ti etpiwek, ‘Ti enen ehu yeno wasenum ehim menmen?’ H̄irak taau!

⁸ Au, ti etpiwek har ik: ‘Ti emir laplap tokim erekyo menmen mai miwaai eiyim emeriyo ere hi ehim menmen, ehim tipar. Te maain ti ehim menmen, ehim tipar mit.’ ⁹ H̄irak katip mitik kerek yiwek menmen m̄rak, h̄irak yaaik kentar h̄irak kemtau him m̄rak kerek h̄irak ketpiwek em? Au, h̄iram menmen weinim. ¹⁰ Yi yar ke mitik eik kiriak menmen keremem. Yi epei yiriak menmen God ketpiyem yiriakem, yi han ekitetim emir im: ‘Haiu mit weinin keriyan, haiu epei m̄iriak menmen keremem God ketpeiyem.’ ”

Jisas kikaap mit hiswiyen (10) kerek lepro mewi

¹¹ *Jisas kepno Jerusalem kitet yayiwe kewep provins Galili ketike provins Sameria. ¹² *H̄irak kare kakno wit kike, mit hiswiyen (10) lepro mewi h̄ir newenyipirek newisik yayiwe eik, h̄ir nepir nenpin nekeipniwek. ¹³ H̄ir nepir nenpin nekeipniwek, h̄ir ninap nenine Jisas netpiwek, “Jisas Mitik Iuwe, ti han etweninei.” ¹⁴ *Jisas kiri

* **17:11** Lu 9:51-52, 13:22 * **17:12** Lev 13:45-46 * **17:14** Lev 14:2-3; Lu 5:14

ketpor, “Yi eino eiteikin mítik pris kerek kewet God menmen keit wınak kırak, yi eiteikniwek yıñk ki.” Hıranketpor, hır nepno, wasenum lepro epei mekeipnor men te yıñk kır kire yaaik. **15** Hır nertei hır nıre yaaín, mítik kiutıp ke mit en píke kan katıp him iuwe kewenipi niuk me God. **16** Hırankan kenke kíwaai hit me Jisas ketpiwek, “Ti yaaik.” Hırank mítik ke wit Sameria. **17** Epei au, Jisas katıp, “Hi epei híkaap mit hiswiyen (10) lepro mewi. Mit hispınak tekyaaít (9) neit nein a? **18** Kenmak te mítik ik ke wit hak hırank kerekek píke kan kewenipi niuk me God? Mit ne Isrel au nınapen a?” **19** *Jisas ketpiwek kar ik: “Ti ekrit eno. Ti epei híre yaaik hentar ti han kiteta.”

*Jisas katıp ke wi maain hırank píke kaknen
(Mt 24:23-28, 37-41)*

20 *Mit han ne Farisi nitehi Jisas mewaai meruri wi mamnen te God kakinin naanmamre mit. Hırank kewenhi ketpor kar ik: “Mit ap nanır menmen im me God mamnen au. **21** *Ap te mítik keiyak kaktıp, ‘Eiyır menmen God kırıakem keit in ek o meit ein e.’ Au, hıram mau ke nımin ke yi mit, te yi ap eiyırem eiyır ke yi eiyır nu o menmen taau.”

22 Hırank katıp mit ne Farisi epei au, hırank keweikin katıp mit nırank disaipel kerien kar ik: “Wi mamnen te yi hanhan hi hahu etikewi wi miutıp kerekek mar ke in ek hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hau hetikewi, te maain hi ehu etikewi au. **23** *Mit han maain nanıtpi nanır ik: ‘Eiyırek!

* **17:19** Lu 7:50 * **17:20** Jo 3:3, 18:36 * **17:21** Mk 13:21

* **17:23** Lu 21:8

Krais pîke kan.' o 'Eiȳtrek in.' Te yi ap eiȳtpaan
eino eiȳtrek au emit! Hîr nemipin. ²⁴ Mîpre
nepni mewenin iuwe mîr merer wit wit mau
yaain, mamîr im e te hi mîtîk ke wit ke Mîtîk
Iuwe me wî hi pîke enen, mît yapîrwe nanîra hi
hahu yaain. ²⁵*Te hi ehinîn hahi, mît ne tî in ek
enweikin sip enweto.

²⁶*“Maain wî hi Mîtîk ke wit ke Mîtîk Iuwe
pîke anen, menmen mamu mamîr ke wî nîpaa
Noa kau tî. ²⁷*Mît yapîrwe nîpaam menmen
nîpaam tîpar si enum, haairer nesiuve nîkerek
hîram (o hîran) nîr te mît netike miyapîr neitan,
netenenan his ere wî Noa ken kekre sip mîrak,
wan tîpar kîniu kenep mît hîr naa ere nenepik
o nesi. ²⁸*Wî hi pîke enen hîram mamîr ke
wî nîpaa Lot kau tî. Mît ein naam menmen
metike tîpar si enum, hîr newîr pewek neiyîm
neit menmen o nesiuve menmen mîr neit nan
mererim, hîr namîr ni me wînak, hîr nime
menmen. ²⁹ Me wî Lot kînaaiwîr wit Sodom, God
keriuwet si metike nan sisi mînîn enum menep
mît menepi neit ein. ³⁰ Me wî hi Mîtîk ke wit
ke Mîtîk Iuwe maain hi pîke enen ewepyapîr
hîrekес, mît nanriak menmen hi epei hetpiyem.

³¹*“Me wî eim, keimin kentir wînak siup ap te
kakkiuwe kaknen kaknin kakît menmen mîrak
yaaim mekre wînak kîrak au. Hîrak kakrîr kerek
ek. Mîtîk kerek keit ni mîrak, hîrak kîrem, hîrak
ap te kaknen wînak kakît menmen ekit. Hîrak
kakrîr kerek ek. ³²*Yi han ekitet Lot mîte pîrak.

* **17:25** Lu 9:22 * **17:26** Jen 6:5-12 * **17:27** Jen 7:6-23

* **17:28** Jen 18:20, 19:25 * **17:31** Mt 24:17-18 * **17:32** Jen 19:17, 26

Hire weweikin werp wir wit Sodom te God kaaup keweikniye hire weweikin wire nan. ³³* Mitik keimün hanhan naanmamre hirekes, hirak ap kises him me God, maain hirak kaku kaktike God au. Keimün kerek ap hanhan naanmipre hirekes te maain hirak kaku kakintar hirak kises him mai, God kaktiwekhis kaku kaktikerek.

³⁴“Hi hetpi. Me witaan keremem hi pi ke enen, mitikit wiketeret tatwaai yeno miutip, kiutip hi etiwekhis kaknen kaktikewa, au kiutip kakwaai yeno kakwaai kakit. ³⁵ Miyapir wiketeri nehis newen niu. Hap piutip hi etiwehis wawu wau-tikewa. Hap ep au, wawu wawit en. [³⁶ Mitikit wiketeret tatit ni eim. Mitik hak hi etiwekhis heiyik kaknen, hak au kaku.]”

³⁷* Mit nirk disaipel nemtau menmen im hirak ketpor, hir nitikewksi, “Mitik Iuwe, menmen im mamit nein?” Jisas ketpor tok piksa ik: “Herwe kaa kawaairi te hore tepre mamno mamwik mamkinenik mamik.”

18

Jisas katip him tok piksa me mite weiniye wetike mitik masistret

¹* Jisas katip mit nirk hak him tok piksa kakkepi hir enirtei te hir enitehi God hekrit hekrit, hir ap eninapen. ² Hirak katip kar ik: “Nipaai mitik masistret kau wit hak kiutip, hirak ap kises God, ap hanhan mit au. ³ Mite hap weiniye nipaai mitik kire kaa hire wau wit kiutip wetike masistret, hire wen wan wir masistret ik wetpiwek war ik:

* **17:33** Lu 9:24 * **17:37** Jop 39:30 * **18:1** Ro 12:12; Kl 4:2;
1Te 5:17

‘Mítik hak enuk kan kerekko enum. Ti ekepa.’
4 Nípaa enum eik masistret ap kekepye ere maain hírak han kitet menmen im hírak katip, ‘Hi ap hínapen God au, hi ap hanhan mít. **5** *Hi akaap míté weiniye hentar hím híre wetpewem te híre ewu werek o au en, híre waunen hekrit hekrit te waurekya han enuk eriuwerek.’”

6 Jisas wen katip, “Yi eiyimtau hím me mítik masistret enuk ketpim, yi han ekitetim. **7** In ek yi han ekitet God kakikaap mít nírak kakimtor hím mít kerek hír nínap nanitiwekhi ekikepi wítaan wanewik o au? Te hírakkakikepi waswas o au? **8** Hi etpi, God kakikepi kakimtau hím mi kakriakem wasenum. Te maain hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi pi ke enen ti, mít hír han ekiteta nanitehi God menmen nanmeriyo o au?”

*Hím tok piksa me mitik ke Farisi ketike mitik
enuk kari pewek me mit ne takis*

9 Jisas hírak wen katip hím tok piksa im e me mít kerek han kitet híras hír níriak menmen yaaim, te nínaain han en níriak menmen enum.
10 Hírak katip kar ik: “Mítikit wíketeret tíniu ten wínak iuwe ke God hírakít titehi God menmen. Hak ke mít ne Farisi, hak ke mít nari pewek me takis me mít. **11** *Mítik ke Farisi kerp hírektes kitehi God kar ik: ‘God, hi han yaaik heriuwit hentar hi ap enuk har ke mít han au. Hi ap enuk o sampeine hari pewek me mít, hises menmen enum o etike míté wíriaran au. Hi ap har mítik ik enuk kerek kari pewek me takis me mít au. **12** *Me

* **18:5** Lu 11:7-8 * **18:11** Lu 16:15 * **18:12** Jen 14:20; Mt 23:23

wi wik me wik miutip miutip, hi au hit nimp
hau te hi hituthi menmen. Hi pewek mei man hi
ewepim ewetut pinam kike, hi ehit pinam kerek
mepeit en.’ ¹³*Hirak katip kar ik, te mitik enuk
kari pewek me mit me takis, hirak keit winak ke
God kerpyanmin, hirak ap kikiamnaan men niu
wit ke God au. Hirak yink enuk kawaai his kewen
han pank kirak katip God, ‘Ti hanhan heriuwa.
Hi mitik enuk hirak menmen enum.’

¹⁴*Jisas katip, “Hi hetpi, mitik ik ek enuk kari
pewek me mit, hirak kinaaiwir winak ke God
hirak God katip hirak yaaik. Te mitik hak eik au.
Mitik kerek han kitet hirak yaaik kinin mit han,
God kaktip hirak weinik. Te mitik kerek hirak
han kitet hirak weinik, God kakrekyiwek kaktip
hirak yaaik iuwe.”

Jisas kewis his mentar nikerek kitehi God naanmamror

(Mt 19:13-15; Mk 10:13-16)

¹⁵ Mit han neit nikerek kike nir neri nan
Jisas te hirak ekwis his eminteri ekitehi God
naanmamror. Te mit disaipel nir miye haai nir
hir natip neneri nar ik: “Jisas epei kikaap mit
yapirwe hir nnap. Nikerek kike hir weinin.
Yi einopin!” ¹⁶ Te Jisas kenine nikerek kike
eninen entrek, hirak katip mit disaipel nirak, “Yi
eiwisi hir eninen. Yi ap eiweni eiyintar mit hir
nanises him me God hir han ekitet God nanir
ke nikerek han kitet him me miye haai netpim.

¹⁷*Hi hetpi werek. Neimin ap nises him me God
nanwisk naanmampri nanir ke nikerek hir nises

* **18:13** Sam 51:1

* **18:14** Mt 23:12; Lu 14:11

* **18:17** Mt

18:3

him me miye haai nır, hır ap nanıt menmen God kakwetrem taau.”

Him me mitik iuwe kinin mit ketenen menmen yapırwe

(Mt 19:16-30; Mk 10:17-31)

18 *Mitik kiutıp ke mit iuwe ne Isrel kan kitıwekhi kar ik: “Mitik Yaaik kerek ti hertei menmen ewepyapırem, hi erak mekam te hi ehıt himin yaaik hi ehu etike God tipmain tipmain enum eik?” **19** Jisas ketpiwek kar ik: “Henmak te ti etpo hi yaaik? Ti hertei ti atıp hi hıre keimın te ti atıp hi yaaik a? Mitik kiutıp kekre nimin ne yi mit miyapır hırank yaaik au. God kiutıp kerek. **20** *Ti hertei him lo Moses nipa keewisim. ‘Yi ap etike miyapır kerek epeı neit mit yi ap eiriran au emit! Yi ap einep mit nani. Yi ap eisawın eyıt menmen me mit han. Yi ap eimipin eiwenin him mitik hak. Yi eiyises miye haai ni eiyımtau him mir.’” **21** Mitik kerek ketenen menmen yapırwe ketpiwek, “Nipa kerek hi hıre nıkan kike ere in ek hi epeı hises him me God Moses keewisim mau tıwei.” **22** *Jisas kemtau menmen im, hırank ketpiwek, “Ti wen erak menmen ham miutıp ti ap hisesim. Ti etenen menmen yapırwe. Ti eno esiuwe menmen mit ehıt pewek mamrerim ti ewet mit enun weinın em. Epeı au, ti enen eisisa. Ti erakem te God kakwetut menmen yaaim mırak kakıt wit kırak.” **23** Mitik ketenen menmen yapırwe kemtau him im, hırank han enuk kentar hırank ketenen menmen yapırwe. Hırank kınapen kakwet mit em. **24** Jisas kirek, hırank han enuk te

* **18:18** Lu 10:25

* **18:20** Eks 20:12-16; Diu 5:16-20

* **18:22**

hı̄rak katıp, “Amırkeik te mıt netenen menmen yapırwe hı̄r enwis God kinini naanmamri hı̄r nises him mirak. Taauye! ²⁵ Miyak kamel (hı̄rak kire hos) kakno kakitet pewek kihı taau. Mıtık kerek wen ketenen menmen yapırwe kakno kakises him me God kakwis God kakintın naanmamrıwek taauye!” ²⁶ Te mıt nemtau him im, hı̄r nitıwekhi, “Te keimın God kaktıwekhis kaku kaktikerek kaku kakıt? Taauye!” ²⁷ *Jisas kewenhi ketpor, “Menmen mıt ap nanrıakem, hı̄ram menmen weinim God hı̄rak kakrıakem.”

²⁸ Te Pita katıp, “Haiu epei mınaaiwır wit kaiu, menmen maiu misesit.” ²⁹ Jisas ketpor kar ik: “Hi hetpi im e. Neimin nınaaiwır wit kır o nınaaiwır miyapır nır o kikrek nır o miye haairer o nıkerek nır nentar hı̄r nises him me God, ³⁰ hı̄r nanıt menmen yaaim yapırwe me wi hı̄r nau ti ik e. Maain God skelim mıt, hı̄r nanu nanıt nantikerek tipmain tipmain enum eik.”

*Jisas katıp keteipim hı̄rak kaki maain pike
kakıkrit*
(Mt 20:17-19; Mk 10:32-34)

³¹ *Jisas keithis mıt disaipel nı̄rak hiswiyen wik (12) keri ken ketpor, “Eiyımtau! Haiu mamno wit Jerusalem menmen yapırwe mıt profet nı̄paa newisim mau tı̄wei me hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hı̄ram mammen. ³² *Te hı̄r nanriuweta hi ano his me mıt enun ap ne Isrel hı̄r nanrekyo enum, nanıttonaan, nanıtpo enum, nanı̄nikın tı̄mank mamnewa. ³³ Hı̄r naniyep nanriuwе

* **18:27** Mk 14:36 * **18:31** Lu 24:44 * **18:32** Lu 9:22, 44

nipin, hi ano te mit nanwenkeka hahu nu tentarakit hi hahi. Me wi wikak hi pi ke akrit ehu.” 34 *Mit disaipel ap nertei menmen werek werek au. Te menmen kerek hirak ketpim au misawin ap meke yaain au. Te hir ap nertei menmen werek werek Jisas ketpim au.

*Jisas kikaap mitik nanamir toto
(Mt 20:29-34; Mk 10:46-52)*

35 Jisas kan menep wit Jeriko, mitik kerekek nanamir toto kau menep yayiwe kenine mit miyapir nanwetiwek nan te kakit menmen kakim. 36 Mitik nanamir toto kemtau mit yapirwe nan nanino, hirak kitehi mit han kar ik: “Mit niriak mekam?” 37 Hir netpiwek, “Jisas ke wit Nasaret kan kesipetit ken.” 38 *Hir netpiwek te mitik nanamir toto kinap katip, “Jisas Nepenyek ke Devit. Ti han etwenina.” 39 Te mit kerek ninin ek nenerek netpiwek, “Ekintip wire wire!” Te hirak pi ke kinap yapirwe kenine hisiuwe, “Nepenyek ke Devit, ti han ekepai naanmiprai, te ti han etwenina.” 40 Jisas kemtewek hirak kerp ketpor, “Eiyithis mitik nanamir toto eiyik einen.” Hir neiyik nan, hirak kan menep, Jisas kitikewehi kar ik: 41 “Ti hanhan hi erekut mekam?” Mitik nanamir toto katip, “Mitik Iuwe, hi hanhan nanamir kai pi ke eksupan te hi ahir menmen werek werek.” 42 *Hirak katip epe au, Jisas ketpiwek, “Ti esupan nanamir ehir menmen. Ti han ekiteta te hi hekepit ti hire yaai.” 43 Wasenum hirak kir

* 18:34 Mk 9:32 * 18:38 Mt 15:22 * 18:42 Lu 7:50

menmen werek werek kises Jisas kewenipi God. Mít yapırwé nírek, hír newenipi God nentar hír han yaaik neriuwerek.

19

Hím me Sakias

¹⁻² Jisas kepno kitet wit Jeriko kesipatek kepno. Mítik iuwe niuk mırak Sakias hírak kepu wit ik. Hírak kinin naanmípre mit kerek hír nari pewek me mit ne takis newet gavman em. Hírak ketenen menmen yapırwé. ³ Mítik ik hírak kare kakır Jisas hírak keimín. Hírak mitik kike yinak te ap kakır Jisas kentar mit yapırwé nerp menep menep nesoníwek. ⁴ Te hírak kesiuknen kinin mit yapırwé ken kíniu nu fik kau niu (hírak kíre tapır kup) hírak kakır Jisas kentar hírak kakno kaksipaat nu ik e.

⁵ Jisas kan kerp nu ik e kíkiamnaan kír Sakias ketpiwek kar ik: “Sakias, ekiuwe wasenum enen. Hi etput, hi petepin atikewit wauno wínak kit ek.” ⁶ Sakias kekiuwe wasenum kan ti, hírak han yaaik keriuve Jisas kekre han kírak, hírak keriyaak ken wínak kírak. ⁷ *Hír mit yapırwé nírek, hír natípan nínan yipır newírek hír natíp nar ik: “Jisas kakno wínak ke mitik enuk kíriak menmen enum.” ⁸ *Maain keit wínak eik, Sakias kekrit kerp katip Jisas, “Mítik Iuwe emtau! Hi ewet pewek o menmen mai pínam mamno mit enun winen menmen auri. Te hi nípaa emipin mit han ekinortip pewek mır, hi píke ewetírem mamrer mır kerek nípaa hi etíwem miutip, hi

* **19:7** Lu 5:30, 15:2 * **19:8** Eks 22:1; Nam 5:6-7

ewetirem tekyaaít.” ⁹*Jisas katip te mit nau en nemtewek. Hírak katip kar ik: “Petepin mitik ik epei keweikin sip kewet menmen enum. Hírak hírekes nepenyek ke Ebraham kentar in ek hírak kises God werek werek. Hírak kises God werek werek kentar ¹⁰*hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe, hi han te hi hínhatin mit hír newaank híras nar mitik ik, te hi ekepi etorhis.”

*Jisas katip him tok piksa ke mit naanmipre
pewek me mitik hak*

(Mt 25:14-30)

¹¹ Jisas katip him tok piksa men mit kerek nemtewek katip Sakias menmen. Hírak katip him im kentar in ek hírak epei menep kakiun wit Jerusalem kaki. Te hír mit han kitet natip epei menep te God kaknen kakriwe menmen mírak iuwe yaaim kakinin naanmamre mit. ¹²*Te Jisas katip kar ik: “Nípaa mitik hak iuwe kepu. Hírak kakno wit hak keit yanımın te mit han nanwísik kakre iuwe naanmamre mit neit ein. Maain hírak pīke kaknen wit kírak ik. ¹³Menepe hírak kakno, hírak kenine mit hiswiyen (10) nekepik nírak menmen mírak, hír nan. Hír nan, hírak kewtir pewek mar 20 kina miutip miutip. Epei au, hírak ketpor, ‘Eiyimtau menmen. Yi yayit pewek im em, híram mamri meiyam mamkiterem mamwaai ere iuwe, te hi pīke anen.’

¹⁴*“In ek, mit han ne wit kírak, hír níneinik te hír nesiwe mit han níkaru nen natip nar ik:

* **19:9** Ap 16:31-34; Lu 13:16 * **19:10** Lu 15:4; Jo 3:17; 1Ti 1:15

* **19:12** Mk 13:34 * **19:14** Jo 1:11

‘Haiu m̄inapen m̄it̄ik ik kakre iuwe naanmamrai.’

¹⁵ “Maain m̄it̄ik iuwe epeи naanm̄ipre mit̄ pike kan, wasenum h̄irak kenine mit̄ kerek n̄iriak menmen m̄irak em kerek n̄ipaa neit pewek, h̄irak keriyeiri h̄ir nan nerп ninaan m̄irak, h̄irak kitorhi me pewek n̄ipaa h̄irak kewet̄irem, te h̄ir neit pewek meiyam mamtikerem o au. ¹⁶ M̄it̄ik hak kiut̄ip kinin kan katip, ‘M̄it̄ik iuwe, me pewek n̄ipaa ti ewetewem mar 20 kina, h̄iram mari ham m̄ire 200 kina.’ ¹⁷ *M̄it̄ik iuwe ketpiwek kar ik: ‘Ti yaaik, ti m̄it̄ik erekyaу menmen mai yaaim. Ti yaaik naanm̄iprau menmen kike mar im werek, te hi ewisit naanmamre wit iuwe mar hiswiyen (10) im e.’

¹⁸ “H̄irak epeи ken, m̄it̄ik hak kerek kiriak menmen m̄irak ek kan katip, ‘M̄it̄ik iuwe, me pewek n̄ipaa ti ewetewem mar 20 kina, h̄iram mari ham m̄ire 100 kina.’ ¹⁹ H̄irak katip epeи au, m̄it̄ik iuwe king katip me m̄it̄ik ik kar ik: ‘Ti naanmamre wit mar hispiнak (5).’

²⁰ “H̄irak epeи ken, m̄it̄ik hak kiriak menmen m̄irak kan katip, ‘M̄it̄ik iuwe, im em h̄iram pewek mit̄ n̄ipaa ti ewetewem. Hi h̄isawinem mekre wa h̄itin. ²¹ Hi h̄ineinit hentar ti menmen kerek mit̄ han nimaam. Ti ewenkek menmen kerek n̄ipaa ti ap emir em au, mit̄ han namir.’

²² “M̄it̄ik iuwe king ketpiwek, ‘Ti m̄it̄ik eriak menmen mai, ti enuk! Hi pike ehit h̄im mit̄ ti etpim me hi, hi pi ke enit eriuwerem. Ti hertei hi m̄it̄ik enuk atip h̄im tokik tokik ari menmen ap mai ewenkek menmen kerek hi ap epeи hamir

* ^{19:17} Lu 16:10

au mít han. ²³ Henmak te ti ap ewisa pewek mei mekre benk? Te hi ehít meiyam kike weinim mamtikerem wí kerek hi píke han in a?’ ²⁴ Te mítik iuwe king katip mít kerek nerf ein en, ‘Eiyít pewek emkeipniwek eiwírem te yi eiwet mítik hak kerek ketenen 200 kina eiwetiwekem.’

²⁵ “Hír netpiwek, ‘Mítik iuwe mítik eik epei ketenen 200 kina, ekít.’

²⁶ *“Mítik iuwe katip kar ik: ‘Hi etpi mít kerek netenen menmen híram yapırwe, te maain hírak mítik iuwe kakwetír meiyaam. Te mít kerek ap netenen menmen yapırwe au, menmen kike kerek hír netenenim, mítik iuwe kaktiwem mamkeipnor. ²⁷ In ek mít nai nepan nínaain hi híre mítik iuwe naanmamror, yi eitorhis einen in yi einip te hi ahíri.’ ”

Jisas ken Jerusalem kakre mítik iuwe naanmamre mít

(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Jo 12:12-19)

²⁸ Jisas katip hím im epei au, hírak kinin kiniu kakno wit Jerusalem. ²⁹ Hírak kan menep ke wit Betfasi ketike wit Betani keit mìniu (o neiyip) niuk mírak oliv. Epei au, Jisas keriuwet mítikít disaipel wík tiniu ten. ³⁰ Hírak ketpiwekit kar ik: “Yi eino wit eik yi eiyír donki níkik (hírak kíre hos) mít nekeipík kerp kerek mít niutip niutip ap nípaa newik wen au. Yi eisiupanek eiruyaak eiyík einen in e. ³¹ Te mít han nanithi, ‘Yi yenmak te yi yesiupan ek,’ te yi eiyítpor, ‘Mítik iuwe hanhan kaktiwek.’ ”

* **19:26** Mt 13:12; Lu 8:18

32 *Hırankıt ten ten ere tınapın menmen mar ke Jisas nipaas ketpiwekitem. **33** Tınapınek o, hırankıt wen tesiupan hos, mit kerek naanmipre hos netpiwekit, “Yi yenmak te yi yesiupanek?” **34** Hırankıt tatıp, “Mítik iuwe kawır kakwik.”

35 Hır newenhi te hırankıt tari hos eik teiyık ten Jisas, hır yapırwé newır saket (hıram mire laplap) mentar hos sip kırak, te hır nekin Jisas newisık kewik. **36** *Jisas kewik kepno, hır mit nepno netikerek nenepep saket newisım minin miwaai yayiwe neteikin hır newenipiyek han yaaik neriuwerek. **37** Jisas kan menep wit Jerusalem kerek yayiwe kiun wank kekiuve ken miñiu Oliv ek, mit disaipel nıräk yapırwé nererik menep menep hır han yaaik newenipi God nine henye newep hım iuwe nentar menmen yaaim hır epei nır Jisas kırıakem. **38** *Hır natıp nar ik: “God naanmamre Mítik Iuwe kerek naanmamre hau mit, hırankakıkrehı God. God hanhan keriuwai hau mit. God hırankakıt niuk iuwe.”

39 Te mit han ne Farisi kerek naanmipre him me Moses nekre mit yapırwé en natıp Jisas, “Mítik Iuwe, ti atıp mit disaipel nit wíre wíre nentar hır natıp God keriuwetit te ti han ti ik. Hıram enum.” **40** Jisas kewenhi ketpor, “Hi etpi, hır nekintıp wíre wíre, nan hıremes kerek miwaai yayiwe mamnap mamtip mamwenipi niuk mai.”

Jisas kikit Jerusalem kentar mit neweikin sip newetiwek

* **19:32** Lu 22:13 * **19:36** 2Kin 9:13 * **19:38** Sam 118:26; Lu 2:14

41 *Jisas epei kan menep wit Jerusalem, hı́rak kı́rek, hı́rak kı́kıt mıt nau wit eik. **42** *Hı́rak katıp, “Hi hanhan te yi mıt petepin yertei menmen eitıwem me yi eiyu werek werek, te in ek yi ap yerteiyem taau. **43** Maain wı́ mamnen te mıt ni enun nepan nanınen nanweikni hı́r naniyepeti mıt nanıńke yinan hesini nanıńke yinan hasini. **44** *Te hı́r nanınen naniwep yi mıt miyapır naniwaank wit ki. Ap te nan mei miutıp mamu kerek nı́paa mepu ek taau. Menmen im mamnen mamı̄ntar yi ap yertei wı́ God kan te kakı́kepi.”

Jisas ken wı́nak iuwe ke God kepı́r mıt nesiuve menmen neit ein

(Mt 21:12-17; Mk 11:15-19; Jo 2:13-22)

45 Maain wı́ ham Jisas ken wı́nak iuwe kerek mıt nererik natıp hı́m me God neitai en, hı́rak kene mıt kerek nesiuve menmen mı̄re sipsip o hore menmen ham mıt namıp nanwet God em, hı́rak kepı́ri nen. **46** *Hı́rak ketpor kar ik: “Hı́m nı́paa God ketpim mıt newisım mau tı̄wei mar im: ‘Wı́nak kai mıt netpim hı́rak ke hı́r nanıno nanitehi God menmen naneitak.’ Te yi yeweiknık kire wı́nak ke mıt enun nekintıp menmen newik.”

47 *Epei au, hekrit hekrit Jisas katıp mıt miyapır hı́m mı̄rak keit wı́nak iuwe ke God kerek ek. Te mıt iuwe pris newet God menmen me mıt, hı́r netike mıt ne Skraip kerek natıp mıt

* **19:41** Jo 11:35 * **19:42** Ais 6:9-10; Mt 13:14; Ro 11:8 * **19:44**
Lu 1:68, 21:6 * **19:46** Ais 56:7; Jer 7:11 * **19:47** Lu 21:37, 22:53;
Jo 18:20

miyapır him me Moses, hır netike mit iuwe ninin mit, hır nimenipin Jisas hanhan nankip kaki. ⁴⁸ *Te hır ap nrıakem au nentar hır mit yapırwe nemtau him mırak ap te nanınaaiwır him meiyam miutıp au. Hır hanhan netikerek neit wınak iuwe ke God eik.

20

Mit iuwe nitehi Jisas: Keimin kewisit ti ewepyapır him me God?

(Mt 21:23-27; Mk 11:27-33)

¹ Wı ham, kerek Jisas kepeit wınak iuwe ke God keit Jerusalem kerekek, hırak katıp mit miyapır him yaaim me God, mit han pris iuwe kerek newet God menmen me mit, hır netike mit ne Skraip kerek natıp mit miyapır him me Moses, hır netike mit iuwe hır naanmipre mit ne Isrel hır nan. ² Hır nan hır nitıwekhi, “Ti etpai, keimin kehimitenit te ti han hırak menmen im? Keimin ketput hıram yaaim te ti hırakem?” ³ Jisas kewenhi ketpor, “In ek hi hitihi yi eiyıtpewem. ⁴ *Mitik Jon, God keriuwetek kan hırak kıkır mit neriuwe tıpar ketpor hır enweikin sip enwet menmen enum o Jon hırekes han kitetim kırıakem?” ⁵ *Hır natıpan han kitetim mar im: “Haiu mamtip me God, te hırak kaktıp, ‘Hıram meke God man te yi yenmak ap yises him me Jon?’ ⁶ Te haiu mamtip Jon hırekes han kitetim kırıakem, mit yapırwe in en nanwır nan nanwep nanıntar hır han kitet Jon hırak profet, God

* **19:48** Mt 21:46; Mk 14:1-2; Lu 20:19 * **20:4** Mk 4:1-5 * **20:5**
Mt 21:32

keriuwetek kan kewepyapır hım mırak.” ⁷ Te hır newenhi natıp Jisas nar ik: “Haiu ap mertei menmen Jon ketpim meke nein man?” ⁸ Te Jisas ketpor, “Mar keremem te hi ap hetpi keimın keriuweta hi hıriak menmen.”

Jisas katıp him tok piksa me mit enun naanmipre ni me waai nıkim wain
(Mt 21:33-46; Mk 12:1-12)

⁹* Hırap ketpor epei au, Jisas katıp mit him tok piksa im: “Mıtık kiutıp kamır wain nıkim mau ni kewis mit han naanmiprewem. Maain hır nanıt ham, hırap kakıt ham. Epei au, hırap kınaaiwır wit kırak ken kakıt wit hak ere maain tito yapırwe. ¹⁰* Me wi kerek hır nanıt waai nıkim mewinki kerem em, hırap keriuwet mıtık kerek kırıak menmen mırak kakno kakır mit kerek naanmiprewem, hır enwetiwek ham pınam. Te mit kerek naanmipre ni keremem nakıp nenipek yınk enuk nesiuwerek kan ap ketenen menmen mei au. ¹¹ Maain hırap pike keriuwet mıtık hak ken te mit naanmipre ni keremem hır nakıp nenipek yınk enuk nesiuwerek pike kan ap ketenen menmen mei au. ¹² Hırap pike kan ap ketenen menmen au, hırap keriuwet wok mıtık hak kepno, te mit naanmipre ni hır nakıp kaa hır newirek kenpin. ¹³ Hır newirek kenpin, mıtık ke ni hırekes katıp, ‘Hi ariak mekam te hi ehit menmen mai pınam? Hi hertei. Hi esiuwe nıkan kai nıpaa hi hinaak kiutıp kerek ek. Hırap ekno te hır han ekitetik enwetiwek menmen.’ ¹⁴ Hırap keriuwetek ken ni eim, te mit kerek

* **20:9** Ais 5:1 * **20:10** 2Kro 36:15-16

naanmiprewem nirek hir natipan, ‘Ik ek hirak nikan kirkak hirekes kerek ek. Haiu emkip te haiu mamit ni me waai wain hiram maiu.’ ¹⁵ Te hir nepirek kaknopin ni me waai nikim kerem em, hir nakip. Mitik hirekes ke ni keremem ekrik mekam me mit naanmipre ni mirkak? ¹⁶ Hi hetpi hirak eknen eknep mit kerek naanmipre ni eim, hirak pike ekwet han em naanmipre ni me waai keremem.” Mit hir nemtau him im hir natip, “Taau! Emi! Mit kerek naanmipre ni ap te nanrik enum marim auye!”

¹⁷*Jisas kiri ketpor kitorhi kar ik: “Menmen im ap te mammen taau, kenmak him me God mau tiwei matip mar im:

‘Teinik kerek nipaai mit kerek nime winak ek neneinik nenkerek newisik kawaai?’

¹⁸*Mit neimin niutip niutip kerek neweikin sip neweto hir nar ke mit hir nerewo teinik ek hirak kakrenirir kike kike nanriwaank. Teinik kakinkakintar neimin hirak kaksesi tikip tikip mamre niutip. (Hi kerekek hire teinik ik. Keimin ap kises him mai kakawaank hirekes.)”

¹⁹*Mit hir natip mit miyapir him me Moses netike mit iuwe pris kerek ninin mit han, hir hanhan in ek nanthis Jisas nankip nentar hirak katip mit him weini tok piksa me hir mit iuwe keriyan. Te hir nianpen mit miyapir yapirwe nererik menep menep, te hir netiwekhis nanip au.

* **20:17** Sam 118:22 * **20:18** Ais 8:14-15 * **20:19** Lu 19:47-48

Mit nan nitehi Jisas menmen me nanwet gavman pewek me takis

(Mt 22:15-22; Mk 12:13-17)

²⁰*Te hır nemerir wı te nantıwekhis. Hır nehimtan mıt enun nemipin hır nire yaain te hır nanınen nanmipin Jisas nanıtıwekhi menmen te hır nanwısk kakno his me mıtık iuwe Gavman ke Rom. ²¹Hır nan natıp Jisas, “Kaiu Iuwe, haiu mertei menmen ti etpim ewepyapırem hıram yaaim. Haiu mertei ti ap hınaain mıt iuwe o mıt neimın weinın. Hıram menmen weiniṁ ti etpor hım yaaim me God keremem. ²²*Ti etpei hıram yaaim werek te haiu emwet mıtık iuwe naanmıpre mıt ne Rom netikewi pewek me takis o au?” ²³Te Jisas kertei kekre han kırak hır nemipin te hırank ketpor, “Yi yenmak te yi yitauhiyem a? ²⁴Yi eiteikno pewek kei kiutıp. Hımin metike niuk me keimin im em?” Hır newenhi, “Mıtık iuwe Sisa kerek naanmıpre mıt ne Rom ek.” ²⁵Te Jisas katıp, “Yi eiwet mıtık iuwe naanmıpre mıt ne Rom menmen lo metpim. Te yi eiwet God menmen hım me Moses keremem metpim.” ²⁶Hır ap nemtau hım mei enum hırank ketpim te hır nanriyaak me nanamır me mıt neiyık nanıno au. Te hır nekintıp wıre wıre neit, hır han kekrit neriuwe hım mırank.

Mit nitehi Jisas menmen me mit nani pike nanıkrit

(Mt 22:23-33; Mk 12:18-27)

²⁷Mıt han pris hır nises hım me Sadyusi, hır nan Jisas. Hır keriyen han kitet mıt epeı naa ap te pike nanıkrit taau. Hır nitıwekhi nar

* **20:20** Lu 11:54 * **20:22** Ro 13:6-7

ik: ²⁸*“Mítik Iuwe, mítik Moses kewisai him lo im em: ‘Mítik kaa kínaaiwir míté pírak te níkerek au, mítik kerek níkik o heiyiuwe kírak ekit míté pírak weiniye kerepep te híre píke ewine níkerek eníkrehír ke mítik nípaa kaa ek e.’ ²⁹Nípaa mítik ketike kírek nírak hispínak kiutip (6) ne haai kiutip hír nepu. Heiyiuwe kír keit míté. Maain hírak kaa, te hírak ap epei kine níkerek nei wen au. ³⁰Te níkik kírak kerek nímínek ek ketíwe te hírak kaa ap epei kine níkerek au. ³¹Nímnek ketíwe te menmen mar im me hírakít hispínak wík (7), hír naa te ap hír nine níkerek nei au. ³²⁻³³Hír naa, maain míté híre waa. Maain wí God kakíkian mít naníkrit, míté ip e pe mítik keimín ke mít hispínak wík (7)?”

³⁴Hír nitíwekhi epei au, Jisas kewenhi kettípor, “Mít miyapír in ek hír neitan. Haairer ne miyapír níhan híram, hír nesiue níkerek nír naníno nanít pewek nanmereyi. ³⁵Te mít netike miyapír kerek hír yaain en nentar hír newis God naanmípri, hír nani te maain God kakíkian hír naníkrit nanu te maain hír ap píke nanítan taau. ³⁶*Hír naníre mít ensel nentar hír ap te nani au. Hír nanu nanre níkerek ne God naníntar hír naa hír píke naníkrit. ³⁷*Mítik Moses katip keteiknai werek werek kerek mít naa maain naníkrit nanu. Him me God mau tíwei Moses kewisim matip menmen me wí hírak kír si taak nu ap kaa au, hírak katip ke Mítik Iuwe, ‘Hírak God ke Ebraham, God ke mítik Aisak, mítik Jekop kerek

* **20:28** Diu 25:5 * **20:36** 1Jo 3:1-2 * **20:37** Eks 3:2-6

nipaā enum eik nepu.’ ³⁸*Menmen im meteiknai hı̄rak God ke mit hı̄r naa au. Hı̄r nepu. Haiu mit in han kitet mit epei naa, te God katıp au hı̄r hı̄min kır kepü. Hı̄r nı̄naaiwır yı̄nk kır kaa kerekek te nanıt yı̄nk hak yaaik.”

³⁹Mit han ne Skraip kerek newepyapır him me Moses newenhi natıp, “Mitik Iuwe, ti epei atıp werek.” ⁴⁰Hı̄r yı̄nk enuk nı̄naain nanitehi Jisas menmen meiyam au.

Jisas kitehi Sadyusi him me mitik God kehimitanek kakikaap haiu mit

(Mt 22:41-46; Mk 12:35-37)

⁴¹ Jisas ketpor, “Nenmak mit kerek natıp mit miyapır him me Moses natıp Mitik Krais kerek God kehimitanek hı̄rak nepenyek ke Devit kerekek a? ⁴²*Hı̄rak nepenyek kırak kerekek au kentar Devit hı̄rekes katıp mau tı̄wei Sam kar ik: ‘God hı̄rak katıp Mitik Iuwe kai:

Ti ehu etikewa har ke mit iuwe, ⁴³ere maain hi enep mit nit enun nepan epei au nesi.’ ⁴⁴Devit kene nepenyek kırak “Mitik Iuwe kai.” Markeik te Mitik Iuwe God kehimitanek kaknen kakikaap mit hı̄rak kakre nepenyek ke Devit kerekek a?” Jisas katıp menmen im keteikin mit hı̄rak kire God.

Jisas katıp mit naanmamre hı̄ras me menmen mit kerek newepyapır him me Moses hı̄r nisesim
(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 11:37-54)

* **20:38** Ro 14:8-9 * **20:42** Sam 110:1

45 Mít yapırwe nererik nemtewek, Jisas katıp mít nı̄rak disaipel menmen im: **46** “Yi naan-mamre hı̄ras me mít iuwe newepyapır him me Moses. Hı̄r nanı̄no ein ein neweikin laplap saket nokik kerek meteikin mít hı̄r nises God, hı̄r han yaak nantipan neiyewowan nanı̄rp wit maket kerek mít nererik nesiuve menmen. Hı̄r hanhan nanu yeno mít nehimitanem me mít iuwe neit wı̄nak kerek mít nererik nekine him me Moses, o wı̄nak mít nererik naam menmen neriuwe mít han. **47** Hı̄r hanhan nı̄sawın nanri menmen, wı̄nak o tı̄ me miyapır mít nı̄r epei naa nesiupani. Hı̄r epei nari menmen, te hı̄r nanı̄no wı̄nak ke God hı̄r nemipin nitehi God menmen neteikin mít yapırwe hı̄r yaain. Maain God kakı̄waanki wı̄senum nanı̄ntar hı̄r nemipin nı̄rı̄ak enum.”

21

*Mite weiniye nipaā mitik kire kaa, hire wewet
God menmen
(Mk 12:41-44)*

1 Jisas kerenaan kır mít netenen menmen yapırwe hı̄r newır pewek yapırwe mekre tı̄kenup mı̄waai wı̄nak iuwe ke God. **2** Hı̄r newı̄rem, Jisas kau kır mít weiniye nipaā mitik kire kaa hire wewır pewek kike wı̄k mepno mekre tı̄kenup kerekek. **3** *Hire wewı̄rem epei au, Jisas katıp, “Hi hetpi, mít weiniye ip e nipaā mitik kire kaa, hire wewır pewek mekre tı̄kenup hı̄ram minın mít han. **4** Mít han en hı̄r newis ham kerek epei nenkerem men, pı̄nam au meit, te hı̄r newet God em. Te hire wetenen pewek

* **21:3** 2Ko 8:12

mei yapırwe au, te h̄ire wewisim wenepim kerek h̄ire wetenenim me weiyim wawim menmen.”

Jisas katip winak iuwe ke God maain mit nanıwaankek kakit
(Mt 24:1-2; Mk 13:1-2)

⁵ Mit han h̄ir natip menmen me winak iuwe ke God h̄irak yaaik nan yaaim mire teinik mit newen ninaan mewik, menmen ham yaaim mit newisim neiyim neses winak neriuwerem. Te Jisas ketpor, ⁶*“H̄iram menmen im yi ȳrem, maain wi mamnen te ap nan kei kiutip kaku taau, te menmen meiyam miutip miutip mamu mamiñtereram taau. Mit nanw̄rem mamno ti heriyai heriyai.”

*Jisas katip menmen maain mamnen
 mamıwaank mit*
(Mt 24:3-14; Mk 13:3-13)

⁷ H̄ir mit en nit̄wekhi nar ik: “Mit̄k Iuwe, me wi mekam te menmen im mamnen? Menmen mekam mamnen mamteiknei wi epei menep te menmen im mamnen?” ⁸ Jisas ketpor, “Yi naanmamre h̄iras te mit̄ ap nanmitipin. Mit̄ yapırwe nanınen nanıkreхir kai, hi Mit̄k God kehimitana hi akaap mit̄. H̄ir niutip niutip nanınen nantip, ‘Hi epei han,’ o ‘Wi epei man menep te ti kakiwaank kakit.’ Yi eiyimtau him im eiyisesim au emit! ⁹ Maain yi eiyimtau mit̄ nanınepan wisenum yi ap einapen eipirpir au emit! Menmen ham yapırwe maminın mamnen keremem te wi eik enum epei man menep wen au.”

* **21:6** Lu 19:44

10 Jisas wen katip, “Mit ne wit hak iuwe kiutip nantike mit han ne wit hak iuwe naninepan, gavman han nantike gavman han naninepan. **11** Menmen enum mammen ti. Ti kaktanik kakrer wit wit, hawi au, te menmen mamwo au. Mit miyapir ninpi mamin. Menmen enum mamikrit mammen te yi yainap. Menmen enum mamlike menmen ham iuwe me nepni mamir te yi yayrem.

12 *“Menmen im maain mammen te im minin mammen. Mit hir nanwepiyapir me menmen yi yirakem, nanrekyi enum te nansiwi yi yaino mit kerek naanmipre winak kerek mit nekine him me Moses, o mit iuwe, o gavman te hir nanriwaank yaino winak enuk yaiyintar yi yises him mai. **13** Im em hiram wi yaaim te yi eiwepiyapir him yaaim me God. **14** Yi ap eiyinin han ekitet menmen yi eitip mit iuwe em naanmampre hiras au emit! Yi ap eirakem eiyintar **15** *hi eweti him mai yaaim yi yaiyirtei menmen werek werek te mit kerek hir nepan ni en ap te nanwepiyapir nanweni him me ninaan me gavman ke menmen yi yetpim.

16 *“Mit enun nantike miye haai ni, o kikrek ni, yenterer ni, o ni yinan, hir nanriuweti yaino mit enun nepan, hir naniwep yi mit neian. **17** Mit yapirwe nanineini nanintar yi yises him mai. **18** *Te God naanmamre himin ki yi eiyu werek werek. **19** *Yi han tokik eiyu eiyises him mai te

* **21:12** Mt 10:18-20; Lu 12:11-12 * **21:15** Ap 6:10 * **21:16** Mt 10:21-22 * **21:18** 1Sml 14:45; Lu 12:7 * **21:19** Hi 10:36

mít naniwep yi yayi, maain himin ki kaku werek werek yi yayu yaitikewa.

*Jisas katip maain mit naniwaank wit Jerusalem
(Mt 24:15-21; Mk 13:14-19)*

20 “Maain wi kerek yi eiyir mit ne ami enun nepan naninen nanweikin wit Jerusalem, te yi eiyirtei wi epe man menep te mit naniwaankek.

21 Te neimin nau provins Judia enrir enino miniu (o neiyip) enu enit en. Neimin kerek nau wit Jerusalem hir enino eninopin. Neimin kerek nerer wit wit krapit menep Jerusalem ap pike eninen wit kir iuwe ek enu enit en au emit!

22 *Wi im hiram wi God kakriak mit enum kakintar menmen enum hir nriakem mar ke npaa him me God mau tiwei metpim mamnen.

23 *Maain me wi im hir miyapir nanine nikerek hir han enuk, hir nantike miyapir ninan nikerek kike newetir nim nanintar hir ap nanrir waswas au. Menmen im enum mamnen mamwaanki. Menmen enum mamnen mit nanu ti ik e, God kakriak mit ne Isrel enum enum. **24** *Mit han hir mit enun naninip nanriuwe hine me his, hir nantorhis nanriyei nanino nanrer wit wit nanriak menmen me mit han. Te mit kerek hir ap ne weiwik me Isrel au, nanu wit Jerusalem naanmamriwek ere wi kerek God kewis mit nanweikin sip nanwet menmen enum hiram epei au.

*Maain Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hirak pike
kaknen
(Mt 24:29-31; Mk 13:24-27)*

* **21:22** Diu 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * **21:23** 1Ko 7:26

* **21:24** Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Ro 11:25; Rev 11:2

25 *“Maain menmen yapırwe mamu nepni mamır im: Hıram wejni, hı̄r, wenke mamweik̄n his mamre menmen ham, mıt nanrer wit wit han toenuk nanınapen nanımtau wan sır mewenin wan kakniu. **26** Mıt yapırwe nanır menmen im han kakitet menmen meiyam enum mamnen tı̄ ik te hı̄r han toenuk nanopırpır nanınkewin nanwaai nanınatın. Menmen iuwe mau nepni mamı̄nke mamnaaiwır wit mır mamnen in, mamno ein. **27** *Te in ek yi eiyır hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hi anen akre napi etike menmen mai iuwe mamtike menmen mai yaaim mamrehihe. **28** *Menmen im enum mamı̄krit mamnen, yi han ekitet hi Mıtık Iuwe menep hi anen akepi etihis, te yi ap einaain au emıt! Yi han yaaik eiyu eiyıt.”

Menmen mamu nepni mamteikin Jisas menep te pike kaknen mamır ke nu fık keteiknai menmen (Mt 24:32-35; Mk 13:28-31)

29 Hıranketpor epei au, Jisas ketpor him tok piksa ham im: “Yi han ekitet nu fık kerek hırankire nu hamis ketike nu ham. **30** Wi yi eiyır nu heneik mı̄ram mamı̄nsiunen, yi eitip, ‘Wepni yaaik epei te kaknen.’ **31** Mar im yi yayır menmen im me nepni o wan hıram mamnen mamır ke hi epei hetpiyem, te yi eiyırtei God menep te kaknen naanmamre mıt miyapır ne tı̄.

32 “Hi hetpi werek. Mıt nau tı̄ in ek ap nani ere wī mamnen te menmen yapırwe hi hetpim mar im hıram mamı̄krit mamnen. **33** *Maain nepni

* **21:25** Sam 46:2-3, 65:7-8; Rev 6:12-13 * **21:27** Dan 7:13; Mt 26:64; Rev 1:7 * **21:28** Ro 13:11 * **21:33** Lu 16:17

mamtike t̄i ik mam̄waank mam̄it te h̄im mai taau, mamu mam̄it tipmain tipmain enum eik.

Jisas katip mit disaipel n̄irak h̄ir naanmamre h̄iras me w̄i God kaknen naanmamre mit

³⁴⁻³⁵ *“Yi naanmamre h̄iras ap han ekitet yaȳm menmen yapırwe, t̄ipar si enum, o menmen me t̄i, ni mi o sak o menmen im au em̄it! Hekrit hekrit yi han ekite eir̄ak menmen im keremem te w̄i hi Krais pike enen, yi ap yemeriya werek werek au. W̄i im mamnen mamwepyapır m̄it yapırwe nau t̄i nerer wit wit h̄ir ap nises God nanır ke miyak ketari t̄irpe kakikip. ³⁶ *Naanmamre h̄iras eiyitehi God hekrit hekrit te yi eiȳrp han tokik me menmen enum me w̄i enum mamnen te maain yi wen eiyises h̄im mai yi yaain te yi eiyu eitikewa hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe.”

³⁷ *Me wejni, Jisas ken w̄inak iuwe ke God h̄irak kewepyapır h̄im m̄irak katip mit em. Me witaan, h̄irak k̄iniu m̄iniu (o neiȳip) Oliv ken k̄iwaai ein. ³⁸ Wanewik hekrit, h̄ir mit miyapır nanopino w̄inak iuwe ke God nan̄mtau h̄im m̄irak.

22

M̄it̄ik Judas katip kakwet M̄it̄ik Iuwe Jisas kakwisik kakno his m̄ir

(Mt 26:1-5, 14-16; Mk 14:1-2, 10-11; Jo 11:45-53)

¹ *W̄i epei man menep kerek mit ne Isrel han tewenin w̄i kerek n̄ipa God kari maamrer n̄ir

* **21:34-35** Mt 24:48-50; Mk 4:19; Lu 17:27; 1Te 5:3 * **21:36** Mk 13:33; Rev 6:17 * **21:37** Lu 19:47 * **22:1** Eks 12:1-27

ninaaiwir wit Isip, hı̄rak ken kenep mit newiyen. Wi im hı̄r nekinaam Pasova, hı̄r ap newis yis mekre bret au. ²*Mit iuwe pris netike mit ne Skraip kerek natıp mit miyapır him me God kerek Moses kewisim mau tīwei, hı̄r han kitet mamırkeik te hı̄r nanı̄nep Jisas nanı̄ntar hı̄r nı̄napen nanriyaak kakit wit yaain te mit kerek nises him mı̄rak hı̄r nanı̄nip.

³*Te Seten kan kari han ke Judas kerek mit nenewek “Mitik ke wit Keriot,” kerek hak kiutıp ke mit disaipel hiswiyen wik (12). ⁴ Seten kari han kı̄rak te Judas ken katıp mit iuwe pris netike mit iuwe naanmipre polis ne wīnak iuwe ke God, hı̄rak ketpor ekırkeik te hı̄rak ekwetır Jisas kakno his mır. ⁵ Hı̄r nemtewem, te hı̄r han yaaik natıp nanwetīwek pewek. ⁶ Judas kewenhi pewek te hı̄rak han kitet ekırkeik te hı̄rak kakwepyapır Jisas kakwet mit iuwe rek, te mit yapırwe nepu au hı̄r nanı̄tariyek.

*Mitikit wiketeret te mit disaipel temani menmen tı̄rakem me wī Pasova
(Mt 26:17-25; Mk 14:12-21; Jo 13:21-30)*

⁷*Wi epei man te mit ne Isrel nanım bret yis mekrerem au. Me wī ik hı̄r mit enı̄nep sipsip enır ke him me Moses mau tīwei metpim, hı̄r nanım me wī Pasova han tewenin God kı̄kaap maamrer nır nı̄paa ninaaiwir Isip. ⁸ Me wī im Jisas keriuwet Pita ketike Jon ten ketpīwekit, “Yi eino eiraimani menmen eirı̄akem me wī Pasova te haiu mamım.” ⁹ Hı̄rakıt titīwekhi, “Ti hanhan

* **22:2** Lu 20:19 * **22:3** Jo 13:2, 27 * **22:7** Eks 12:1-27

hawîr waumani menmen wawit nein?” ¹⁰ Jisas ketpiwekit, “Eiyimtau. Yi eino wit iuwe ek yi yayir mitik keremime min tipar mekrerem. Yi eisesik einik eino winak kerek hîrak kaknik kakno kakikrerek. ¹¹ Te yi eitip mitik hîrekis ke winak kar ik: ‘Mitik iuwe kawîr ketput, Ti eweto haau meiyam em te hi etike mit disaipel nai mamim menmen me Pasova mamwi.’ ¹² Hîrak kakteikni haau yaaim mau niu ein epei newis menmen mekrerem. Yi eiyit menmen eiwism emwaai haau im e.” ¹³ *Hîrak katip epei au, hîrakit ten tinapin menmen kerek epei Jisas ketpiwekit em, te hîrakit tiriak menmen miwaai werek werek te hîr nanim menmen me Pasova.

Jisas kewet mit nirak disaipel Komunion hîr naam, te hîr han teweninek
(Mt 26:26-30; Mk 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Hîrakit temani menmen epei werek, Jisas ketike mit aposel nirak nar hiswiyen wîk (12), hîr nan nau neweikinan nanim menmen. ¹⁵ Hîr nau en, Jisas ketpor, “Hi hanhan iuwe me hi hahim menmen im me Pasova etikewi maminin te maain hi hahi. ¹⁶ *Hi hanhan ehim menmen im entar hi etpi, hi ap te ehim menmen meiyam mar im ere maain God kaknen naanmamri yi mit nai.”

¹⁷ Jisas ketpor epei au, hîrak kekin wa hesnu keriuve tipar wain, hîrak kitehi God ketpiwek kar ik: “Ti yaaik.” Epei au, hîrak katip, “Yi eiyit tipar mekre wa hesnu ik ek, eiwenem emrer yi mit. ¹⁸ Hi hetpi ap te hi pike ehim tipar wain im me wi im ere maain God kakinin kaknen

* **22:13** Lu 19:32 * **22:16** Lu 13:29

naanmamri yi mít.” ¹⁹*Epei au, hírak kekin bret kerek ek, hírak kitehi God ketpiwek, “Ti yaaik,” te hírak kewepik kewetírek katip, “Ik ek hírak kíre yínk kai. [Hi hahi te akepi. Yi yaitíwem yayím han etwenín menmen hi ariakem.” ²⁰Hír naam epei au, mar keremem hírak kewetír wa hesnu típar wain mekrerem, hírak ketpor, “Mar im típar wain hi ewenem mekre wa hesnu ik e, híram hemkre mai mamwen mamkepi yi mít te God kakweti hím kontrak ham mírak yaaim me yi eitikerek eikiyan eiyu han kiutíp.] ²¹*Yi eiyímtau! Hírak mítík kerek maain kakwe-payapír epei kau ketikewai kaam menmen. ²²Hi Mítík ke wit ke Mítík Iuwe hi hahi ahír ke nípaa God epei katip, te mítík kerek kakwepayapírek, hírak kakíwaank hírekes.” ²³Hír nemtewek epei au, hír nekrit nitehiyan ne hír híras keimínak maain kakríak menmen im e.

Hír mít disaipel natíp nenehan nare keimín hírak mítík iuwe kinín

²⁴*Maain mít disaipel natíp nenehan me hír keimín hírak kakinińi ne hír híras. ²⁵*Hír nenehan menmen im te Jisas ketpor, “Mít iuwe ne mít ap ne weiwík me Isrel, hír naanmípre mít en, hanhan mít nenewor nír yinan. ²⁶*Te yi au. Keimín ke yi mít hírak kakiniń, hírak han ekitet hírak kíre mítík weiník, hírak han ekitet hírak kíre mít nitet yayiwe hírak kíkaru. ²⁷*Yi han kitet keimín wísenuk kinín. Mítík kau yeno

* **22:19** Lu 24:30 * **22:21** Sam 41:9; Jo 13:21-22 * **22:24** Lu 9:46 * **22:25** Mt 20:25-27; Mk 10:42-45 * **22:26** Mt 23:11; Mk 9:35 * **22:27** Jo 13:12-15

kaam menmen o mítik kerek kemani menmen kekinem kewet mítik kau yeno em? Mítik kau yeno kerek ek.

28 “Yi kerien epei yetikewa me menmen enum epei man merewaank. **29** *Te hi eweti menmen yi naanmamrewem yayır ke haai kai epei kewetewem hi naanmiprewem. **30** *Te yi yayım menmen mamtike tıpar yayu yeno mai yaitikewa. Yi yayu yeno me mít iuwe yi skelim mít ne weiwık hiswiyen wik (12) me Isrel.”

Jisas katıp Pita maain hırankakweikin sip kakwetiwek

(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Jo 13:36-38)

31 Jisas ketpor epei au, hırankatıp Pita, “Saimon, Saimon, emtewek! Mítik enuk Seten, God epei ketpıwek te hırankakmitipin me menmen kakri han ke yi mít. Hırankakrıakem kakır ke mítik kerek keit rais nıkim keses haas kewis nıkim yaaim mamwaai in, kewır haas men ein. **32** Te hi epei hitehi God kakıkepit ti Saimon te ti ehises him yaaim ap te menmen mamıwaankem. Maain te ti pıke eweikin ehisısa, ti ekaap nit yinan in.”

33 Pita katıp keremiriwek him kar ik: “Mítik Iuwe, hi ap hınaain te hawır wauno wınak enuk hi hahi etikewit.” **34** Jisas ketpıwek, “Pita, hi hetput. Suware ap te kaknep enum wen au ere ti epei atıp wikak te ti ap erteiya au.”

Jisas katıp disaipel hıranka naanmamre hıras enıntar wi enum epei man

* **22:29** Lu 12:32 * **22:30** Mt 19:28

35 *Jisas katip Pita epei au, h̄irak katip disaipel n̄irak yapirwe kar ik: “N̄paa me w̄i hi heriuweti yi yen ap yeit tanik kike o tanik iuwe me n̄ikin nakirke metike su, mit neweti menmen mei o au? Yi n̄inp̄i miwei o au?” Hir newenhi natip, “Haiu meit menmen werek.” **36** *Jisas katip, “Te in ek, yi neimin yeit tanik kike o tanik iuwe au, yi eitiwem. Yi neimin ap yeit h̄ine me his au en, yi eisiuwe saket te yi eiyit kei ki. **37** *Hi hetpiyem entar yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen eiyir ke mitik ketenen h̄ine keiyik kaknep mit enun nepan. H̄im me God mau t̄wei n̄paa mit newisim h̄iram matip me hi mar ik: ‘Mit iuwe nanwisik kaki kaktike mit enun n̄irak enum.’ Menmen mekre t̄wei n̄paa mit newisim me hi, h̄iram mamnen mamirek.” **38** H̄irak katip epei au, mit disaipel natip, “Mitik Iuwe, eh̄ir im em. Haiu metenen h̄ine me his wik.” H̄irak kewenhi katip, “H̄iram werek. Em̄it. Yi yepitari him mai.”

*Jisas prea kitehi God menmen keit miniu o
neiyip niuk mirak wit Oliv
(Mt 26:36-46; Mk 14:32-42)*

39 *H̄ir natip epei au, Jisas ken witeik k̄inaaiwir wit Jerusalem, h̄irak ken miniu (o neiyip) Oliv kepir ke n̄paa h̄irak k̄irakem. Mit disaipel n̄irak nisesik nen. **40** H̄irak kan wit ik epei au, h̄irak ketpor, “Yi eiyitehi God te menmen enum Seten kakrekyorem h̄iram ap te mamnen mamiwep taau.” **41** H̄irak ketpor epei au, h̄irak k̄inaiwiri ken ere yanimin ein k̄ire mit newir nan, h̄irak

* **22:35** Lu 9:3, 10:4 * **22:36** Lu 22:49 * **22:37** Ais 53:12; Lu 22:52 * **22:39** Lu 21:37; Jo 18:1

kewen ninip kau ti kitehi God menmen. ⁴²* Hıراك katıp, “Haai, ti han kit te ti ehıt menmen im enum emkeipno. Ap han kai, au. Ti han kit ti eriakem.” ⁴³ [Mıtık ensel keke wit ke God kan kirek kekepik han tokik kepu.] ⁴⁴ Jisas han toenuk keriuwe menmen te hıراك kitehi God hisiuwe, siwan mırak meweikinhis mire hemkre metnen men ti.

⁴⁵ Hıراك kitehi God epei au, hıراك kekrit pike kakno kakır mit disaipel tırap. Au, hırakıt tiwaai tentar hırakıt han enuk teriuwe menmen enum mammen. ⁴⁶ Hıراك kitorhi ketpor, “Yenmak te yi yiwaai a? Yi eiykrit eiyitehi God ekikepi te Seten ap kakrekyi enum taau.”

Mit nan neithis Jisas

(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Jo 18:3-12)

⁴⁷ Jisas wen ketpor menmen im, mitık niuk mırak Judas kerek mitık kiutıp ke mit disaipel hiswiyen wık (12), hıراك kinin mit yapırwe kan kerp ninaan me Jisas te keiyewewik kemıwek tekep (kises menmen me maamrer nr.) ⁴⁸ Te Jisas ketpiwek, “Ti eriuwe menmen im me hawır weiyewewakit hıram mire hawır hırekse te ti ewisa hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hi eno his me mit enun nepan a?”

⁴⁹* Mıt disaipel kerek nerپ en netikerek nertei menmen mammen hır nitıwekhi, “Mıtık Iuwe, haiu emnep mit mamriuwe hıne me his maiu o au?” ⁵⁰ Mıtık disaipel kiutıp kıwaai hıne ke his kenep mitık kırıak menmen me mitık iuwe pris, hıراك keremir nikıp me his yaaim mewen meket.

* 22:42 Mt 6:10 * 22:49 Lu 22:36

51 Au, Jisas katip keremiror him kar ik: “Epei au werek. Eiwisik.” Hırank keit nıkip pikey kemtin mau paan kırak epe i werek te mitik kire yaaik.

52 *Jisas kerekwyekem mire yaaim, hırank kitehi mit iuwe pris netike mit naanmipre polis kerek naanmire wınak iuwe ke God, hı̄r netike mit iuwe ne kaunsil, hı̄r nan nantiyekhis, hırank ketpor, “Yi yenmak te yi yan yetike hıne me his o paap yoki te yi yan yetauhis yaire yi yayithis mitik enuk kerek kekintip menmen a? 53 *Hekrit hekrit hi epeu etikewi hi heit wınak ke God eik ek, te yi ap eitauhis eiwisa ekre wınak enuk ke gavman au. Te in ek hıram wi mi te yi yairiak menmen enum. Seten in ek kare kakinina.”

*Pita kepakin Jisas katip kisesik au
(Mt 26:57-58, 69-75; Mk 14:53-54, 66-72; Jo 18:12-18, 25-27)*

54 *Hırank katip epe i au, hı̄r netiyekhis ner-inyaak neiyik nen nekre wınak ke mitik iuwe hetpris. Pita kisesi wen keit yanımın. 55 Hı̄r mit ne polis nı̄man si nau menep ke wınak iuwe eik ek. Epei au, mit nererik nau si, Pita kan kau ketikeri. 56 *Hırank kau ketikeri, mite piutip wırek kau si em, hı̄re wenemiyiyek naan watip, “Hırank mitik ik ek ketike Jisas.” 57 Hırank keremiriyek him kepakinék katip, “Mite hi epitariyek.” 58 Maain kike, mitik hak kirek te hırank ketiyek, “Ti kiutip ke mit yi yisesik.” Te Pita keremiriyek him katip, “Mitik hi ap hisesik taau.” 59 Maain kike, mitik hak katip him manp, “Hi atip werek! Mitik ik

* 22:52 Lu 22:37 * 22:53 Jo 7:30, 8:20; Kl 1:13 * 22:54 Sam 31:11; Lu 22:33 * 22:56 Ap 4:13

nipaā ketikerek kentar hı̄rak katıp kire mitik ke provins Galili, kar ke Jisas ketpim.” ⁶⁰ Au, Pita keremirı̄wek him katıp, “Mitik, hi epitari mekam ti etpewem.” Pita wen ketpim, suware kenep enum. ⁶¹ *Suware kenep enum, Jisas kerenaan kır Pita. Pita hı̄rak keket han nipaā Jisas ketpīwek me him im, “Suware ap kaknep enum wen au, ti eraupakin wikkak.” ⁶² Hı̄rak han kitet menmen im te hı̄rak ken wit eik kikit wīsenum.

*Mit nitetnaan Jisas nakıp
(Mt 26:67-68; Mk 14:65)*

⁶³⁻⁶⁴ Mit kerek naanmire Jisas hı̄r nititīweknaan nakıp. Hı̄r newenkikīwek nanamır neriuwe laplap nitiwekhi, “Keimin kitep a? Ti profet ti ewepyapı̄rek.” ⁶⁵ Hı̄r netpīwek him enum me nırı̄akek yı̄nk enuk.

*Jisas kewepyapı̄r hı̄rekes keit kaunsil
(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Jo 18:19-24)*

⁶⁶ Wanewik epei kan, mit iuwe naanmipre mit ne Isrel, hı̄r netike mit iuwe naanmipre mit pris, hı̄r netike mit ninin nertei him me Moses natıp mit miyapı̄r em, hı̄r nererik nau wınak ke kaunsil te hı̄r nari Jisas kan kerp nı̄min. ⁶⁷*Hı̄rak kan kerp nı̄min, hı̄r nitiwekhi, “Ti hetpei ti Mitik kerek God kehimitenut kakı̄rwetit ti enen ti ik o au?” Hı̄rak ketpor, “Hi hetpi te yi ap yisisa him mai taau. ⁶⁸ Hi ehitih menmen te yi ap yayı̄tpowem taau. ⁶⁹*In ek ere maain hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe ehu etike God iuwe wawinīn

* **22:61** Lu 22:34 * **22:67** Jo 10:24, 3:12, 8:45 * **22:69** Ap 7:56

naanmamre mít.” **70***Hír yapırwe nitıwekhi, “Ti atıp ti Níkan ke God a?” Hírak kewenhi katıp, “Hi Níkan ke God hepır yi yetpim.” **71** Hír natıp, “Haiu ap mamri mít han te nanwepyapır him enum nipaahírak ketpim taau. Haiu epei memtau menmen enum hírak in ek ketpim.”

23

*Hír nesiuve him Jisas kerp ninaan me mitik
iuwe Pailat*
(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Jo 18:28-38)

1 Mít ne kaunsil nemtau him me Jisas epei au, mít yapırwe nekrit nari Jisas neiyık nen mitik iuwe gavman Pailat. **2***In ek hír newepyapırek natıp, “Haiu mınapen mitik ik ek hírak kariyeinaan mít naiu ne Isrel, hírak ketpor ap emwetir pewek me takis emno mít ne gavman ke Rom, hírak katıp hírak hírekes Krais, hírak Mitik Iuwe kinin mít.” **3***Pailat kitıwekhi, “Ti Mitik Iuwe king hinin naanmipre mít ne Isrel a?” Jisas kewenhi katıp, “Ti hírekes hetpim me hi kerekek.” **4**Epei au, Pailat keweikin katıp mít iuwe pris netike mít yapırwe, “Hi ap hertei menmen enum hírak kíriakem te hi atıp hírak enuk. Au, hírak yaaik.” **5**Te hír newep him natıp him iuwe, “Hírak hírekes kíriak mít han kekrit kekrit neriuwe him hírak ketporem. Hírak kinin kíriakem keit provins Galili, ken kerer wit wit ke provins Judia te in ek hírak epei kan Jerusalem.”

* **22:70** Lu 4:3, 9 * **23:2** Lu 20:25 * **23:3** 1Ti 6:13

*Hir newepyapir Jisas nerp ninaan me mitik
iuwe gavman Herot*

⁶ Mítik Pailat kemtau hím mir im hírak kitorhi, “Hírak mítik ik ek ke Galili a?” Hir netpiwek, “O, hírak hírekes ke Galili.” ⁷ *Hírak kertei Jisas hírak ke mit kerek Herot naanmipror neit provins Galili, hírak keriuwetek ken kírek. Me wi im, Herot kan kau wit Jerusalem me wi kike keremem.

⁸ *Mítik Herot hírak han yaaik kakir Jisas kentar hírak epe i kemtau menmen me Jisas. Te hírak nípaa kemeriyíwek kaktip kakírek. Hírak hanhan kakir Jisas kakriak menmen mit nípaa nírem au kakíkaap mit kakriuwerem. ⁹ Te Herot kitehi Jisas yapırwe, te Jisas ap kewenhi katip him mei miutip au. ¹⁰ Te mit iuwe ne pris netike mit newepyapir him me Moses nekrit nerp natip him manp nesiuve him Jisas. ¹¹ Hir nerp nesiuve him Jisas, mítik Herot ketike mit nírak ne ami natip Jisas enum, nitetiweknaan nerekyíwek enum. Hir nemriwek laplap yaaim kerek mit iuwe namir te hír píke neriuwetek ken kakir mítik Pailat. ¹² Me wi im keremem Herot ketike Pailat tekiyakit tau tentar Pailat keriuwet Jisas ken kírek. Hírakit nípaa tíre mítikit enukit tepan.

*Mítik Pailat katip mit nanwis nil emu his me
Jisas*

(Mt 27:15-26; Mk 15:6-15; Jo 18:39-19:16)

¹³ Mítik Pailat kenine mit iuwe ne pris, mit iuwe ne kaunsil netike mit yapırwe, ¹⁴ te hírak

* **23:7** Lu 3:1 * **23:8** Lu 9:9

ketpor, “Yi epei yari mítik ik ek yeiyık yan, yi yatıp hırank kari han ke mít In ek, hi epei hitiwekhi me ninaan me yi mít yapırwé, te hi ap hınapin hırank kırıak menmen enum kerek yi yetpewem em au. ¹⁵ Herot kınapınek te hırank kırıak enum au. Te hırank kesiuwerek kan in. Mítik ik ap kırıak menmei enum te hırank kaki au. ¹⁶ Hi atıp mít nai nantenenik nanwaai nípín nankıp te hi esiuwerek kakno.” ¹⁷ (Me wí Pasova mítik Pailat kınaaiwır mítik kiutıp kerek nípaa kau kekre wınak enuk ek, hırank kakno mít neitei en.)

¹⁸ Mít yapırwé nererik en natıp, “Einep Jisas. Enaaiwır mítik Barabas eknен ektike haiu mít, har ke nípaa me wí Pasova ti hınaaiwır mít han.” ¹⁹ (Barabas nípaa hır newisık kekre wınak enuk me menmen enum hırank kırıakem. Hırank ketike mít iuwe ne gavman nenepan te hırank kenep mítik kaa.) ²⁰ Mítik Pailat hanhan kaknaaiwır Jisas kakno, te hırank píke kenine mít yapırwé ketpor kar nípaa hırank ketpim. ²¹ Te hır nínap natıp, “Ewisık eku nu tentarakıt! Ewisık eku nu tentarakıt!” ²² Mítik Pailat píke ketpor ere wíkak kar ik: “Te hırank kırıak mekam enum te hi akıp a? Hi ap hınapin menmen enum hırank kırıakem te hi akıp hırank eki! Hi hanhan mít nai nantenenik nanwaai nípín nankıp te hi esiuwerek kakno!” ²³ Te hır nínap nenke natıp hím iuwe te hırank akwenkek Jisas ekıntıtar nu tentarakıt. Hırank nínap narek ere Pailat kises hím mır. ²⁴ Te Pailat katıp Jisas kaki kakre mít hanhanek. ²⁵ Hırank kınaaiwır mítik kerek hır hanhanek, kerek nípaa kekre wınak enuk

kentar hıranketike mıt ne gavman nenepan, hırankenep mıtık kaa. Te hırankesiuwe Jisas ken kaki kar ke mıt hanhanek.

Mıt newenkek Jisas kau nu tentarakit
(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Jo 19:17-27)

26 Mıt ne ami ne Rom hır neithis Jisas neiyık nen. Hır nepno, hır newenyipır mıtık niuk mırak Saimon, hıranketike wit Sairini, kerek kan keke wit kırak yanımın. Hır netiwekhis newis nu kenterik hıranketike kekerır nu keiyık kises Jisas. **27** Mıt yapırwe nisesik netike miyapır nei kerek nıkitek netikeri nen. **28** Hır nıkitek te Jisas keweikin ketpor, “Miyapır ne Jerusalem. Yi ap eiyıkta au emıt! Yi eikit hıras eitike nıkerek ni eiyıntar mıt nanriwaank. **29** *Hi hatıp hım im te wı maain mamnen te mıt nantıp,
 ‘Hıram yaaim me miyapır tenmin, o miyapır kerek ap nine nıkerek en, o miyapır ap newet nıkerek nım, hır han yaaik enu.’ **30** *Me wı eim mıt nantıp hır hanhan mınıu (o neiyıp) o wank kakwen kakinteri. **31** *Hır mıt ne Rom neiyep te hi hıriak menmen enum au, te maain hır nanrekyi mekam me menmen enum mıt in nırıakem? Hır nanriwaank yayıt.”

32 Hır neithis mıtıkıt hakıt wık, hırankıt enukıt tırıak menmen enum tenep mıt, nanıksıp tatkite Jisas. **33** Hır epei nan menep wit kerek mıt nenewek “Paan Hesnu,” hır newenkekik kau nu tentarakit, te mıtıkıt enukıt raskel, hak kau

* **23:29** Lu 21:23 * **23:30** Hos 10:8; Rev 6:16 * **23:31** 1Pi 4:17

kenke ken his yaaim, hak kau kenke ken his henkik. ³⁴*Jisas kau kentar nu tentarakit, hı̄rak katıp, “Haai, ti han ekitet menmen im au emıt! Ehı̄sak menmen enum hı̄r nerekyewem. Hı̄r ap nertei hi keimın te hı̄r nerekyewem.” Hı̄r mit ne ami nenke laplap newetan nentar hı̄r neretīt satu o sak hemik. ³⁵*Mit yapı̄rwe nerp en nı̄pı̄rek, te mit iuwe ne kaunsil ne Isrel natıp Jisas enum hı̄r natıp, “Hı̄rak kı̄kaap mit miyapır han te hı̄rak Mı̄tık God nı̄paa kehimı̄tanek kakı̄kaap haiu mit, emwisık hı̄rak ekı̄kaap hı̄rekes kakı̄nke kakı̄rp tī te hı̄rak kaki au.” ³⁶*Te mit ne ami nan nı̄rek netpīwek enum, te hı̄r newen tīpar wain enum mının hı̄r newetīwekem. ³⁷Hı̄r newetīwekem hı̄r netpīwek, “Ti mitık iuwe naanmı̄pre mit ne Isrel te ti ahı̄kaap hı̄rekes enke nu ik ehı̄rp tī.” ³⁸Hı̄r netpim nentar mitık iuwe ke gavman kewis hı̄m im mau nu tentarakit mau niu mentar paan ke Jisas. Hı̄ram matıp mar im: “HIRAK MİTİK IUWE KING NAANMİPRE MIT NE ISREL.”

³⁹ Mitık ke mitikit hakit kerek epeı̄ newenkekikit tau nu tentarakit tetike Jisas Tatıp enum kar ik: “Ti Mitık Iuwe Krais, te ti ekepawı̄r wautikewit.” ⁴⁰Te mitık hak ek kemtewek, hı̄rak katıp kenerek, “Hawı̄r menmen enum wetikerek mı̄pı̄ram, te ti enapen atıp enum te maaın haiu mami God kakwep wīsenum a? ⁴¹Menmen im enum mit nerekyawı̄rem me menmen enum hawı̄r wīriakem te hawı̄r wawi wawı̄nterim, hı̄ram werek. Mitık ik ek au, kaki weinim kakı̄ntar hı̄rak ap kırı̄ak menmen enum au,

* **23:34** Ais 53:12; Mt 5:44; Ap 7:60; Sam 22:18 * **23:35** Sam

22:7-8 * **23:36** Sam 69:21

menmen yaaim.” **42** *Te hırankatıp Jisas, “Ti han etweninə Jisas, maain me wi ti naanmamre mit.” **43** Jisas ketpiwek, “Hi hetput im e. Petepin ti etikewa ehu wit yaaik kerek mit yaain epei naa, himin kır kewi.”

Jisas epei kaa

(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Jo 19:28-30)

44 *In ek hırankepni kau nımin iuwe, te God kenip wepni kaa ap te kır au, te witaan mıwapın ti ik merer wit wit ere wepni kewen ken hınkewi ik e. **45** *Wepni wen ap kır te wit toto, laplap kerek nıpaa mit nımian mekre wınak iuwe ke God ek mıwapın haau hak holi tru mit nehimitanek ke God, hıram mewep wiketerem. Mar im God keteikin mit Jisas kaa kakinke weipır te mit hekrit hekrit nanitehi God nanıt ninaan mırak.

46 *Menmen im man epei au, Jisas kınap kenine him iuwe, “Haai, hi esiuwe himin kai kaknaiwır yink kai te hi hahi.” Hırankatıp epei au, hırankaa.

47 Te mitik iuwe naanmipre mit han nar 100 ne ami, hırankır menmen im Jisas kırıakem, hırankewenipi God katıp, “Hi hertei hırank mitik yaaik kırıak menmen enum au.”

48 *Mit yapırwe kerek nererik nerp ein e nır menmen im, hır pike nen nır ein newen toni nıkitek.

* **23:42** Mt 16:28 * **23:44** Emo 8:9 * **23:45** Eks 26:31-33,
36:35 * **23:46** Sam 31:5; Ap 7:59 * **23:48** Lu 18:13

49 *Hîr neimin kerek nertei Jisas werek werek netike miyapîr kerek nises Jisas neit Galili, hîr nerp yanîmin nîr menmen me Jisas kaa.

Mit newis Jisas kekre hei iuwe kewen kînîk keit mîniu (o neiyip)

(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Jo 19:38-42)

50-51 *Mîtîk hak niuk mîrak Josep, hîrak ke wit Arimatia kerek wit kiutîp ke Isrel. Hîrak mîtîk yaaik katîp menmen yaaim werek werek, kemerîr God kaknen naanmamre mit. Hîrak mîtîk kiutîp ke mit ne kaunsil te hîrak ap han yaaik keriuweri me menmen enum hîr natîp nanriâk Jisas em. **52** Hîrak ken wînak ke mîtîk iuwe Pailat kitîwekhi ekwetîwek yînk ke Jisas kerek epei kaa. Hîrak kewenhi epei au, **53** te Josep kesiupan herwe yînk ke Jisas kau nu tentarakt ken ti. Hîrak kewenkekik keriuwe laplap yaaim mewewei, te hîrak kînanek keiyîk ken kewisîk kînîk han nîpaa mit nekinîk kekre nan ke mîniu (o neiyip) kerek nîpaa ap mit newis nei nekrerek wen au. **54** Hiram me wi Fraide kerek mit hîr nemani nekre menmen, te wi Sabat epei mamikrit. **55** *Te miyapîr kerek nîpaa nises Jisas neke Galili nan, hîr netike Josep nen nîr hîrak kewis Jisas yînk kîrak kekre hei ke mîniu (o neiyip) markeik. **56** *Epei au, hîr pîke nen wit eik nîrîak menmen mînîn yaaim te neiyim nanînen nanwisim mamu yînk kîrak te hîrak ap kaknîn waswas au. Epei au, hîr nau neit nar ke him me

* **23:49** Sam 38:11, 88:8; Lu 8:2-3 * **23:50-51** Lu 2:25, 38

* **23:55** Lu 23:49 * **23:56** Eks 12:16, 20:10; Diu 5:14

Moses mau t̄wei metpim ere w̄ Sabat h̄ram epei au.

24

Jisas p̄ike kekrit

(Mt 28:1-10; Mk 16:1-8; Jo 20:1-10)

¹ W̄ Sande, wanewik kesiupan toto eik, miyapir nen hei kerek han kewen k̄n̄ik n̄paa m̄it newis Jisas kekrerek, h̄ir neit menmen yaaim m̄in̄in te nanwisīm mamu Jisas ȳnk k̄rak kerek n̄paa h̄ir n̄riakem. ² H̄ir nen n̄r nan kerek keiyepet h̄im ke hei ek m̄it nepei nenkerek kenpīn kekeipin h̄im ke weipir ke hei. ³ H̄ir n̄n̄ik nen n̄min̄, te h̄ir n̄netn̄iwek ap n̄napin ȳnk ke Jisas kekre hei k̄waai au. ⁴*H̄ir nerp en han kitet me menmen im, te wasenum m̄itik̄t w̄ik teriuwet laplap m̄re hike terp menep tetikeri.

⁵*H̄ir miyapir n̄napen wīsenum te h̄ir niteh̄ir newen nin̄p nau t̄ te m̄itik̄t h̄rak̄t tetpor, “Yenmak te yi yan ȳnyat̄in m̄itik p̄ike kekrit kepu yeit wit ke m̄it h̄ir epei naa newisi neitai a? ⁶ H̄rak ap keit in au. H̄rak epei kekrit. Yi han ekitet menmen n̄paa h̄rak ketpiyem me w̄i h̄rak wen kepu provins Galili. H̄rak kat̄p kar ik: ⁷*Hi M̄itik ke wit ke M̄itik Iuwe, m̄it han nanwisa hi eno his me m̄it enun nises menmen enum te h̄ir nanwenk̄ka hahu nu tentarak̄t hi hahi. Te maain hi p̄ike ah̄krit ehu are m̄itik me w̄i wikak.”

⁸ H̄rak̄t tat̄p epei au, miyapir han kitet menmen me h̄im n̄paa h̄rak ketpim, ⁹⁻¹⁰*te h̄ir

* **24:4** Ap 1:10 * **24:5** Lu 2:9 * **24:7** Lu 9:22, 17:25

* **24:9-10** Lu 8:2-3

ninaaiwir herwe hei pīke nen. Mite kerep ep niuk mire Maria pe Magdala, Joana wetike Maria miye pe Jems, hir netike miyapir han natip him im men mit aposel nar hiswiyen kiutip (11) netike mit han, hir netpor menmen hir epei nirem. ¹¹ Te mit aposel natip nekre han kir menmen miyapir netpim hir nemipin, te hir ap nemtewem nisesim au. ¹² Te mitik Pita kekrit kesiukin ken hei kerek nipaas mit newis Jisas keitai. Hirak ken en, hirak kitehir kir laplap weinim. Hirak ap kir menmeiyam au, te hirak pīke ken wit eik han kitet menmen epei man.

Mitikit wiketeret tir Jisas teit yayiwe ken Emeas

(Mk 16:12-13)

¹³ Me wī kerek Pita kir hei weinik keremem, mitikit wiketeret ten wit hak kiutip mit nenewek Emeas. Hirak yanimin kike kire 11 kilomita ke Jerusalem. ¹⁴ Te hirakit teke ti tatipakit me menmen epei man keremem. ¹⁵ *Hirakit wen tetpim han kitetim, Jisas hirekes kisesikit kan kewenyipiret. ¹⁶ Hirakit terek te hirakit ap terteiyek hirak keimin kentar hirak kenipwekit han kirakit ap terteiyek au.

¹⁷ Jisas ketpiwekit, “Yi yewepnak yatīp mekam yi yeke ti yepno?” Te hirakit terp teit teneb naan mekiuwe. ¹⁸ Mitik hak niuk mirak Kliopas kitwekhi, “Mit miyapir yapirwe nerer wit wit han nererik neit Jerusalem me wī im. Te ti kiutip kerekek ap hertei menmen im nipaaseik epei man a?” ¹⁹ Jisas kitwekhi, “Mekam epei man?”

* ^{24:15} Mt 18:20, 24:19; Mt 21:11

Hırankit tetpiwek tar ik: “Menmen epei man mewaank Jisas ke wit Nasaret. Mítik ik hırank profet, hırank kırak menmen nipaap mit ap te nırakem. Hırank mitik yaaik kewepyapır him yaaim, te God ketike mit han kitet hırank yaaik iuwe. ²⁰ Mit naiu iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil newisik ken gavman te hırank newenkekik kentar nu tentarakit hırank kaa. ²¹ *Te haiu hanhan hırank kiutip kerekek kakıkepai haiu mit miyapır ne Isrel kaktaihis keriyen. In ek hıram wiwik menmen im nepei man. Menmen im epei man metike menmen ham im. ²² *Miyapır han naiu nerekyei haiu han kekrit. Wanewik hırank nen nanır hei kerek mit newisik kıwaairi en. ²³ Te hırank ap nınapın yink kırak au. Hırank pike nan natıp hırank nau nıtyak nır mitikit ensel tetpor, ‘Hırank epei kekrit kire mitik.’ ²⁴ *Hırank natıp epei au, mit han ne haiu mit nen nır hei kerek mit newisik kekrerek mepir ke miyapır netpim te hırank ap nınapinek au.”

²⁵ *Te Jisas keneret ketpiwekit, “Yi han auri. Yenmak te yi ap yises menmen yapırwé profet netpim a? ²⁶ *Mekam? Yi ap yertei Krais kerek God kehimitanek kaknen kakikaap mit, hırank ekinin eki pike kakıkrit te maain hırank kakit niuk iuwe me God a?” ²⁷ *Te Jisas ketpiwekitem werek werek menmen tiwei me God metpim me hırekes. Hırank kekrit keit tiwei Moses kewisim, hırank kewepwekitiyapır him ere hırank ketpor

* **24:21** Lu 1:68, 2:38, 19:11; Ap 1:6

* **24:22** Lu 24:1-11

* **24:24** Jo 20:3-10

* **24:25** Lu 24:44

* **24:26** Lu 9:22; Ap

3:13, 17:3; Jo 13:31

* **24:27** Diu 18:15; Sam 22:1-21; Ais 53

him mit profet netpim newisim mau tiwei me h̄irekes.

²⁸ H̄irakit tan menep ke wit kerek h̄irakit tattori, te Jisas kemipin kare kakno yanim̄in. ²⁹ Te h̄irakit tewenek kerp tetpiwek, “Ehu etikewawir (o etikawir). Wepni epei kakwen kakno witaan.” Te h̄irak ken kau ketikeret. ³⁰*Jisas kau ketikeret tatim menmen. H̄irak kekin bret katip God h̄irak yaai, te h̄irak kewepik kewetiwekitek. ³¹ H̄irak kikiak han k̄rakit h̄irakit terteiyek, te h̄irak keweikin his kire nime keit, h̄irakit ap tirek au. ³² H̄irakit tatipakit, “Han kawir kekrit kerek h̄irak ketpawir witet yayiwe ketpawir werek werek him me God mau tiwei.”

³³ H̄irakit tatipakit epei au, h̄irakit tekrit wasenum pīke ten Jerusalem. H̄irakit tir mit disaipel hiswiyen kiutip (11) nererik netike mit han. ³⁴*Te h̄ir netpiwekit nar ik: “Haiu metpi werek. Mitik luwe pīke kekrit kepu. Saimon epei kirek kepu.” ³⁵ Te mitikit wiketeret tetpor menmen werek werek kerek epei man meit yayiwe eik. H̄irakit tetpor markeik h̄irakit tertei Jisas kewep bret kewetiwekitek.

H̄ir mit disaipel nir Jisas

(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Jo 20:19-23; Ap 1:6-8)

³⁶*H̄irakit wen tetpor him im, wasenum Jisas h̄irekes kerp ketikeri ketpor, “Yi eiju werek werek.” ³⁷*Te h̄ir ninapen nepirpir nentar h̄ir han kitet h̄ir nir herwe. ³⁸ Te h̄irak ketpor,

* **24:30** Lu 22:19 * **24:34** 1Ko 15:4-5 * **24:36** 1Ko 15:5

* **24:37** Mt 14:26

“Yenmak te yi han toenuk a? Yenmak te yi han kiteta hi herwe a? ³⁹ Eiyır pap me hei mau his hít mai. Hi hírekes kerek ek. Eirírauhis, te yi eiyírtei hi hírekes. Herwe ap te naan o hemik kewik kar ke epei yi yíra auye!” ⁴⁰ Jisas ketpor him im epei au, hírak keteiknor his hít mírak. ⁴¹ *Hír ap te nanisesim nentar hír han yaaik wísenuk te hírak kitorhi, “Yi yeit menmen mei te yi yeweto mei ehím o au?” ⁴² Hír newetiwek saauk hak kiutıp kerek epei si taak. ⁴³⁻⁴⁴ *Hírak kekiník kaak, hír nírek. Hírak kaak epei au, hírak ketpor, “Menmen im nípaa hi epei hetpiyem kerek hi wen hepu hetikewi híram im: ‘Menmen yapírwe kerek nípaa Moses ketike mít profet hír newisím mau tíwei metike hím mau tíwei Sam híram mamnen.’” ⁴⁵ Epei au, hírak kerek yor han kír kewep te hír nanírtei hím me God mau tíwei werek werek. ⁴⁶ *Te hírak ketpor, “Im em híram hím nípaa mít newisím mau tíwei: ‘Mítík God kehimítanek Mítík Iuwe Krais eki te píke kakíkrit me wí wikak.’” ⁴⁷ *Yi mít nai yeit wit Jerusalem yi yaino yairer wit wit yaitıp mít miyapír hím yaaim te hír nanweikin sip nanwet menmen enum God kakísaak menmen enum mít kakíntar menmen hi híriakem. ⁴⁸⁻⁴⁹ **Yi epei yír menmen im te yi yaiwepyapírem. Hi hírekes eriuweti menmen nípaa Haai kai katıp hírak kaksiuwerek kaknen, te yi wen eiyu wit iuwe ik ek eimerir menmen iuwe me wit ke God mamíkiuwe mannen mamwi.”

* **24:41** Jo 21:5 * **24:43-44** Lu 18:31, 24:27 * **24:46** Ais 53; Hos 6:2 * **24:47** 1Ti 3:16 * **24:48-49** Jo 15:27; Ap 1:8 * **24:48-49** Jo 14:16, 15:26, 16:7; Ap 1:4

*God kari Jisas kiniu ken wit hırak
(Mk 16:19-20; Ap 1:9-12)*

⁵⁰ Jisas katıp epei au, hırak keriyei nen niñaaiwır wit Jerusalem, hı̄r nen wit Betani. In ek hırak kıkıam his mı̄rak kitehi God naanmamror. ⁵¹ Jisas wen kitehi God naanmamror, hırak ken kınaiwı̄ri kiniu ken wit ke God. ⁵²*Epei au, hı̄r newenipiyek. Hı̄r wen newenipiyek hı̄r pīke nepno wit Jerusalem han yaaik iuwe. ⁵³Hekrit hekrit hı̄r nen wı̄nak iuwe ke God newenipiyek.

Mepir keremem

* **24:52** Jo 14:28, 16:22

cl

**Him Yaaim Me God
The New Testament in the Au language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen long tokples Au long Niugini**

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a